



รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการศึกษา
เพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดย

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนับสนุนโดย

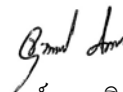
กรมส่งเสริมสหกรณ์

กรกฎาคม 2553

คำนำ

การจัดทำเอกสารรายงานโครงการการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดีภายในเวลาที่กำหนด ต้องขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 8 ได้แก่ คุณศิริภร กลิ่นกล้า คุณบริสุทธิ์ เปรมประพันธ์ คุณเชิดชัย พรหมแก้ว คุณศักชาย อินโชนานนท์ คุณธรรมศิริ ไชยรัตน์ คุณจินตนา ฉันทศรัทธาการ คุณมนตรี ณ รั้งยี และคุณปราณี อ้นเกษม อีกทั้งทีมวิทยากรที่ได้ให้ทั้งโอกาสและเวลาในการระดมความคิดและการเตรียมการร่วมกัน ได้แก่ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ผศ.ดร.อานนท์ ผกากรอง ดร.ชวิช สุดสาคร ผศ.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ และผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณ์ ขอขอบคุณทีมงานสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ทุกคน อีกทั้งคุณนิตยา เกตุอ่วม ที่ได้ช่วยประสานงานทุกอย่างจนสำเร็จลงด้วยดี

หวังว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ และผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามที่เห็นสมควร และหากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนใคร่ขออภัยมา ณ โอกาสนี้



รองศาสตราจารย์ จุฑาทิพย์ ภัทราวาท

23 กรกฎาคม 2553

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในครั้งนี้เป็นไปตามแนวนโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้ และฝึกทักษะเกี่ยวกับ PAR แก่บุคลากรในตำแหน่งนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมสหกรณ์ภายใต้ความรับผิดชอบ

การจัดเวทีเรียนรู้ผู้เข้าร่วมเวที ซึ่งประกอบด้วย การบรรยายพิเศษเกี่ยวกับความรู้ด้าน PAR และการฝึกทักษะด้วยการระดมความคิด และเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยภายใต้ที่มหาวิทยาลัยนั้น ทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อจำกัดในการทำงานส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งที่สำคัญ คือ สหกรณ์ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ขาดความรู้เรื่องการวิจัย และบางส่วนไม่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากสหกรณ์ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีความเห็นว่า PAR จะช่วยให้เกิดบรรยากาศและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคน 3 ฝ่าย ได้แก่ นักวิจัย นักพัฒนา และกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหา / ข้อจำกัดที่มีอยู่ อีกทั้งยังจะช่วยยกระดับการพัฒนางานสหกรณ์ไปในทิศทางที่เหมาะสมอีกด้วย

ผลการสำรวจทุนความรู้และประสบการณ์ด้านการวิจัยของผู้เข้ารับการอบรมนั้น พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 75 มีประสบการณ์งานวิจัยทั่วไป ผู้มีประสบการณ์ PAR มีเพียงร้อยละ 9 และส่วนใหญ่ร้อยละ 85 มีความสนใจที่จะทำวิจัย PAR โดยได้เสนอประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจหลายประเด็น ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในธุรกิจสหกรณ์ การพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็ง การเชื่อมโยงเครือข่าย การสร้างจิตวิญญาณการเป็นนักส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ

การประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายเรื่อง PAR โดยใช้แบบลิเคิร์ท สเกล พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายด้านการวิจัยและ PAR ของกรมส่งเสริมสหกรณ์อยู่ในระดับเห็นด้วย โดยมีข้อเสนอสำหรับมาตรการในการสนับสนุนให้ PAR สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และการให้ความรู้และการฝึกทักษะเกี่ยวกับ PAR แก่บุคลากรอย่างทั่วถึง

ผลการระดมความคิดในการประชุมกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ได้เป็นข้อเสนอโครงการวิจัย 4 โครงการ เมื่อพิจารณาถึงประเด็นการพัฒนาการสหกรณ์ภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นพหุวัฒนธรรม และการเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งสหกรณ์ต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างท้าทายในปัจจุบัน ทีมที่ปรึกษาจึงได้มีข้อเสนอเชิงนโยบายในการส่งเสริมการเรียนรู้ PAR บุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อ

นำไปสู่การสร้างจิตสำนึก PAR ในวิถีการทำงานส่งเสริมสหกรณ์ โดยมีมาตรการที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การกำหนดเป็นนโยบายกรมส่งเสริมสหกรณ์ การกำหนดมาตรการที่จะกระตุ้นให้บุคลากรเห็นความสำคัญ เข้าใจและเข้าถึง PAR เพื่อนำไปใช้ในวิถีการทำงาน การกำหนดแผนงานและผู้รับผิดชอบ การขับเคลื่อนสู่เป้าหมายทั้งระยะสั้น กลางและยาว และการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับสถาบันการศึกษา ในการขับเคลื่อน PAR เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาสหกรณ์ไปพร้อมๆ กัน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทสรุปผู้บริหาร	(a)
สารบัญ	(c)
สารบัญตาราง	(e)
สารบัญรูป	(f)
บทที่ 1	
โครงการการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 เป้าหมายของโครงการ	2
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.5 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ	2
1.6 วิธีการดำเนินงานโครงการ	2
1.7 ระยะเวลาดำเนินการโครงการ	3
บทที่ 2	
รายงานสรุปการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	4
2.1 กำหนดการและผู้เข้ารับการฝึกอบรม	4
2.2 สาระสำคัญจากการประชุม	5
2.3 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม	23
บทที่ 3	
ข้อมูลทั่วไป ประสพการณ์และความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย	26
3.1 ข้อมูลทั่วไป	26
3.2 ประสพการณ์ด้านการวิจัยและระดับความเชี่ยวชาญ	27
3.3 ประเด็นการวิจัยที่สนใจ	27
3.4 ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย	28
3.5 ประเด็นปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน	31
3.6 มาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ	32
3.7 หลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการ	35

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 4	สรุปข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย	40
	4.1 สรุป	40
	4.2 กรอบคิดและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย	41
ภาคผนวก		
ภาคผนวกที่ 1	เอกสารประกอบการฝึกอบรม	1-1
ภาคผนวกที่ 2	แบบประเมินความคิดเห็น	2-1
ภาคผนวกที่ 3	แบบสอบถาม	3-1
ภาคผนวกที่ 4	รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม	4-1
ภาคผนวกที่ 5	ภาพกิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยกับวิทยากร	5-1
ภาคผนวกที่ 6	ภาพกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ	6-1
ภาคผนวกที่ 7	ภาพกิจกรรมการประชุมประเมินผลร่วมกับทีมผู้เชี่ยวชาญและวิทยากร	7-1

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	24
2.2	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรม	24
2.3	ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่และการอบรม	25
3.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	26
3.2	ประสบการณ์ในการทำวิจัยและระดับความเชี่ยวชาญ	27
3.3	ร้อยละของผู้สนใจในการทำวิจัย	28
3.4	ประเด็นการวิจัยที่สนใจ	28
3.5	ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	31
3.6	ประเด็นปัญหาที่เผชิญ	32
3.7	ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ	35
3.8	หลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการ	38

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
2.1	การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ	7
2.2	ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยภายใต้ชุด โครงการ	8
2.3	ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	9
2.4	กรอบแนวคิดการวิจัย	12
2.5	องค์ประกอบทีมวิจัย	12
2.6	กระบวนการวิจัย	13
2.7	ปัจจัยส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก	15
2.8	กรอบแนวคิดการวิจัย	16
2.9	วิธีการวิจัย	16
2.10	ปัญหาในการส่งเสริมสหกรณ์	18
2.11	กรอบแนวคิดการวิจัย	19
2.12	ขั้นตอนการวิจัย	21
4.1	กรอบคิดการพัฒนาสหกรณ์เชิงระบบ	42

บทที่ 1

โครงการการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1.1 หลักการและเหตุผล

ด้วยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้จัดทำยุทธศาสตร์แผนงานวิจัยและพัฒนากรมส่งเสริมสหกรณ์ ปี 2553 – 2555 เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับการพัฒนาการสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรด้วยระบบวิจัยและพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ 17 กลยุทธ์ 6 แผนงานวิจัย และโครงการวิจัย 21 โครงการ โดยในปีงบประมาณ 2553 จะดำเนินการ 10 โครงการวิจัย โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นโครงการหนึ่งที่จะต้องดำเนินการในปีงบประมาณ 2553 ตามยุทธศาสตร์เสริมสร้างบุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้เห็นคุณค่าการวิจัยและพัฒนาและนำผลการวิจัยไปใช้ ซึ่งในปีแรกเป็นการสร้างหัวหน้าทีมงานในแต่ละจังหวัดพร้อมกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของหน่วยงานส่วนกลาง รวมทั้งสิ้นประมาณ 120 คน เพื่อให้มีความรู้เข้าใจในเรื่องบทบาทและความสำคัญของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติการทำวิจัย การสร้างแนวคิดในการขับเคลื่อนการดำเนินการทั้งในปีปัจจุบัน และในปีต่อไป อย่างเป็นระบบ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อพัฒนางานด้านวิชาการ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ และมติคณะรัฐมนตรี มีการทำงานร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และขบวนการสหกรณ์ / กลุ่มเกษตรกร มาเป็นระยะเวลาอันนาน ได้ทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกรมส่งเสริมสหกรณ์มาอย่างต่อเนื่อง ถือได้ว่ามีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความร่วมมือมาเพื่อขอให้เป็นผู้ดำเนินการจัดอบรมให้แก่ข้าราชการกลุ่มเป้าหมายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ จำนวน 120 คน เพื่อบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์แผนงานวิจัยและพัฒนาของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในด้านการเสริมสร้างบุคลากรให้เห็นคุณค่าการวิจัยและพัฒนาและการนำไปใช้ประโยชน์

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาวิธีการแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกรมส่งเสริมสหกรณ์

1.2.2 เพื่อจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแก่บุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1.3 เป้าหมายโครงการ

ให้บุคลากรของกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงและเห็นผล

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 บุคลากรของกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้รับองค์ความรู้ในแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

1.4.2 ผลงานจากโครงการนี้ สามารถนำไปขยายผลสำเร็จใช้งานในองค์กรได้

1.5 ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

1.5.1 ผลผลิต (Output) รายงานการศึกษาที่มีข้อเสนอแนะแนวทาง วิธีการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1.5.2 ผลลัพธ์ (Outcome) บุคลากรของกรมส่งเสริมสหกรณ์ในสังกัดส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเข้าใจแนวทางและวิธีปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 วิธีการดำเนินการโครงการ

การดำเนินการโครงการจะประกอบไปด้วย การดำเนินการเก็บข้อมูลสำรวจ การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผล และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1.6.1 การจัดทำเอกสารเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1.6.2 การประสานงานและเตรียมการสำหรับการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับวิทยากรประจำกลุ่ม

1.6.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับกลุ่มเป้าหมาย 120 คน ระยะเวลา 2 วัน

1.6.4 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ ความสนใจ และข้อเสนอ โครงการวิจัยที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรดำเนินการ

1.6.5 การจัดทำรายงานสรุป “แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” จำนวน 2 ฉบับ พร้อม CD 1 แผ่น

1.7 ระยะเวลาดำเนินการโครงการ

ระยะเวลา 2 เดือน หรือ 60 วัน นับจากวันลงนามในสัญญาจ้าง

กิจกรรม	เดือนที่ 1				เดือนที่ 2			
	สัปดาห์				สัปดาห์			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1. จัดจ้างที่ปรึกษาและที่ปรึกษานำเสนอ Inception Report	←	→						
2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ			←	→				
3. นำเสนอรายงานฉบับร่าง				←	→			
4. นำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์					←	→	→	→

บทที่ 2

รายงานสรุปการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

การดำเนินการโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการซึ่งเป็นการกิจส่วนหนึ่งของโครงการ ซึ่งได้ดำเนินการระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2553 ณ โรงแรมชลจันทร์ รีสอร์ท จังหวัดชลบุรี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 กำหนดการฝึกอบรม และผู้เข้ารับการฝึกอบรม

แผนการฝึกอบรมเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสัญญาโครงการ ซึ่งมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนทั้งสิ้น 120 คน (รายชื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ภาคผนวกที่ 4)

วันจันทร์ที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2553

- 08.00-09.30 น. ลงทะเบียน และพักรับประทานอาหารว่าง
- 09.30-10.00 น. ประธานพิธีเปิด
: โดย รองอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ (นายจิตรกร สามประดิษฐ์)
- 10.00-12.00 น. การบรรยายหัวข้อ “ความจำเป็นของการวิจัยและพัฒนาและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม”
: โดย ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย : รองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00-16.30 น. การบรรยายหัวข้อ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : รูปแบบ กระบวนการและการนำไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์”
: โดย รศ.อุทาทิพย์ ภักธราวาท : ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
- 16.30-18.30 น. การประชุมเชิงปฏิบัติการกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม “กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : จะริเริ่มและดำเนินการอย่างไร?”
- วิทยากรประจำกลุ่ม 1 : ผศ.ดร.อนานท์ ผกากรอง และน.ส.ณัฐพร ชโลธร
- วิทยากรประจำกลุ่ม 2 : ดร.ทวีข สุตสาคร และน.ส.สายสุดา ศรีอุไร
- วิทยากรประจำกลุ่ม 3 : ผศ.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ และน.ส.มุสดี กลิ่นเกษร
- วิทยากรประจำกลุ่ม 4 : ผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณ์ และน.ส.ธราภรณ์ ศรีงาม

วันอังคารที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2553

- 08.30-12.00 น. การประชุมเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : จะริเริ่มและดำเนินการอย่างไร?” (ต่อ)
- 12.00-13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00-16.00 น. นำเสนอตัวแบบการดำเนินการโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกลุ่ม 1-4 และอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้
: โดย วิทยากรสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
- 16.00-16.30 น. พิธีปิด และเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

2.2 สรุปสาระสำคัญจากการประชุม

ในที่นี้จะกล่าวถึงสาระสำคัญจากการประชุม ดังต่อไปนี้

2.2.1 การบรรยายพิเศษ “ความจำเป็นของการวิจัยและพัฒนาและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม” โดยรองผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย: สกว. สรุปได้ดังนี้

การนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในหน่วยงานสหกรณ์ สามารถช่วยพัฒนาชุมชนได้ เนื่องจากสมาชิกซึ่งก็คือ ประชาคมในชุมชนเป็นผู้ที่รู้ปัญหาที่แท้จริง รู้ความต้องการและศักยภาพของตนเองดี แต่คนในชุมชนยังขาดกระบวนการคิดที่เชื่อมโยง รู้ปัญหาแต่ไม่รู้วิธีการแก้ไข อาทิ ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ถ้าเกษตรกรรวมกลุ่มกันจะก่อให้เกิดอำนาจการต่อรอง ทั้งนี้ต้องมีความรู้ควบคู่ไปด้วย เนื่องจากพ่อค้ามีความสามารถด้านการบริหารจัดการที่ดีกว่าเกษตรกร โดยสิ่งที่ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการ มี 3 ส่วน ได้แก่ เครือข่าย ความรู้และเงิน การนำมาใช้กับงานสหกรณ์ โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: PAR ซึ่งมีนักวิจัยร่วมกับชาวบ้าน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันบนพื้นฐานการปฏิบัติงานร่วมกัน และเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยต้องประกอบด้วยเจ้าของปัญหาและคนนอก คือ นักวิจัยต้องมีความรู้มากกว่าเจ้าของปัญหา เพื่อก่อให้เกิดพลังการแก้ปัญหามากขึ้น

โจทย์สำคัญของการวิจัยในปัจจุบันและอนาคต คือ การศึกษาแนวทางการแก้ปัญห การดำเนินธุรกิจภายใต้ นโยบายเปิดเสรีการค้า โดยโจทย์ที่ทำทนาย คือ ทางเลือกของเกษตรกรควรเป็นอย่างไรภายใต้ระบบการค้าเสรี เกษตรกรยังขาดอะไร มีช่องทางและโอกาสอะไรบ้าง คำถามนี้ควรเป็นเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพราะอยู่ในสถานการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องมาเรียนรู้ร่วมกันเพื่อค้นหา คำถามไปใช้พัฒนา เช่น ชุดโครงการสหกรณ์ที่ดำเนินการอยู่ ได้แก่ โครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าขงพารา ที่มุ่งค้นหาคำตอบว่าทำอย่างไรเกษตรกรชาวสวนยางพาราจึงจะมีอาชีพอย่างยั่งยืน โดยมีสหกรณ์ การเกษตรเป็นช่องทางการตลาดให้ หรือ โจทย์วิจัยโครงการเครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย ซึ่งมีสหกรณ์การเกษตร 16 แห่ง มาเรียนรู้ร่วมกันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบธุรกิจสหกรณ์เกี่ยวกับการพัฒนา โซ่อุปทานข้าวหอมมะลิไทย

วิธีการออกแบบและสร้างเครื่องมือในงานวิจัยสหกรณ์นั้น ส่วนใหญ่จะใช้ความรู้หลายๆ ด้าน ได้แก่ เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ บริหารธุรกิจ การตลาด ในเรื่อง Value chain, Demand, Supply โดยเสริมด้วยแนวคิดด้านสังคมควบคู่ไป อาทิ ชุดความรู้ชุมชนเข้มแข็ง คำว่าชุมชนเข้มแข็งก็น่าจะเป็นเป้าหมายของงานสหกรณ์ด้วย ดังนั้นงานสหกรณ์จึงมีเป้าหมายทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ในขณะเดียวกัน ด้านเทคโนโลยีก็มีความสำคัญ ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาจัดการข้อมูล ด้านการตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งในลักษณะนี้นักวิจัยที่มาจากผู้ประกอบการ นักธุรกิจ นักวิชาการก็เป็นสิ่งจำเป็น

2.2.2 การบรรยายหัวข้อ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: รูปแบบ กระบวนการ และการนำไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์” โดย รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ สรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ (เอกสารฉบับสมบูรณ์ดูได้จาก ภาคผนวกที่ 1)

▲ ความหมาย :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ต่างไปจาก งานวิจัยโดยทั่วไป ซึ่งได้พัฒนามาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) โดยกลุ่มนักวิชาการที่ขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความคิดว่า องค์ความรู้ ที่มาจากการวิจัยที่ผู้ขาดโดยนักวิจัยเป็นผู้คิดและออกแบบวิธีวิจัยเองนั้นมีข้อจำกัดมากขึ้น และก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้กับการปฏิบัติมากขึ้น ดังนั้น จึงเกิดการผสมผสาน แนวคิดและแนวทางการวิจัยที่เป็นความลงตัวของกระบวนการที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องมีวิธีการที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น โดยเริ่มต้นจากผู้คนที่รอบรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาความรู้และทักษะในการปฏิบัติที่มีอยู่แล้วให้เกิดความรู้ใหม่ร่วมกัน ในที่นี้จะได้นำเอา ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ในเอกสารวิชาการต่างๆ ดังนี้

1) Whyte (1991, 20) : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่าน กระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้น ของผู้คนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กร หรือชุมชนมีใช้ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจหน้าที่ร่วมกัน ในการวิจัย

2) อุทัย คุลยเกษม (2536, 89) : เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็น ประชากรวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

3) นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544, 61-62) : เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการ เดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่ง ที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่ กระบวนการวิจัย ซึ่งในแนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระและส่งเสริม คุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสภาพการณ์ต่างๆ สะท้อน ความคิดความต้องการจากทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรค และปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

4) จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2552, 6) : เป็นรูปแบบของการวิจัยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย ทั้งร่วมคิด ร่วมปฏิบัติในทุกขั้นตอน อันประกอบด้วย การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย การเก็บข้อมูล การสรุปผลการวิจัย และการนำไปใช้แก้ปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยตรง

▲ หลักการ :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ผสมผสานด้วยกระบวนการค้นคว้า (Investigation) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge sharing) และการปฏิบัติการ (Action) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (Unit of analysis) ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจและหาความรู้แนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยต้องให้ความสำคัญกับหลักการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเคารพต่อภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและทุนทางสังคมที่มีอยู่ การปลดปล่อยความคิดอย่างมีอิสระ และการยกระดับความรู้ในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยรูปแบบของการวิจัยที่ผสมผสานด้วยกระบวนการตามหลักการดังกล่าว ย่อมจะนำไปสู่ผลผลิตงานวิจัยที่เป็นความรู้ใหม่หรือแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นมุมมองที่แตกต่างไปจากความคิดแบบเดิม

▲ การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การเปลี่ยนแปลง

การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การดำเนินการ 8 ขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาสถานการณ์และการกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน ผู้นำองค์กร / สถาบัน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (รูปที่ 2.1)

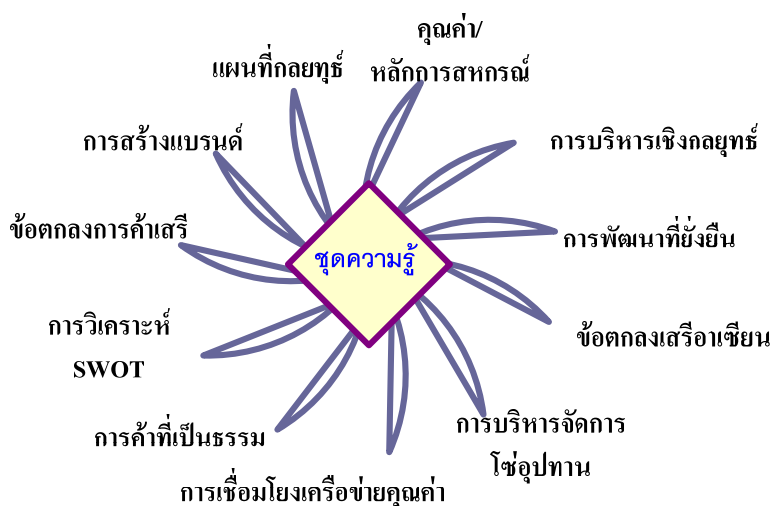


รูปที่ 2.1 การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ

▲ เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

- 1) เทคนิคการสนทนากลุ่มเป้าหมาย (Focus group Discussion)
- 2) เทคนิคเชิงกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation influence-Control: AIC)
- 3) เทคนิคการประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference: F.S.C.)
- 4) แผนที่ความคิด (Mind Map)
- 5) เทคนิคการประเมินสถานการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rapid Appraisal: PRA)
- 6) การทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Mapping)
- 7) แผนภูมิการวิเคราะห์
- 8) การสัมภาษณ์
- 9) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม
- 10) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 11) เวทีสังเคราะห์ / ถอดบทเรียน
- 12) การจัดทำแผนที่กลยุทธ์

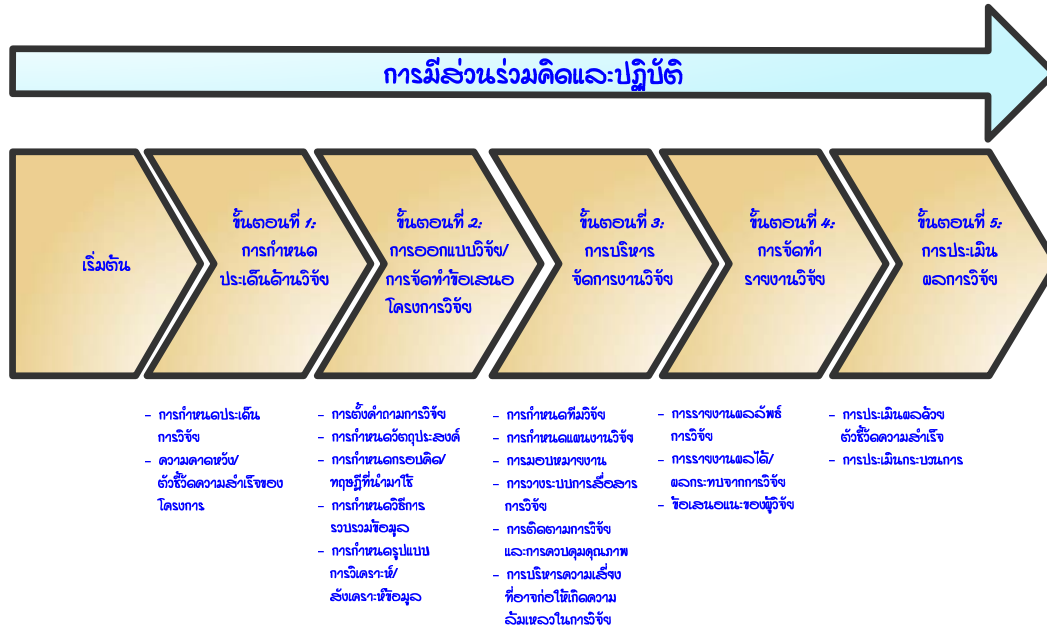
▲ ชุดความรู้ที่ใช้ในการวิจัย ได้ใช้ชุดความรู้ต่างๆ ดังนี้



รูปที่ 2.2 ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ

▲ การบริหารจัดการ PAR

ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นกระบวนการวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่างขั้นตอนต่างๆ 5 ขั้นตอน ดังรูปที่ 2.3



รูปที่ 2.3 ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

➡ **สรุป:** การวิจัยแบบ PAR ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว แต่มีกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและกระบวนการปฏิบัติที่นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัย นักพัฒนาและกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานส่งเสริมสหกรณ์ได้เป็นอย่างดี

2.2.3 สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับกลุ่มย่อย 4 กลุ่ม ภายใต้หัวข้อ “กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ: จะริเริ่มและดำเนินการอย่างไร” โดยมีประเด็นการประชุมที่สำคัญดังนี้

- ▲ การซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับ PAR โดยวิทยากรประจำกลุ่ม
 - ▲ การฝึกทักษะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ PAR ด้วยการจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย
- ซึ่งมีข้อสรุปดังนี้

กลุ่มที่ 1 : ข้อเสนอโครงการวิจัย “แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์แบบมีส่วนร่วม”
: วิทยากร โดย ผศ.ดร.อานนท์ ผกากรอง

▲ ผลการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาสหกรณ์ มีข้อสรุปดังนี้

1) สมาชิกสหกรณ์

- ไม่มีส่วนร่วม ไม่ให้ความร่วมมือ
- ขาดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน
- ขาดจิตสำนึกที่ดี
- ขาดความรู้ความเข้าใจงานสหกรณ์

2) ฝ่ายจัดการสหกรณ์

- การบริหารจัดการสหกรณ์มีการทุจริต ขอบกพร่อง ขาดหลักธรรมาภิบาล ในสหกรณ์
- ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการ และฝ่ายส่งเสริมเองที่ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง
- ฝ่ายจัดการมีบทบาทในการชี้นำคณะกรรมการสูง

3) บุคลากรของสหกรณ์

- ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง
- การแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ของฝ่ายจัดการและคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์
- ขาดความรู้เรื่องสหกรณ์และขาดความศรัทธาในระบบสหกรณ์
- ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของทุกฝ่าย

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริม

- สหกรณ์ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
- เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปฏิบัติงานแปลงแผนสู่การปฏิบัติแบบขอไปที
- ข้าราชการทำงานไม่เต็มที (เช้าชาม เย็นชาม) ไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง ทำหน้าที่เป็นนายไปรษณีย์
- เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และสมาชิกขาดจริยธรรม ขาดจิตวิญญาณในการส่งเสริมสหกรณ์ ขาดเป้าหมายที่ชัดเจน
- เจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่ปรับตัวกับนโยบายกรมส่งเสริมสหกรณ์

5) นโยบายรัฐ / กฎหมาย

- นโยบายกรมส่งเสริมสหกรณ์ การส่งเสริมติดกรอบเฉพาะสหกรณ์ที่จดทะเบียน
- การมีโทษทางวินัยเมื่อปฏิบัติงานแล้วเสียหายต้องทำการชดใช้เอง ทำให้ข้าราชการทำงานไม่เต็มที่
- นโยบายรัฐขาดความชัดเจน (ไม่ชัดเจนด้านการส่งเสริมสหกรณ์)

6) การบริหารจัดการ

- การทุจริตของพนักงานอันเนื่องมาจากการขาดการตรวจสอบดูแล (การบริหารจัดการฝ่ายจัดการสหกรณ์)
- กรรมการมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน
- สหกรณ์เล็กขาดเงินทุน สหกรณ์ใหญ่ขาดการบริหารจัดการเงิน (ขาดศักยภาพในการบริหารงาน)
- ขาดอุปกรณ์เครื่องมือในการบริหารจัดการ

▲ ประเด็นการวิจัย

1. ประเด็นด้านการบริหารจัดการ ควรมุ่งไปที่คนสหกรณ์ เนื่องจากถ้าคนทั้ง 3 ฝ่ายเข้าใจหลักการบริหารจัดการที่แท้จริงก็ย่อมส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีด้วย
2. ประเด็นด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เพราะมีข้อมูลอยู่แล้ว และต้องเป็นผู้ที่เข้าไปสร้างจิตสำนึกให้คนสหกรณ์
3. กระบวนการส่งเสริมโดยใช้การมีส่วนร่วมไม่ใช่การสั่งการ
4. รูปแบบ แนวทางการส่งเสริมที่ก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี (ส่งเสริมสหกรณ์อย่างไรให้ถูกใจสหกรณ์)

▲ คำถามวิจัย

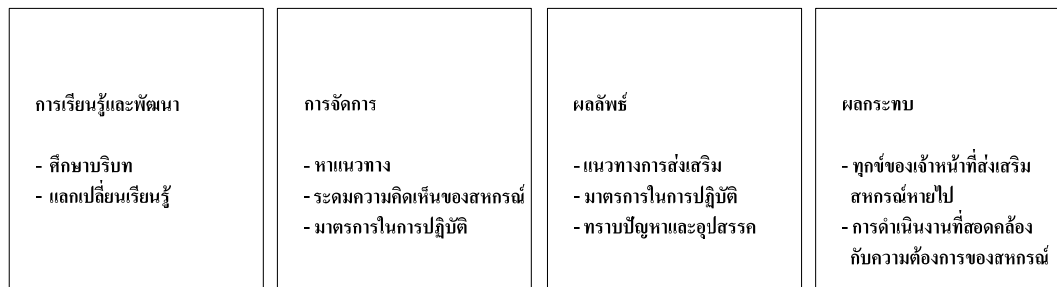
1. แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์ แบบมีส่วนร่วม มีแนวทาง...อย่างไร
2. สหกรณ์คิดอย่างไร (ความพึงพอใจ) กับการส่งเสริมสหกรณ์ของเจ้าหน้าที่ในปัจจุบัน
3. กรมส่งเสริมสหกรณ์จะมีมาตรการในการนำแนวทางไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร

▲ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสหกรณ์แบบมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
2. เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมสหกรณ์
3. เพื่อหามาตรการในการทำแนวทางการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม ไปสู่การปฏิบัติ

▲ กรอบแนวคิด

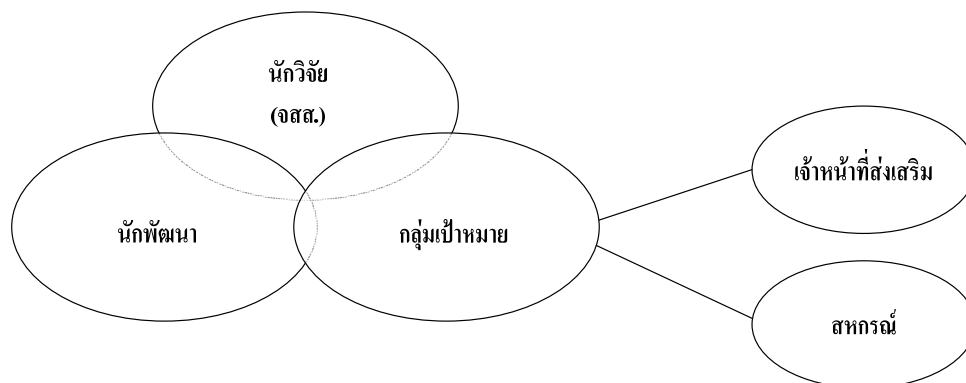
การดำเนินการ โครงการ เพื่อให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดนั้น ต้องมีการนำความรู้ที่มีอยู่ มาบูรณาการกับความรู้ด้านอื่นๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้ (รูปที่ 2.4)



รูปที่ 2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

▲ องค์ประกอบทีมวิจัย

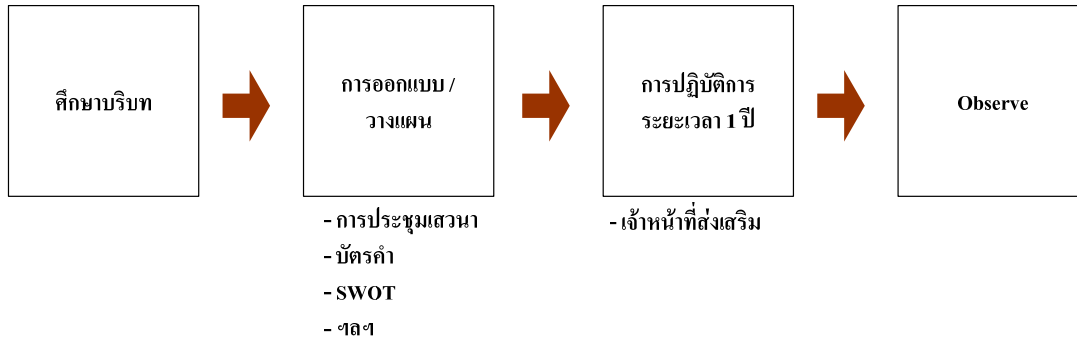
ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ทีมวิจัยต้องประกอบด้วย นักวิจัย (เจ้าหน้าที่ส่งเสริม) นักพัฒนา และกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม และสหกรณ์ (รูปที่ 2.5)



รูปที่ 2.5 องค์ประกอบทีมวิจัย

▲ กระบวนการวิจัย

ในกระบวนการวิจัยนั้น ประกอบด้วย การศึกษาบริบทในการวิจัย การออกแบบ/วางแผน การปฏิบัติ และการติดตาม เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการวิจัย (รูปที่ 2.6)



รูปที่ 2.6 กระบวนการวิจัย

▲ ข้อเสนอของทีมีวิทยากร

• ผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณ

กล่าวว่า ประเด็นเราจะส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมและพยายามที่จะค้นหาแนวทางการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วม สิ่งที่ยังไม่ชัดเจน ในการวิจัยแบบ PAR นั้น เมื่อเราได้แนวทางที่มาจาก การสอบถามแล้ว เหนือกว่ายังไม่เพียงพอ ถ้าเป็นการวิจัยแบบ PAR เต็มรูปแบบ คือขั้นตอนไปสู่การปฏิบัติต้องชัดเจน ถ้าได้ Active Plan กระบวนการวิจัยจะนำไปสู่การปฏิบัติแบบใหม่ที่ไม่เหมือนแบบเดิม ที่ทำให้ทุกข์ ต้องถูกนำไปปฏิบัติด้วย แต่ถ้าต้องการที่จะให้ความรู้ชุดแนวทางใหม่ ถ้าจะเป็น PAR ต้องถูกนำไปทดลองใช้ถึงจะกลับไปสู่วงจรตัวใหม่ได้ที่ยกระดับจากเดิม

• ดร.ธวิษ สุตสาคร

กล่าวว่า ทำเฉพาะได้แนวคิดอย่างเดียว ก็จะเหลือแต่ P กับ R ไม่มี A เป็นการวิจัย ประเด็นสำคัญคือเรื่องของ Action research คือ การปฏิบัติงานนำไปสู่การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย นักวิจัย ในเรื่องของปัญหาอุปสรรค หลังจากคิดและลองปฏิบัติมีข้อจำกัดซึ่งจะนำไปสู่การสรุป ผลการวิจัยถือว่าเป็นเรื่องสำคัญของการวิจัยต่างๆ

• ผศ.ดร. อานนท์ ผลการอง

กล่าวว่า ประเด็นเรื่องของผลกระทบหลังจากที่ดำเนินการ ผลที่เกิดขึ้น คือ กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่ไปกระทบต่อสหกรณ์ จะสอดคล้องถูกต้องกับสหกรณ์มากขึ้น ในกรอบของการวิจัย PAR จะมี Action เพียงแต่ไม่สามารถอธิบายได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีการทำแลกเปลี่ยน ประชุมหาข้อมูลหรือจัดเวที ความจริงมี Action และหลังจาก Action นำไปสู่การออฟเซิร์ฟ เพื่อจะกลับไปศึกษารูปแบบใหม่

กลุ่มที่ 2 : ข้อเสนอโครงการ “การสร้างและพัฒนาตัวแบบผู้นำสหกรณ์”
: วิทยากร โดย ดร.ธวิษ สุตสาคร

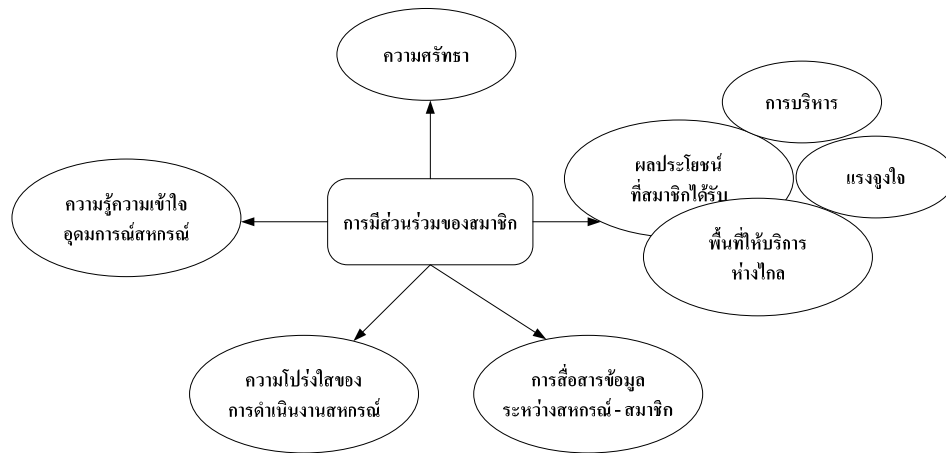
▲ **ประเด็นการวิจัย**

- ปัญหาผลไม้ล้นตลาด จะแก้ไขได้อย่างไร
- ทำอย่างไรให้สมาชิกพัฒนาคุณภาพน้ำนมและเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต
- พัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาธุรกิจได้
- ต้องการให้สหกรณ์มีการพัฒนาระบบการรวบรวมผลผลิต (ฝ่ายจัดการเห็นความสำคัญของธุรกิจรวบรวม)
- ปัญหาการรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ (ผลจากนโยบายรัฐ)
- สมาชิกไม่มีส่วนร่วมกับธุรกิจสหกรณ์
- สหกรณ์ควรมีการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุด
- ทำไมสหกรณ์จึงไม่ทำธุรกิจรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก
- สหกรณ์สาขา เพื่อเพิ่มพื้นที่บริการ
- แนวทางการพัฒนากลุ่มสมาชิกสหกรณ์ กลุ่มอาชีพสหกรณ์ ให้เกิดเป็นเครือข่ายแบบยั่งยืน
- ทำอย่างไรสมาชิกจึงจะจงรักภักดีกับสหกรณ์
- ทำอย่างไรให้สหกรณ์อยู่อย่างยั่งยืน และสามารถพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิก
- ทางเลือก ทางรอดของสหกรณ์
- แนวทางการส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์
- ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสหกรณ์
- ทำอย่างไรให้สหกรณ์เป็นสหกรณ์แท้ ที่ไม่ใช่การแสวงหากำไร-ขยายธุรกิจ
- แนวทางการดำเนินธุรกิจของร้านค้าสหกรณ์ให้อยู่รอด
- มาตรฐานสหกรณ์ (การมีส่วนร่วม < 60%, ขาดทุน, นโยบาย)
- ความศรัทธาของสมาชิกสหกรณ์
- ทำอย่างไรสมาชิกจึงคิดว่าตนเองเป็นเจ้าของสหกรณ์

▲ **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์**

ในการมีส่วนร่วมของสมาชิกนั้น สมาชิกต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และอุดมการณ์สหกรณ์ มีความศรัทธา และมีความโปร่งใสของการดำเนินงานสหกรณ์ นอกจากนั้นระหว่าง

สหกรณ์และสมาชิกต้องมีการสื่อสารให้ข้อมูลกันและกัน และต้องมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ พื้นที่การให้บริการ การบริหาร และแรงจูงใจด้วย (รูปที่ 2.7)



รูปที่ 2.7 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์

▲ คำถามการวิจัย

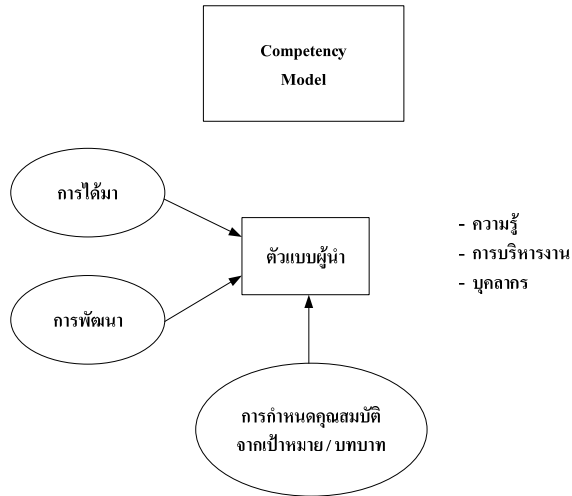
1. จะสร้างตัวแบบผู้นำของสหกรณ์ได้อย่างไร
2. พัฒนาผู้นำสหกรณ์ได้อย่างไร

▲ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อกำหนดตัวแบบและคุณลักษณะของผู้นำ
2. เพื่อกำหนดวิธีการในการสร้างและพัฒนาตัวแบบ

▲ กรอบแนวคิด

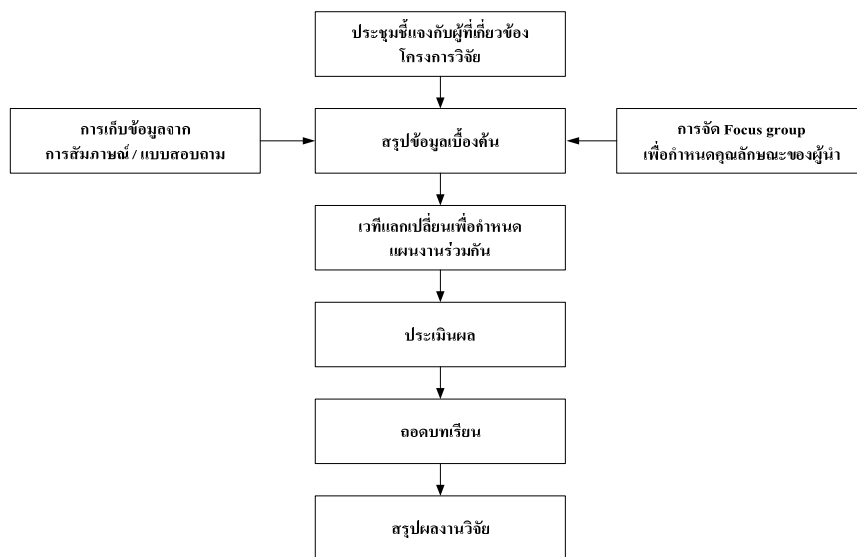
กรอบแนวคิดในการสร้างและพัฒนาต้นแบบผู้นำสหกรณ์ ซึ่งมีแนวคิดอยู่ 2 แนวทางคือ การพัฒนาตัวแบบผู้นำ ศึกษาเรื่องกระบวนการได้มาของผู้นำและจะพัฒนาผู้นำได้อย่างไร (รูปที่ 2.8)



รูปที่ 2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

▲ วิธีการวิจัย (รูปที่ 2.9)

- การเลือกตัวอย่าง
 - สหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ (อำเภอ)
 - ผู้นำ/สมาชิก/กรรมการ
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - Focus group
 - สัมภาษณ์เชิงลึก
 - เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้



รูปที่ 2.9 วิธีการวิจัย

▲ ข้อเสนอของทีมวิทยากร

- **ผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรรม์**

กล่าวว่า การเปลี่ยนองค์กรต้องเริ่มเปลี่ยนจากผู้นำ ถ้าเราได้ศึกษาตัวแบบผู้นำ ตัวแบบจะถูกนำไปออกแบบกระบวนการสร้างผู้นำ ถ้าเป็นในมุมมองการหาผู้นำ ผู้นำที่ดีเป็นแบบไหน ไปทำกับผู้นำที่ดีแล้วถอดกระบวนการที่หลอมเขา ถ้าทำด้วยความรู้ชุดการสร้างผู้นำจะมีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสหกรณ์ เคยใช้ในกลุ่มของผู้ Change agent ในกลุ่มผู้ขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ทรัพยากรใน 4 ภูมิภาค ถอดจากกระบวนการ การหล่อหลอมผู้นำขึ้นมา focus group ไม่พอ เครื่องมือที่ใช้ยังไม่บันทึกในทฤษฎี วิธีการวิจัย ที่ใช้คำว่า Deep Dialogue แทนที่จะได้ตัวแบบ เราจะได้ process หรือปัจจัยที่หล่อหลอมกับกระบวนการที่เกิดขึ้น จะใช้ประโยชน์ในการสร้างกระบวนการที่เหมาะสมได้ง่ายมากกว่ามีตัวแบบ

- **รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท**

กล่าวว่า เรื่องการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องทำอย่างมีแบบแผนและเป็นกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การค้นหาตัวแบบและแนวปฏิบัติที่ดี จากนั้นต้องมีวิธีดกผลึกความคิดเพื่อนำไปขยายผล ซึ่งต้องคำนึงถึงทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรในแต่ละที่ด้วยรายละเอียด อาจศึกษาได้จากยุทธศาสตร์ที่ 2 ของแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2

- **ผศ.ดร. อานนท์ ผกากรอง**

กล่าวว่า เห็นด้วยว่าในกระบวนการหาผู้นำก็มี 2 เส้นทาง แต่กระบวนการที่คิดไว้ พอได้ลักษณะหรือแบบ ไม่รู้ว่าแบบจะเหมาะกับคนสหกรณ์หรือไม่ เพราะในกระบวนการยังขาดกระบวนการทดลองว่าผู้นำแบบต่างๆ เป็นจุดหมายเล็ก ๆ

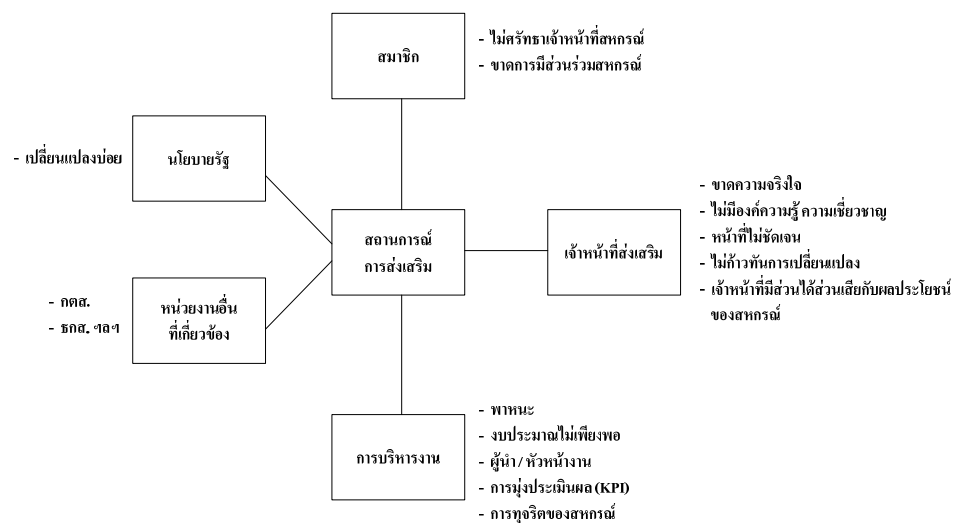
- **ดร.ธวิษ สุดสาคร**

กล่าวว่า ก่อนที่จะจัดเวทีแลกเปลี่ยนทางทีมงาน ควรจะสืบค้นข้อมูลก่อน หรือถอดบทเรียนจากผู้นำที่ประสบความสำเร็จ หรือมุมมองผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการทำ Focus group ให้เห็นภาพ ผู้นำควรเป็นอย่างไรก่อนจะเข้าสู่กระบวนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างและพัฒนา และนำไปสู่การทดลองปฏิบัติ เพื่อจะนำไปสู่การศึกษาและการถอดบทเรียนเพื่อหาผลลัพธ์ในที่สุด

กลุ่มที่ 3 : ข้อเสนอโครงการ “การค้นหารูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ดีขึ้น”
: วิทยากร โดย ผศ.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ

▲ **ปัญหาในการส่งเสริมสหกรณ์**

จากการไปปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์นั้น พบว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์พบปัญหาจากหลายด้าน เช่น ปัญหาทางด้านสมาชิก นโยบายของรัฐ หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง การบริหารงาน และจากตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเอง



รูปที่ 2.10 ปัญหาในการส่งเสริมสหกรณ์

▲ **ประเด็นการวิจัย**

• จากการรวบรวมประเด็นการวิจัย ประเด็นที่ได้คือ การค้นหารูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ดีขึ้น

▲ **คำถามวิจัย**

• รูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ที่เหมาะสมในสภาวะการณ์ปัจจุบันควรเป็นอย่างไร
คำถามย่อย

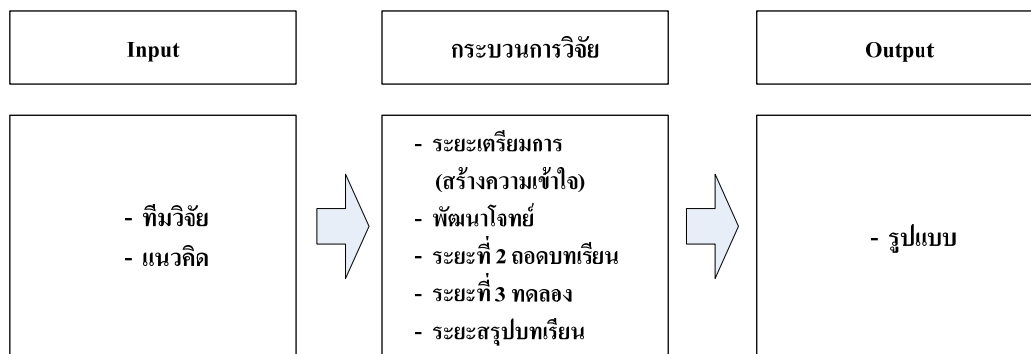
1. สภาพการส่งเสริมสหกรณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงาน
3. จะหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ให้เหมาะสมได้อย่างไร

▲ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ส่งเสริมสหกรณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ที่เหมาะสม ภายใต้สภาวะการณ์ในปัจจุบัน
4. เพื่อสรุปองค์ความรู้รูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ที่เหมาะสม

▲ กรอบแนวคิด

การดำเนินโครงการ การค้นหารูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์ดีขึ้น มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ (รูปที่ 2.11)



รูปที่ 2.11 กรอบแนวคิดการวิจัย

▲ วิธีการวิจัย

- ขยายผลมาจากกระบวนการวิจัย ได้แก่
 - ระยะเวลาเตรียมการ (สร้างความเข้าใจ)
 - พัฒนาโจทย์
 - ระยะที่ 2
 - ระยะที่ 3 ทดลอง
 - ระยะสรุปบทเรียน

▲ ข้อเสนอของกลุ่มวิทยากร

• ดร.วิช สุตสาคร

กล่าวว่า ในกระบวนการทำงานประเด็นที่สำคัญคือ เรื่องของประเด็นที่จะทำ และวิธีการที่ระบุนุชัดเจน การวางกรอบให้แคบลงจะทำให้งานเด่นชัดมากขึ้น เช่น เรื่องของกระบวนการส่งเสริมแบบมีส่วนร่วมต่าง ๆ และแนวทางในการพัฒนางานส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีบทบาทมาก

• ศศ.ณรงศักดิ์ จักรกรณ

กล่าวว่า รูปแบบใหม่ที่จะได้คือรูปแบบการทดลองในบริบทจริง ในเรื่องของการทดลองตัวแบบตัวใหม่ กิจกรรมใหม่ ที่จะบอกว่าอันใหม่ขึ้นอยู่กับบริบทของเงื่อนไขและปัจจัย หรืออาจจะดูว่า Action หรือไม่ Action

กลุ่มที่ 4 : ข้อเสนอโครงการวิจัย “แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์แบบมีส่วนร่วม”
: วิทยากร โดย ศศ.ดร. อานนท์ ผกากรอง

▲ ผลการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาสหกรณ์ มีข้อสรุปดังนี้

- สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีต่อสหกรณ์
- สร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนงานสหกรณ์ในระดับจังหวัด
- สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตผลของสมาชิกสหกรณ์
- สร้างการจัดการธุรกิจสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ
- ระดับความเป็น “สหกรณ์แท้” และ “สหกรณ์เทียม”
- แก้ไขปัญหาหนี้สินของสมาชิกสหกรณ์

▲ คำถามวิจัย

1. ทำไมสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือกับสหกรณ์
2. อะไรคือธุรกิจ/บริการ ที่สมาชิกต้องการให้สหกรณ์ทำ
3. อะไรคือปัญหาที่แท้จริงของสมาชิก

▲ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก
2. เพื่อออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการและมุ่งประโยชน์ที่แท้จริงของสมาชิก
3. เพื่อประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์

▲ วิธีการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย : สหกรณ์ภาคการเกษตรในจังหวัด

1. กำหนดทีมวิจัย: เจ้าหน้าที่สหกรณ์ กรรมการ พนักงาน สมาชิก ผู้นำชุมชน
2. สร้างทีมวิจัย
3. ศึกษาปัญหาและความต้องการของสมาชิก
4. วิเคราะห์หากิจกรรม / ช่องว่าง
5. นำกิจกรรมไปปฏิบัติ
6. สรุปบทเรียนที่ได้ (ว่ามีผลลัพธ์อย่างไร)
7. ประเมินการมีส่วนร่วม

▲ ขั้นตอนการวิจัย

การดำเนินโครงการ ในการสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกนั้น มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ (รูปที่ 2.12)



รูปที่ 2.12 ขั้นตอนการวิจัย

▲ ข้อเสนอของกลุ่มวิทยากร

- ผศ.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ

กล่าวว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาสหกรณ์จากที่ได้ฟังแต่ละกลุ่มนำเสนองานผู้อบรมเชื่อหรือไม่ว่า PAR เป็นกระบวนการวิจัยสามารถพัฒนาสหกรณ์ได้ เราไม่สามารถทำให้ทุกสหกรณ์เกิดขึ้นพร้อมกันได้ อยากให้มองเหมือนกับการปักเสาเข็มหนึ่งต้น แล้วค่อยๆทำไป เพราะ

เจ้าหน้าที่น้อย คนน้อย เรารักไปเรื่อย ๆ สักวันหนึ่งรากฐานของสหกรณ์แต่ละจังหวัดก็จะเข้มแข็ง ต้องนำกระบวนการ PAR เข้าไปเป็นวิธีการทำงานของกระบวนการสหกรณ์ในบทบาทของการส่งเสริม เพราะเคยมีบางหน่วยงานเคยเชื่อและเอาบุคลากรในหน่วยงานมาอบรม แล้วกลับไปก็ทำงานเหมือนเดิม ดังนั้น PAR ก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหาเรื่องการขับเคลื่อนสหกรณ์เพื่อเข้าไปสู่การพัฒนาได้ จะทำอย่างไรให้ PAR กลายเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อกระบวนการพัฒนาที่ดี ที่สำคัญการทำ PAR อย่างสำเร็จรูปต่างๆ เพื่อต้องการเอาไปใช้ในทันที การทำ PAR มีตัวอย่าง ซึ่งยกตัวอย่างรายการ ชิมไป บ่นไป ของท่านสมัคร คือการทำไป เรียนรู้ไป ลองคิดลองถูกไปเรื่อยๆ เราจึงพยายามเปลี่ยนจากรูแบบที่เคยบอกมาเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับคน คือ อย่าตอบอะไรง่ายๆ เปลี่ยนเป็นการตั้งคำถามชวนคิด ทำตัวให้เป็นผู้ไม่รู้ พยายามลดความรู้ แล้วตั้งคำถามให้คิด จะนำไปสู่การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ในกระบวนการสหกรณ์สหกรณ์ของเราในอนาคตถ้าทำแบบนี้ก็จะกลับมาฟื้นฟูเข้มแข็งเหมือนเดิม

• **ผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณ**

กล่าวว่า นักส่งเสริมสหกรณ์ มีประสบการณ์สหกรณ์มานาน ดังนั้นเราไม่ต้องรอให้ใครมาสั่งเรา เพราะเหมือนคนส่งเสริมไม่เป็น (ไม่นับคนที่ไม่อยากทำงาน) เราไม่ต้องรอให้กรมส่งเสริมสหกรณ์มาสั่งเราให้ไปส่งเสริมสหกรณ์ ถ้าเราเริ่มต้นคิดใหม่ไม่ต้องรอให้ใครมาสั่งเราก็ทำ เป็น คอนเซ็ปต์หลักของการส่งเสริมสหกรณ์ ต้องส่งเสริมเพื่อให้สมาชิกมีชีวิตที่ดี และยังมีรายละเอียดที่น่าสนใจอีกมาก ถ้าเราบอกว่าเราเป็นนักส่งเสริมเราก็ต้องหาสหกรณ์ที่ต้องส่งเสริมแล้วก็ต้องหาคนมาส่งเสริม เอาโจทย์ที่เราคิดลงไปทำในพื้นที่จริงให้ได้ เราจะได้ทั้งเพื่อน ความรู้ ความสนุก และบอกว่าเป็นความสำเร็จของนักส่งเสริมสหกรณ์ เรากำลังสร้างความสุขในการทำงาน แนวทางที่เหมาะสม สมาชิกนี่คือสิ่งที่เราทำได้ด้วยตัวเอง ตั้งโจทย์แล้วลงไปใช้ PAR เป็นเครื่องมือในการส่งเสริม เราจะมีเพื่อนในการทำให้สหกรณ์ดี โดยที่เราไม่ต้องไปแบกภาระคนเดียว จะมีทีมร่วมแบกภาระร่วมกัน

• **ผศ.ดร. อานนท์ ผกากรอง**

กล่าวว่า ประเด็นที่จะมองในทางตรงข้าม พบว่าผู้ที่เข้าร่วมงานวิจัยไม่เคยมีใครเคยทำ PAR มาก่อน และคนที่มา ไม่ได้อยู่ในโครงสร้างนักวิจัยของสหกรณ์จังหวัด กรมส่งเสริมสหกรณ์อาจต้องไปทบทวนเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร ในกระบวนการวิจัยการทำ PAR เป็นวัฏจักร ต้องเดินอย่างต่อเนื่อง เมื่อไหร่ที่บริบทเปลี่ยนรูปแบบที่เราค้นหา ก็จะเห็นว่าทุกท่านที่เข้ามาสู่การอบรมในครั้งนี้ นำกระบวนการคิดในเชิง PAR ไปใช้ในวิถีชีวิตและการทำงาน โดยคิดว่าจะต้องทำอย่างต่อเนื่องแล้วเราก็จะมีความสุข

• **รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท**

สุดท้ายอยากสรุปบทเรียนเกี่ยวกับ PAR ที่ตนเองมีประสบการณ์ว่า นโยบายด้านการส่งเสริมสหกรณ์นั้น ควรมีเป้าหมายอยู่ที่การทำ PAR ให้อยู่ในวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เนื่องจากกระบวนการ PAR ซึ่งเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีแบบแผน

ซึ่งจะต้องเริ่มจากการกำหนดประเด็นการวิจัย ซึ่งไม่ใช่ว่าอยู่ๆ จะให้คนใดคนหนึ่งมาตั้งใจทำวิจัย แต่ต้องสร้างเวทีที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาระดมความคิด เป้าหมายต่อไปอยู่ที่ส่วนรวม คือสหกรณ์ สมาชิก หรือชุมชน มิใช่คิดการวิจัยแต่เป้าหมายอยู่ที่ตัวนักวิจัย หรือทีมวิจัย

ต่อจากนั้นก็จะต้องตั้งคำถามวิจัยที่จะหาคำตอบร่วมกัน การหาคำตอบการวิจัยนั้นควรต้องมีกรอบแนวคิดซึ่งอ้างอิงอย่างมีแบบแผน ตัวอย่างเช่น ถ้าคำถามการวิจัยชี้ว่า แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์อย่างมีส่วนร่วมควรเป็นอย่างไรนั้น วิทยากรเชื่อว่า เจ้าหน้าที่ส่งเสริม 10 คน มาคิดจะมีกรอบคิดที่แตกต่างไปจากการมอบหมายให้สมาชิกและฝ่ายจัดการสหกรณ์มานั่งคิด ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าทำไมองค์ประกอบของ PAR จึงต้องมีนักวิจัย นักพัฒนา และกลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนามาร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพราะจะมองประเด็นปัญหาอย่างบูรณาการ

ที่น่าสังเกตประการหนึ่ง คือ การวิจัยหรือการส่งเสริม จำเป็นต้องมองปัญหาแบบบูรณาการ หรือมองแบบองค์รวม เพราะโลกยุคที่เป็นพลวัต ที่มีเรื่องนโยบายรัฐ ข้อตกลงการค้า และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นั้นมีภาพซ้อนกันมากมาย **เป็นการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาเรื่องธุรกิจสหกรณ์** หากมุ่งไปที่ตลาดเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่มีวันทำได้สำเร็จ เพราะการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาอาชีพของสมาชิก ต้องมีชุดความรู้หลายด้าน เช่น เรื่องการผลิต ต้นทุน ปัญหาโรคแมลงศัตรูพืช ปัญหาหนี้สินของสมาชิก ฯลฯ ดังนั้นการใช้เทคนิคการจัดการความรู้ การใช้เทคนิค Mind map เพื่อสะท้อนปัญหา จึงจะช่วยให้ทีมวิจัยร่วมกันแยกภาพปัญหา ซึ่งปัญหาที่มีอยู่ได้ปรากฏในสายตา จากนั้นจึงเป็นเรื่องของการออกแบบวิจัย เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ในการพัฒนาร่วมกันต่อไป

ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมองเรื่อง PAR เป็นเรื่องเดียวกับงานส่งเสริมสหกรณ์ กระบวนการส่งเสริมจะกลายเป็นตัวจักรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และที่สำคัญการพัฒนาสหกรณ์จะยังคงเป็นไปเพื่อเป้าหมายในการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกและชุมชน อันเป็นการบริหารของสหกรณ์อีกด้วย

2.3 ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม

การประเมินความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2553 ณ โรงแรมชลจันทร์ พัทยา รีสอร์ท จังหวัดชลบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมการอบรมทั้งสิ้น 120 คน และรวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็นได้จำนวนทั้งสิ้น 90 ชุด มีผลการประเมินสรุปได้ดังนี้

2.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ	ความถี่	ร้อยละ
ชาย	45	50.0
หญิง	44	48.9
ไม่ตอบ	1	1.1
รวม	90	100

2.3.2 การประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรม มีรายละเอียดในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับของความคิดเห็น						ค่าเฉลี่ย/ ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม	
ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ							
1. ก่อนเข้ารับการอบรม ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องฝึกอบรมเพียงใด	-	4 (4.4)	35 (38.9)	39 (43.3)	12 (13.3)	90 (100)	2.34 ปานกลาง
2. หลังเข้ารับการอบรม ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องฝึกอบรมเพียงใด	9 (10.0)	58 (64.4)	23 (25.6)	-	-	90 (100)	3.84 เห็นด้วย
3. เนื้อหาหลักสูตรในภาพรวมมีความสอดคล้องกับความต้องการของท่านเพียงใด	17 (18.9)	52 (57.8)	21 (23.3)	-	-	90 (100)	3.96 เห็นด้วย
4. เอกสารเล่มหลักที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมเป็นประโยชน์กับท่านเพียงใด	19 (21.1)	57 (63.3)	13 (14.4)	1 (1.1)	-	90 (100)	4.04 เห็นด้วย
5. ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในหน้าที่การงานได้มากน้อยเพียงใด	13 (14.4)	60 (66.7)	16 (17.8)	1 (1.1)	-	90 (100)	3.94 เห็นด้วย
6. โดยภาพรวม ท่านพอใจกับโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพียงใด	11 (12.2)	58 (64.4)	19 (21.1)	2 (2.2)	-	90 (100)	3.87 เห็นด้วย
7. ความจำเป็นของการวิจัยและพัฒนาและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดย ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย	20 (22.2)	44 (48.9)	22 (24.4)	2 (2.2)	2 (2.2)	90 (100)	3.87 เห็นด้วย
8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : รูปแบบ กระบวนการและการนำไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์ โดย รศ.จุชาทิพย์ ภัทราวาท	18 (20.0)	57 (63.3)	14 (15.6)	1 (1.1)	-	90 (100)	4.02 เห็นด้วย
9. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : จะริเริ่มและดำเนินการอย่างไร? โดย ทีมวิทยากร	25 (27.8)	52 (57.8)	25 (27.8)	-	-	90 (100)	4.13 เห็นด้วย
10. การนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อยและอภิปราย	15 (16.7)	56 (62.2)	19 (21.1)	-	-	90 (100)	3.96 เห็นด้วย

ตารางที่ 2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่และการอบรม

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับของความคิดเห็น							ค่าเฉลี่ย/ ระดับความคิดเห็น
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ตอบ	รวม	
ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่และการจัดอบรม								
1. สถานที่อบรมเอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้ตาม ความคาดหว้งของท่านเพียงใด	10 (11.1)	43 (47.8)	28 (31.1)	5 (5.6)	-	4 (4.4)	90 (100)	3.67 เห็นด้วย
2. ความเหมาะสมห้องที่ใช้จัดอบรม	12 (13.3)	51 (56.7)	22 (24.4)	1 (1.1)	-	4 (4.4)	90 (100)	3.86 เห็นด้วย
3. ความเหมาะสมของวัสดุอุปกรณ์ ประกอบการอบรม	9 (10.0)	53 (58.9)	22 (24.4)	2 (2.2)	-	4 (4.4)	90 (100)	3.80 เห็นด้วย
4. อาหารที่จัดให้บริการมีความเหมาะสม เพียงใด	6 (6.7)	3 (3.3)	36 (40.0)	33 (36.7)	8 (8.9)	4 (4.4)	90 (100)	3.40 ปานกลาง
5. ความเหมาะสม ของเวลาในการเสวนา	5 (5.6)	21 (23.3)	26 (28.9)	22 (24.4)	12 (13.3)	4 (4.4)	90 (100)	2.83 ปานกลาง
6. ความเหมาะสมในการดำเนินการในภาพรวม	5 (5.6)	37 (41.1)	37 (41.1)	5 (5.6)	2 (2.2)	4 (4.4)	90 (100)	3.44 ปานกลาง
7. การให้บริการของเจ้าหน้าที่ระหว่างกา รอบรมมีความเหมาะสมเพียงใด	8 (8.9)	44 (48.9)	30 (33.3)	3 (3.3)	1 (1.1)	4 (4.4)	90 (100)	3.64 ปานกลาง

**หมายเหตุ : ค่าคะแนนเฉลี่ย

1.00-2.33 ไม่เห็นด้วย

2.34- 3.64 ปานกลาง

3.65-5.00 เห็นด้วย

2.3.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่

ประเด็น	ความถี่ (คน)
• ควรขยายเวลาการฝึกอบรม	37
• ควรจัดฝึกอบรมที่กรุงเทพมหานคร / ในสถานศึกษา	26
• ควรจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง	4
• ควรขยายผลไปสู่กลุ่มอื่นด้วย	2
• เนื้อหาหลักสูตรควรลงรายละเอียดมากขึ้น	4
• ขอให้มีการติดตามผลผู้เข้ารับการอบรม	1
• ควรเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้เข้ารับการอบรมที่มีหน้าที่โดยตรง	2
• ความชัดเจนในหัวข้อฝึกอบรมน้อย	3
• ควรแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน	3
• คิดว่าเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริม	3
• ควรจัดสรรด้านงบประมาณการวิจัย	4

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไป ประสพการณ์ ความสนใจ และความคิดเห็นที่มีต่อ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งเก็บรวบรวมได้ทั้งสิ้น 89 ชุด ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

	ข้อมูล	ความถี่	ร้อยละ	
1. เพศ	• ชาย	44	49.4	
	• หญิง	42	47.2	
	• ไม่ตอบ	3	3.4	
	รวม	89	100	
2. อายุ	• 21 - 30 ปี	6	6.7	
	• 31 - 40 ปี	26	29.2	
	• 41 - 50 ปี	37	46.1	
	• 51 - 60 ปี	20	22.5	
	รวม	89	100	
3. ตำแหน่งงานในปัจจุบัน	• นักวิชาการ	85	95.5	
	• เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	3	3.4	
	• อื่น ๆ ได้แก่ เจ้าพนักงานส่งเสริมสหกรณ์ ชำนาญงาน	1	1.1	
	รวม	89	100	
4. ประสบการณ์ทำงานที่กรมส่งเสริมสหกรณ์	• 1 - 5 ปี	12	13.5	
	• 6 - 10 ปี	8	9.0	
	• 11 - 20 ปี	24	27.0	
	• มากกว่า 20 ปี	44	49.4	
	• ไม่ตอบ	1	1.1	
	รวม	89	100	
5. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการทำวิจัยมาก่อนหรือไม่	• ไม่เคย	22	24.7	
	• เคย	67	75.3	
	รูปแบบการวิจัยที่เค้ทำ	• การวิจัยทั่วไป	51	57.3
		• การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	8	9.0
		• ทั้งการวิจัยทั่วไปและแบบมีส่วนร่วม	8	9.0
		รวม	89	100

3.2 ประสิทธิภาพด้านการวิจัย และระดับความเชี่ยวชาญตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีประสิทธิภาพเป็นหัวหน้าทีมวิจัยมีเพียงร้อยละ 3.34 ผู้ที่เคยเป็นนักวิจัย เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย การเขียนรายงานวิจัย และประสิทธิภาพในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คิดเป็นร้อยละ 38.2, 48.3, 50.6, และ 30.3 แต่ผู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถถ่ายทอดได้ ในแต่ละด้านนั้นมีสัดส่วนน้อยมาก อยู่ในสัดส่วนร้อยละ 1-6 เท่านั้น (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 ประสิทธิภาพในการทำวิจัย และระดับความเชี่ยวชาญ

ประสิทธิภาพการทำวิจัย	ไม่เคยมี		มีประสิทธิภาพ				รวม	
	ประสิทธิภาพ	ถ่ายทอดได้	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
1. หัวหน้าทีมวิจัย	86	(96.6)	3	(3.34)	-	-	89	(100)
2. นักวิจัย	54	(60.7)	34	(38.2)	1	(1.1)	89	(100)
3. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	44	(49.4)	43	(48.3)	2	(2.2)	89	(100)
4. การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	30	(33.7)	53	(59.6)	6	(6.7)	89	(100)
5. การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย	45	(50.6)	42	(47.2)	2	(2.2)	89	(100)
6. การเขียนรายงานวิจัย	41	(46.1)	45	(50.6)	3	(3.4)	89	(100)
7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม								
เช่น การเป็นวิทยากรกระบวนการ	58	(65.2)	27	(30.3)	4	(4.5)	89	(100)
การจัดสนทนากลุ่มเป้าหมาย								

3.3 ความสนใจในการทำวิจัย

ผลการสำรวจพบว่าผู้รับการอบรมที่สนใจทำวิจัย คิดเป็นร้อยละ 85.4 ส่วนอีกร้อยละ 9 ตอบว่าไม่สนใจ ผู้ที่ตอบว่าไม่สนใจให้เหตุผลว่า ไม่มีประสิทธิภาพไม่รู้อะไรจะเริ่มอย่างไร งานในหน้าที่มีมาก

ตารางที่ 3.3 ร้อยละของผู้สนใจในการทำวิจัย

ประเด็น	ความถี่	ร้อยละ
ไม่สนใจ	8	9.0
สนใจ	76	85.4
ไม่ตอบ	5	5.6
รวม	89	100

3.4 ประเด็นการวิจัยที่สนใจ

ประเด็นการวิจัยที่ผู้ตอบแบบสอบถามสนใจมากที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการทำธุรกิจกับสหกรณ์ แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็ง การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสหกรณ์ และชุมชนและอื่นๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 ประเด็นการวิจัยที่สนใจ

สนใจทำวิจัย ระบุประเด็นการวิจัย	ความถี่
ประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการสหกรณ์	
1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในธุรกิจของสหกรณ์ และด้านอื่นๆ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ การมีส่วนร่วมในการทำงานระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการ และฝ่ายส่งเสริม/การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาคูหาการทุจริตในสหกรณ์	14
2. การพัฒนาสหกรณ์ให้ดีขึ้นและเข้มแข็ง/ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร/การบริหารงานของคณะกรรมการ/การจัดการธุรกิจสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ/ความสำเร็จของกระบวนการสหกรณ์/สหกรณ์ออมทรัพย์ทำอะไรจึงจะเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์อย่างแท้จริง/การบริหารงานของสหกรณ์เป็นการช่วยเหลือสมาชิกหรือไม่/การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก	13
3. ความรู้ของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์ /การสร้างจิตสำนึกของสมาชิก /สมาชิกสหกรณ์เห็นบทบาทของสหกรณ์ที่มีผลต่อวิถีชีวิต/สมาชิกรู้คุณค่าสหกรณ์อย่างแท้จริง/ ความสัมพันธ์ของสมาชิกสหกรณ์/สมาชิกทำธุรกิจกับสหกรณ์น้อยลง/ความศรัทธาของสหกรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์/ Active member	10
4. การเชื่อมโยงเครือข่าย การสร้างเครือข่ายระหว่างสหกรณ์และชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์บริการ การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งเทียบเท่าสหกรณ์/การเชื่อมโยงเครือข่ายสหกรณ์เครดิตยูเนียน / Value chain/พันธมิตรของสหกรณ์	6
5. การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งเทียบเท่าสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรทำอะไรจะพัฒนาให้เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ดี/การวิจัยการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร	3
6. การหาต้นทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสหกรณ์อย่างยั่งยืน	1

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

สนใจทำวิจัย	ระบุประเด็นการวิจัย	ความถี่
ประเด็นเกี่ยวกับนโยบาย		
7.	แนวการปฏิบัติงานหรือทิศทางของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่เน้นการพัฒนาสหกรณ์ที่ตรงจุด และได้ผลชัดเจน/ทำอย่างไรกรมส่งเสริมสหกรณ์จึงจะเป็นผู้นำในการพัฒนาสหกรณ์/แนวทางการพัฒนาสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์/เกษตรกร	3
8.	นโยบายของรัฐที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์/การกำหนดนโยบายของรัฐในการส่งเสริมสหกรณ์	2
9.	การศึกษาระบบสหกรณ์ในการเป็นเครื่องมือของรัฐ /การสนับสนุนจากภาครัฐที่ทำให้สถาบันเกษตรกรพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน	2
10.	ผู้บริหารมีความเป็นธรรมในการแต่งตั้งโยกย้ายหรือไม่	1
11.	บทบาทหน้าที่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์สามารถทำให้สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ประสบความสำเร็จตามหลักการ วิธีการ อุดมการณ์สหกรณ์ ได้หรือไม่	1
12.	นโยบายของผู้บริหารกสศ.ตอบสนองความต้องการของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์หรือไม่	1
13.	การกำหนดขอบเขตธุรกิจและวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับประเภทของสหกรณ์	1
14.	กฎหมายสหกรณ์ทำให้สหกรณ์ไม่พัฒนาหรือไม่	1
การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์		
15.	การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสมาชิกสหกรณ์ให้ประสบผลสำเร็จ /วิธีการแก้ไขปัญหาผลผลิต ล้นจี่ ลำไย ส้มตลาต/การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์/กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำธุรกิจรวบรวมผลไม้อินสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร /ศึกษาการทำธุรกิจผลไม้อินของสหกรณ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช กรณีศึกษา สกท.พรหมคีรี จำกัด	6
16.	การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์/เงินรับฝากของสหกรณ์	2
17.	การสร้างมูลค่าเพิ่มปาล์มน้ำมันในสหกรณ์	1
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์		
18.	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมกับงานที่ถูกมอบหมายและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ /ทำอย่างไรให้บุคลากรมีจิตวิญญาณการเป็นนักส่งเสริม/ปัจจัยที่ทำให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี /เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ต่อการพัฒนาสหกรณ์	4
19.	แบบแผนในการส่งเสริมสหกรณ์ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นอย่างไร /การส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ /การส่งเสริมสหกรณ์อย่างไรให้สมาชิก คนสหกรณ์ เกิดความศรัทธากระบวนการ และเชื่อว่าระบบสหกรณ์จะนำไปสู่การกินอยู่ที่ดี และมีความสุขในสังคมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้	3
20.	ถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ยังมีสหกรณ์ในประเทศไทยหรือไม่ /จะส่งเสริมเพื่อพัฒนาสหกรณ์อย่างไรให้สหกรณ์พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน	2

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

สนใจทำวิจัย ระบุประเด็นการวิจัย	ความถี่
อื่นๆ	
21. การแก้ไขปัญหาทุจริตของสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร	2
22. การจัดตั้งธนาคารสหกรณ์	1
23. ความต้องการอยู่ในสหกรณ์ของบุตรสมาชิกสหกรณ์	1
24. การบริหารจัดการสมัยใหม่ด้วยสหกรณ์	1
25. ความเป็นอิสระของสหกรณ์	1
26. การบริหารจัดการสหกรณ์ในภาคและนอกภาคเพื่อเปรียบเทียบวิธีการบริหารจัดการและนำ ข้อดีมาใช้กับสหกรณ์ที่ไม่ประสบความสำเร็จ	1
27. การควบสหกรณ์	1
28. ผลกระทบต่อสมาชิกสหภาพ	1

3.5 ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย

ผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีรายละเอียดในตารางที่ 3.5 ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยกับนโยบายเรื่องการสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสนใจเข้าไปมีส่วนร่วม สนับสนุนความคิดเห็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณเรื่องวิจัย และเห็นด้วยว่าจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาสหกรณ์ แต่มีประเด็นที่น่าสังเกต คือ ระดับความเห็นเกี่ยวกับการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ลำดับ ที่	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น					ไม่ตอบ	รวม	Mean
		เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ปาน กลาง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง			
1.	นโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์เรื่องการสนับสนุนให้ มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยยกระดับ การทำงานส่งเสริมสหกรณ์แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้เป็น อย่างดี	37 (41.6)	35 (39.3)	12 (13.5)	2 (2.2)	0 (0)	3 (3.4)	89 (100)	4.24 เห็นด้วย
2.	ท่านเป็นคนหนึ่งที่เห็นด้วยกับนโยบายและมีความสนใจ อยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัย	38 (42.7)	35 (39.3)	13 (14.6)	0 (0)	0 (0)	3 (3.4)	89 (100)	4.29 เห็นด้วย
3.	ประเด็นที่น่าเป็นห่วงประการหนึ่งก็คือ หากทุกคนให้ ความสนใจจะทำวิจัยกันหมดแล้วใครจะทำงาน ประจำ	8 (9.0)	17 (19.1)	26 (29.2)	23 (25.8)	12 (13.5)	3 (3.4)	89 (100)	2.84 ปานกลาง
4.	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิด การเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหา และพัฒนาสหกรณ์	48 (53.9)	34 (38.2)	4 (4.5)	0 (0)	0 (0)	3 (3.4)	89 (100)	4.51 เห็นด้วย
5.	การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น จำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมิงงบประมาณเฉพาะมิเช่นนั้น คงจะ เป็นไปได้ยาก	29 (32.6)	29 (32.6)	24 (27.0)	3 (3.4)	1 (1.1)	3 (3.4)	89 (100)	3.95 เห็นด้วย
6.	ตามความเห็นของท่านต้องยอมรับว่า ยังไม่เคยเห็น งานวิจัยใดที่นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม	14 (15.7)	41 (46.1)	22 (24.7)	8 (9.0)	1 (1.1)	3 (3.4)	89 (100)	3.69 เห็นด้วย
7.	หากมีโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องการวิจัย ท่าน ยินดีที่จะเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ	40 (44.9)	27 (30.3)	19 (21.3)	0 (0)	0 (0)	3 (3.4)	89 (100)	4.24 เห็นด้วย
8.	การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม น่าจะเหมาะ กับคนรุ่นใหม่มากกว่า	13 (14.6)	16 (18.0)	27 (30.3)	23 (25.8)	7 (7.9)	3 (3.4)	89 (100)	3.06 ปานกลาง
9.	หากไม่วางระบบและกลไกในการปฏิบัติให้ดี นโยบายด้านการวิจัยนี้อาจส่งผลในทางลบต่อการ ดำเนินงานส่งเสริมสหกรณ์ในภาพรวมมากกว่าผลดี	11 (12.4)	40 (44.9)	20 (22.5)	10 (11.2)	5 (5.6)	3 (3.4)	89 (100)	3.49 ปานกลาง
10.	คนที่มีความเหมาะสมกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม นั้น ต้องเป็นคนที่มุ่งมั่น ทุ่มเทและ เปิดใจกว้างและต้องทำงานอย่างมีแบบแผน	40 (44.9)	38 (42.7)	4 (4.5)	3 (3.4)	1 (1.1)	3 (3.4)	89 (100)	4.31 เห็นด้วย

* หมายเหตุ : ค่าคะแนนเฉลี่ย

1.00 – 2.33	ไม่เห็นด้วย
2.34 – 3.64	ปานกลาง
3.65 – 5.00	เห็นด้วย

3.6 ประเด็นปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน

ประเด็นปัญหาที่ผู้ตอบแบบสอบถามเผชิญอยู่ในปัจจุบันนั้นจำแนกได้ดังนี้ (ตารางที่ 3.6)

3.6.1 ปัญหาเกี่ยวกับสหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ปัญหาการทุจริต บุคลากรขาดความรู้ / ทักษะในการบริหารจัดการ / ขาดการดำเนินงานแบบมืออาชีพ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับสมาชิก

3.6.2 ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิก ได้แก่ ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกขาดศรัทธา สมาชิกไม่เข้าใจหลักการสหกรณ์ ขาดจิตสำนึกสหกรณ์ สมาชิกมีหนี้สินค้างชำระมาก ฯลฯ

3.6.3 ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ได้แก่ ขาดความรู้ ความชำนาญ ขาดความมุ่งมั่นทุ่มเท ไม่ได้รับความเชื่อมั่นไว้วางใจจากสหกรณ์ ไม่ให้ความสำคัญกับงานส่งเสริม แต่มุ่ง KPI อย่างเดียว มีปริมาณงานมากกว่าอัตรากำลัง

3.6.4 ปัญหาเกี่ยวกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่ นโยบายเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดความชัดเจนในการส่งเสริมสหกรณ์ นโยบายของกสศ.ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสหกรณ์ ตัวชี้วัดของกสศ.มีมากไม่เกิดประโยชน์ ขาดองค์ความรู้ งานของกสศ.ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายในการกำกับดูแลสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง ฯลฯ

ตารางที่ 3.6 ประเด็นปัญหาที่เผชิญ

ประเด็นปัญหา	ความถี่
ปัญหาเกี่ยวกับสหกรณ์/บุคลากร	
1. สหกรณ์ขาดความศรัทธาต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม/บุคลากร คณะกรรมการสหกรณ์ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม	11
2. การทุจริตของสหกรณ์ และไม่สามารถจัดการได้/สหกรณ์ดำเนินกิจการผิดกฎหมายสหกรณ์	8
3. บุคลากรขาดความศรัทธาสหกรณ์ อุคมการณ์ ขาดคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ/บุคลากรของสหกรณ์ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์และปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตน ขาดจิตสำนึก ขาดความรู้ในการบริหารธุรกิจแบบสหกรณ์	8
4. สหกรณ์มีปัญหาด้านการบริหารจัดการภายใน /สหกรณ์ทำงานโดยไม่มีกรวางแผน อาทิ เงินสด/สินค้าขาดบัญชี/สหกรณ์ไม่พัฒนา (ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานเพิ่มสูงขึ้น)/สหกรณ์ขาดข้อมูลพื้นฐานของสมาชิก/กลุ่มเกษตรกร ไม่มีข้อมูลจัดทำแผนธุรกิจ	7
5. การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ไม่ครบทุกธุรกิจ ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์/การบริหารงานของสหกรณ์ส่วนใหญ่มุ่งเน้นในการหาประโยชน์มากกว่าการช่วยเหลือสมาชิกที่แท้จริง /ไม่สนใจผลประโยชน์ของสมาชิก	6
6. คณะกรรมการสหกรณ์ขาดความรู้ด้านกฎหมาย งานสหกรณ์ ไม่รู้หน้าที่ หลักการและวิธีการสหกรณ์/องค์ความรู้ของฝ่ายกรรมการและคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์/คณะกรรมการดำเนินการ ไม่ให้ความสำคัญกับแผนปฏิบัติงาน	4

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ความถี่
7. ฝ่ายจัดการสหกรณ์ทำหน้าที่เหมือนเป็นผู้บริหาร เนื่องมาจากคณะกรรมการขาดความรู้/ผู้จัดการไม่เป็นมืออาชีพ/ฝ่ายบริหารไม่ได้กำหนดนโยบายให้ฝ่ายจัดการทำ	4
8. สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรไม่มีการเชื่อมโยงเครือข่าย/ สหกรณ์ประสบปัญหาการขาดทุนต่อเนื่อง/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรมีปัญหาด้านการตลาด	3
9. อื่นๆ เช่น สหกรณ์ทำงานถึงราชการ/เมื่อสหกรณ์ขาดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์แล้ว ไม่สามารถดำเนินงานอยู่ได้	2
ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกสหกรณ์	
10. ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก/สมาชิกทำธุรกิจกับสหกรณ์น้อย/สมาชิกที่มีหนี้ค้างชำระมาก ดอกเบี้ยค้างชำระมาก ทำให้สมาชิกกลุ่มนี้ไม่เข้ามาทำธุรกิจกับสหกรณ์	17
11. สมาชิกไม่เข้าใจหลักการสหกรณ์ที่แท้จริง/สมาชิกขาดจิตสำนึก ไม่รู้บทบาทของตัวเอง/สมาชิกสหกรณ์ไม่ให้ความสำคัญในการรับความรู้/สมาชิกสหกรณ์ไม่เสียสละในการรับการส่งเสริม	10
12. สมาชิกสหกรณ์ขาดความเชื่อถือศรัทธาต่อการบริหารงานของสหกรณ์	6
13. อื่นๆ เช่น ผู้บริหาร (คณะกรรมการ) ของสถาบันเกษตรกรมีความเป็นผู้นำชุมชนหรือเป็นข้าราชการเก่า ซึ่งหลักการ อุดมการณ์ถูกเบี่ยงเบน / สมาชิกสมทบมีคุณสมบัติขัดต่อกฎหมายสหกรณ์	2
ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม	
14. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมขาดความมุ่งมั่น ตั้งใจ และทุ่มเท ขาดจริยธรรม ขาดจิตสำนึก/ไม่ได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมสหกรณ์อย่างแท้จริง (เน้น KPI อย่างเดียว)/เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ไม่เข้าถึงสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร สถาบันเกษตรกรเท่าที่ควร/ไม่เข้าถึงตัวสมาชิกสหกรณ์ ลงพื้นที่น้อย ส่งผลให้กลุ่มงานไม่สามารถวิเคราะห์ แนะนำได้ตรงประเด็น/ไม่มีแบบแผนในการดำเนินงาน และให้คำแนะนำ/ทำงานไม่ตรงกับสหกรณ์ เนื่องงานให้กับกรมอื่น ๆ เช่น วิสาหกิจชุมชน food safety	15
15. ความรู้ ความชำนาญการ ประสบการณ์งานส่งเสริมสหกรณ์ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ที่จะส่งเสริมสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง และไม่เข้าใจปัญหาของสหกรณ์/แนวทางการส่งเสริมองค์ความรู้ที่จำเป็นในการส่งเสริมให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งประสบผลสำเร็จ /เจ้าหน้าที่ส่งเสริมขาดการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น	12
16. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ไม่ได้รับความร่วมมือ ความเชื่อถือ และไว้วางใจจากสหกรณ์/เจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่มีความจริงใจในการแนะนำสหกรณ์	6
17. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีน้อย (ปริมาณงานมากกว่าอัตรากำลัง) /เจ้าหน้าที่ส่งเสริมรับผิดชอบต่อสหกรณ์มากเกินไป เมื่อทำงานแล้ว อาจต้องมารับโทษภายหลัง	4

ตารางที่ 3.6 (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ความถี่
18. อื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมแต่ละคนมีมาตรฐานในการส่งเสริม การถ่ายทอดไม่เท่ากัน ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนตัว จสศ.ตลอด ทำให้สมาชิกสหกรณ์เกิดความสับสน/เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นภาระให้สหกรณ์/บุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ขาดขวัญ กำลังใจ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน/ข่าวสารการประชาสัมพันธ์ในการดำเนินงานต่างๆ ไม่ทั่วถึง/สมาชิกสมทบมีผลกระทบต่อสหกรณ์เครดิตยูเนียน	6
ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์	
19. นโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์เปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ นโยบายที่ไม่แน่นอนของหน่วยส่งเสริมและภาครัฐ/กรมส่งเสริมสหกรณ์ขาดความชัดเจนในการส่งเสริมที่เป็นภารกิจของหน่วยงาน	7
20. นโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ไม่ตรงกับความต้องการของสหกรณ์/ สหกรณ์ไม่เห็นประโยชน์จากโครงการต่างๆ ที่กรมส่งเสริมคิด และไม่สอดคล้องกับภารกิจหลักของสหกรณ์/การส่งเสริมสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นคนละแนวทางกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์	3
21. ตัวชี้วัดของกรมส่งเสริมสหกรณ์มีมากเกินไป ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร/การรายงานที่ไม่ตอบสนองกับการปฏิบัติงาน	2
22. อื่นๆ เช่น เครื่องมือในการส่งเสริมมีมาก ทำให้มองไม่เห็นองค์รวมและเป้าหมายที่ชัดเจน/การปฏิบัติตามระเบียบหรือคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์	2
ปัญหาอื่นๆ อาทิ	
23. ขาดเทคโนโลยีสารสนเทศในการค้นหาระเบียบ คำแนะนำ คำวินิจฉัยต่างๆ ของนายทะเบียนสหกรณ์ที่สะดวกในการค้นหา	1
24. งานของกลุ่มงานมีการแบ่งส่วนกัน จึงไม่ได้บูรณาการให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน	1
25. ปัญหาจากนักการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่น การไม่มีองค์ความรู้	2
26. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน อย่างรวดเร็ว	2
27. ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายในการกำกับดูแลสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง	2
28. งบประมาณมีน้อย	1
29. ขาดความร่วมมือจากทุกฝ่าย	1
30. ระบบการจัดการยังไม่ดีพอ	1
31. ขาดคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลในขบวนการสหกรณ์	1
32. แผนการตลาดผลิตภัณฑ์สหกรณ์	1

3.7 มาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับมาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ เพื่อสนับสนุนนโยบายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และเกิดประโยชน์ต่องานส่งเสริมสหกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณที่เหมาะสม การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การให้ความรู้และการฝึกอบรมเกี่ยวกับ PAR ฯลฯ (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ

มาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ	ความถี่
งบประมาณ	
1. เพิ่มงบประมาณ และกำหนดงบประมาณที่ชัดเจน และให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ในการเบิกงบประมาณ /การสนับสนุนงบประมาณตามความเหมาะสม / สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้กับสำนักงานสหกรณ์จังหวัด	20
2. ให้ผู้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นผู้เสนองบประมาณ (Bottom –up)	1
นโยบาย	
3. กำหนดนโยบายที่ชัดเจน/ควรระบุให้ชัดเจนว่าจะให้จังหวัดทำอะไร งานวิจัยหรืองานวิชาการ	8
4. ความต่อเนื่องของนโยบาย /ปรับการวิจัยแบบ PAR ไปสู่แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์	3
5. มีแผนงาน งบประมาณ และบุคลากร /ควรให้กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดเป็นนโยบายเพื่อพัฒนา	3
6. มีการกำหนดยุทธศาสตร์	1
การอบรม	
7. ให้ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่บุคลากรของหน่วยงาน แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมอย่างมีส่วนร่วม /องค์ความรู้การทำวิจัย PAR/ขยายผลการอบรมสู่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่ปฏิบัติงาน/เสริมความรู้ให้บุคลากรกรมส่งเสริมในหัวข้อการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	10
8. อบรมและให้ความรู้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง/ให้ความรู้แก่บุคลากร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ /ควรจัดอบรมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมทุกคน	8
9. ส่งเสริมให้มีการนำผลงานวิจัยของกรมที่น่าสนใจไปใช้ในการกำหนดนโยบายครั้งต่อไป หรือนำไปใช้ประโยชน์จริง /เมื่ออบรมแล้ว ควรนำไปใช้ประโยชน์ต่อ เพื่อเพิ่มศักยภาพต่อ/กำหนดกรอบการวิจัย ประเด็นที่ควรวิจัยให้ชัดเจน เพื่อให้ นำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเมื่อทำผลงานวิจัย ออกมาแล้ว ควรเผยแพร่ให้บุคลากร ได้ทราบ และเข้าถึงข้อมูล ไม่ใช่ทำแล้วเก็บไว้	5
10. ความรู้และการฝึกปฏิบัติ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ	4
11. การจัดการความรู้ (KM)/การพัฒนาองค์ความรู้/ให้ความรู้กับข้าราชการในเรื่องการวิจัยการจัดหลักสูตรแบบเต็มรูปแบบ	4
12. จัดอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ให้มีความรู้ ความเข้าใจและจัดตั้งทีมวิจัยประจำจังหวัด ให้ลงมือปฏิบัติโดยสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินการ	3
13. สนับสนุนบุคลากรให้เกิดทักษะทาง Creative thinking	1

ตารางที่ 3.7 (ต่อ)

มาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการ	ความถี่
อื่นๆ	
14. ทีมงานวิจัย ผลิตนักวิจัยในรูปแบบทีมงาน/กำหนดบุคลากรที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะ ความก้าวหน้าของนักวิจัย /บุคลากรที่รับผิดชอบ/ให้ความสำคัญกับการวิจัยของบุคลากรอย่างแท้จริง/จัดตั้งทีมวิจัย ประจํากรมส่งเสริมสหกรณ์ คิดแก้ปัญหา กำหนดแนวทาง และกลยุทธ์/สนับสนุนให้ผู้มีความรับผิดชอบงานวิจัย โดยเฉพาะบุคลากรในการทำวิจัย หัวหน้าทีมจะต้องเป็นผู้มีอำนาจในสายงาน บังคับบัญชา/ผู้บริหารระดับสูง(กตส.) ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัยและพัฒนา เพื่อนำไปสู่ การปฏิบัติอย่างจริงจัง/กำหนดให้มีกลุ่มงานวิจัย/สหกรณ์จังหวัดต้องให้ความสำคัญ	11
15. การมีส่วนร่วมของคนในองค์กรและสหกรณ์/ผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญของ PAR/เสริมสร้าง ความเข้าใจให้บุคลากรของสหกรณ์เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม/ต้องทำความเข้าใจเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมสหกรณ์ว่า ทำวิจัยและใครได้รับผลดีอย่างไร และผู้ทำอะไรได้อะไร มิใช่มีปัญหาเพิ่มเติม เนื่องจากไม่เคยทำ/ภารกิจวิจัยต้องชัดเจนและไม่มากเกินไป/เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ต้องมีความ เข้าใจและไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องการวิจัยแบบ PAR/ปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจ และให้ ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น/เพิ่มบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา/หัวหน้าส่วนต้อง รับทราบนโยบายและให้การสนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่/ต้องให้ทุกคนในองค์กรได้รับ ทราบแนวทางการทำงานในทิศทางเดียวกัน/ให้ความรู้แก่สหกรณ์ทุกระดับ ให้รู้จักการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยงานสหกรณ์ในจังหวัดที่ตัวเองทำงาน	11
16. ยกเลิก KPI ที่เน้นการอบรมชาวบ้านแบบ one way connection/กำหนด KPI ที่เน้นการทำงานแบบมี ส่วนร่วม/ให้ กตส. ใสเป็น KPI ระดับจังหวัด เพื่อเป็นผลงานแก่ทีมงานและมีความตั้งใจเพิ่มเติมที่ ไม่ใช่ทำแต่งานฝากในระดับจังหวัด/มีหนังสือสั่งการ ไปทุกจังหวัด/นำไปเชื่อมโยงกับตัวชี้วัดกตส./ กำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่/นางงานวิจัยที่ได้ผู้การปฏิบัติ และสามารถตอบ ตัวชี้วัดของกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้	8
17. กำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานของสหกรณ์จังหวัด ที่ดำเนินการร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์/ กำหนดให้ทุกจังหวัดวิจัยแบบมีส่วนร่วม	4
18. เป็นนักส่งเสริมที่แท้จริง /ทำวิจัยเรื่องที่เกิดขึ้นในแต่ละจังหวัด เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร/การส่งเสริมโดยการเน้นด้านคุณภาพมากกว่าปริมาณ/เจ้าหน้าที่ต้องทำอย่างจริงจัง	4
19. ประกาศผลงาน ให้รางวัลการทำงานวิจัยของจังหวัดที่ใช้กระบวนการ PAR	2
20. การสนับสนุนขวัญ กำลังใจเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดที่ทำวิจัย /การแบ่งงานที่มีความชัดเจน/สร้าง แรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ กับทีมที่วิจัยเชิงปฏิบัติการของกรมส่งเสริม	3
21. การจัดทำแผนธุรกิจกลุ่มอาชีพต่อยอด/การสำรวจสถานการณ์กลุ่มอาชีพ/การบริหารจัดการผลไม่	3
22. อื่นๆ เช่น Active member/การจัดทำฐานข้อมูลผู้วิจัย/การสร้างเครือข่ายขององค์กรหรือสถาบัน เกษตรกรอย่างจริงจัง/ลดบทบาททางภารกิจของกรมที่มีกับงานอื่นๆ มากเกินไป/การเผยแพร่ งานวิจัยผ่านสื่อต่างๆ ให้รับทราบอย่างทั่วถึง ทุกภาคส่วน/เข้าใจและเข้าถึงประโยชน์ของระบบ สหกรณ์	6

3.8 หลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการ

ผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการที่สำคัญ ได้แก่ การฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เทคนิค / เครื่องมือของ PAR สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ การพัฒนาทีมวิจัยระดับจังหวัด กฎหมาย / ข้อบังคับ แผนกลยุทธ์ / การวิจัยตลาด การวิเคราะห์ผลการวิจัย ฯลฯ (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 หลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการ

หลักสูตรฝึกอบรม	ความถี่
1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการฝึกปฏิบัติ การนำกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ /วิธีการปฏิบัติแนวทางในการสร้างความมีส่วนร่วม/พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้วยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม/การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติในกรมส่งเสริมสหกรณ์/หลักสูตร การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรจัดทุกปี เพื่อให้เกิดความชำนาญและได้นักวิจัยใหม่เพิ่มขึ้น	18
2. สถิติและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย/การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีทิศทาง ไม่ใช่เน้นแบบมีส่วนร่วมอย่างเดียว/ วิธีการถอดบทเรียนจากข้อมูลที่ได้รับ การสังเคราะห์ผลงานวิจัย / Brain storming /การเขียน โครงการ	11
3. วิทยากรถ่ายทอดด้านการมีส่วนร่วม การนำ PAR ไปใช้ /เทคนิคการเป็นวิทยากรกระบวนการ/ การถ่ายทอดทีมวิจัยระดับจังหวัด	8
4. การพัฒนาสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรในด้านต่างๆ ส่งเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์ในหลายๆ ด้าน /การส่งเสริมสหกรณ์ด้านธุรกิจอื่นๆ นอกจากสินเชื่อ /นักส่งเสริมสหกรณ์ที่หมดไฟ/นักส่งเสริมสหกรณ์ที่ไม่มีหลักการ/การส่งเสริมสหกรณ์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์คณะกรรมการ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ สมาชิก	7
5. รูปแบบการวิจัย กระบวนการวิจัยและการเขียนรายงานการวิจัย การนำเสนองานวิจัย/ประโยชน์ของการทำวิจัย/ปัญหา อุปสรรค และวิธีแก้ไขปัญหาต่างๆ งานวิชาการและดำเนินการเป็นประจำ	6
6. หลักสูตรนักวิจัย จัดอบรมทีมวิจัย /ทำวิจัยเบื้องต้นและเข้มข้น/การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ /หลักสูตรงานวิจัยต่างๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานส่งเสริมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร	5
7. การสร้างจิตสำนึกของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่ดี /แนวทางในการส่งเสริมสหกรณ์ด้านต่างๆ/เน้นให้ข้าราชการมีความซื่อสัตย์ สุจริต ทำงานให้สมกับเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และคุ้มค่ากับเงินเดือน/องค์ความรู้ หลักการ อุดมการณ์สหกรณ์	5
8. การวิเคราะห์การเงินเพื่อการส่งเสริมสหกรณ์/การบริหารการเปลี่ยนแปลง/ความเสี่ยง	4
9. จัดตั้งทีมงานวิจัยระดับจังหวัด /อบรมนักวิชาการสหกรณ์ในทุกระดับ	3
10. อบรมแผนกลยุทธ์/การวิจัยตลาดในสถานการณ์ปัจจุบัน /หลักการบริหารงาน	3

ตารางที่ 3.8 (ต่อ)

หลักสูตรฝึกอบรม	ความถี่
11. การนำผลการวิจัยไปสู่การเขียนยุทธศาสตร์และสู่วิธีปฏิบัติ/ การค้นหาผลงานวิจัยที่ผ่านมาจากสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง/เทคนิคการเผยแพร่ผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการสู่กลุ่มเป้าหมาย	3
12. หลักสูตรการวิเคราะห์การดำเนินงานสหกรณ์ด้วยวิธีการสหกรณ์/หลักสูตรการบริหารจัดการสหกรณ์ตามหลักการสหกรณ์/หลักสูตรวิเคราะห์ความเป็นสหกรณ์	3
13. ส่งเสริมให้สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกรมีการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก /การรวมกันซื้อ รวมกันขายของสหกรณ์/การเกษตร/การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรของสมาชิกสหกรณ์เพื่อการส่งออก	3
14. อื่นๆ เช่นกฎหมาย ข้อบังคับ ที่สหกรณ์ประสบบ่อย ๆ/ขอบเขตและข้อปฏิบัติของผู้ตรวจการสหกรณ์/การแก้ไขปัญหาที่พบจากการส่งเสริมสหกรณ์/การบริหารจัดการตลาดสินค้าของกลุ่มอาชีพสหกรณ์ (กลุ่มสตรีสหกรณ์)/พัฒนาคนสหกรณ์ (เจ้าหน้าที่ส่งเสริม/คณะกรรมการ/ฝ่ายจัดการ/สมาชิก)/การสร้างสรีทธาต่อกระบวนการสหกรณ์	7

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

4.1 สรุป

การดำเนินการ โครงการการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในครั้งนี้ เป็นไปตามแนวทางนโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้ และฝึกทักษะเกี่ยวกับ PAR แก่บุคลากรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริมสหกรณ์ที่ตนรับผิดชอบ

การดำเนินการ โครงการฯ ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนแรก** : การเตรียมเอกสารประกอบการฝึกอบรมและออกแบบสอบถาม **ขั้นตอนที่สอง** : เป็นการประชุมระดมสมองระหว่างทีมวิทยากรสำหรับการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากวิทยากรที่มีประสบการณ์ ได้แก่ ศส.ดร.อานนท์ ผกากรอง ศส.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ ดร.ธวิษ สุดสาคร และศส.ณรงค์ดี จักรกรณ์ **ขั้นตอนที่สาม** : การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแก่บุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ 120 คน เพื่อให้ความรู้ ทักษะ และฝึกปฏิบัติการจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย PAR ภายใต้มติวิทยากร **ขั้นตอนที่สี่** : การรวบรวม จัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล **ขั้นตอนที่ห้า** : การประชุมร่วมกับทีมงานผู้เชี่ยวชาญและวิทยากร เพื่อนำเสนอรายงานเบื้องต้น **ขั้นตอนที่หก** : การจัดทำรายงาน

4.1.1 ทวนเดิมด้านความรู้ และประสบการณ์งานวิจัย

ผู้เข้ารับการอบรมที่ตอบแบบสอบถาม มีทั้งสิ้น 89 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 95 มีตำแหน่งงานเป็นนักวิชาการเกือบร้อยละ 50 ทำงานมานานกว่า 20 ปี ผู้ที่เคยมีประสบการณ์งานวิจัยทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 75 ที่เคยมีประสบการณ์ PAR มีเพียงร้อยละ 9 ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ด้านวิจัย ที่เคยมีประสบการณ์ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัยและการเขียนรายงานวิจัย คิดเป็นร้อยละ 48, 60, 47 และ 51 ตามลำดับ

4.1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัย

การประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัยและ PAR โดยใช้วิธีของ Likert Scale นั้น พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อนโยบายด้านการวิจัยและ PAR ของกรมส่งเสริมสหกรณ์อยู่ในระดับเห็นด้วย

ผลการสำรวจความคิดเห็นผู้เข้ารับการฝึกอบรม พบว่า ร้อยละ 85 มีความสนใจในการทำวิจัย PAR ซึ่งประเด็นการวิจัยที่เป็นที่สนใจที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในธุรกิจสหกรณ์ การพัฒนาสหกรณ์ให้เข้มแข็ง การเชื่อมโยงเครือข่าย การสร้างจิตวิญญาณการเป็นนักส่งเสริม ฯลฯ

ประเด็นปัญหาที่เผชิญในปัจจุบัน ข้อเสนอจากการอบรมชี้ว่า ปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสหกรณ์ ปัญหาด้านสมาชิก ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และปัญหาเกี่ยวกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์ไม่ให้ความสำคัญร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ปัญหาการทุจริต บุคลากรขาดความรู้ / ทักษะในการบริหารจัดการ ขาดการดำเนินงานแบบมืออาชีพ สหกรณ์ไม่ให้ความสำคัญกับสมาชิก ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิก ได้แก่ ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกขาดศรัทธาในสหกรณ์ สมาชิกไม่เข้าใจหลักการสหกรณ์ สมาชิกขาดจิตสำนึกสหกรณ์ สมาชิกมีหนี้ค้ำชำระมาก ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่ ขาดความรู้-ความชำนาญ ขาดความมุ่งมั่นทุ่มเท ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากสหกรณ์ ไม่ให้ความสำคัญกับงานส่งเสริมแต่มุ่ง KPI อย่างเดียว มีปริมาณงานมากกว่าอัตรากำลัง ปัญหาเกี่ยวกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้แก่ นโยบายเปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดความชัดเจนในการส่งเสริมสหกรณ์ นโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสหกรณ์ ตัวชี้วัดของกรมส่งเสริมสหกรณ์มีมากเกินไปไม่เกิดประโยชน์ ขาดองค์ความรู้ งานของกรมส่งเสริมสหกรณ์ไม่เป็นไปในแนวเดียวกัน ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายในการกำกับดูแลสหกรณ์ได้อย่างแท้จริง ฯลฯ

ข้อเสนอสำหรับมาตรการที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการในการสนับสนุน PAR ที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณที่เหมาะสม การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน และการให้ความรู้และการฝึกทักษะเกี่ยวกับ PAR แก่บุคลากรอย่างทั่วถึง

หลักสูตรฝึกอบรมที่ต้องการที่สำคัญ ได้แก่ การฝึกปฏิบัติ PAR เทคนิค / เครื่องมือของ PAR สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ การพัฒนาทีมวิจัยระดับจังหวัด กฎหมาย / ข้อบังคับ แผนกลยุทธ์ / การวิจัยตลาด การวิเคราะห์ผลการวิจัย ฯลฯ

4.1.3 ข้อเสนอโครงการวิจัย : ผลการระดมความคิดเห็นของกลุ่มย่อย

ผลการระดมความคิดเห็นของการประชุมกลุ่มย่อย ได้ผลิตเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยในแต่ละกลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่หนึ่ง** : แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์แบบมีส่วนร่วม **กลุ่มที่สอง** : แนวทางพัฒนาตัวแบบผู้นำสหกรณ์ **กลุ่มที่สาม** : รูปแบบการส่งเสริมสหกรณ์ให้ดีขึ้น **กลุ่มที่สี่** : การสร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์

4.2 กรอบคิดและข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย

4.2.1 กรอบคิดการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ และข้อมูลที่ได้จากโครงการฯ ในครั้งนี้ อาจชี้ให้เห็นข้อจำกัดในการพัฒนาสหกรณ์ โดยการใช้กรอบการพัฒนาการสหกรณ์เชิงระบบ (Systematic Approach)

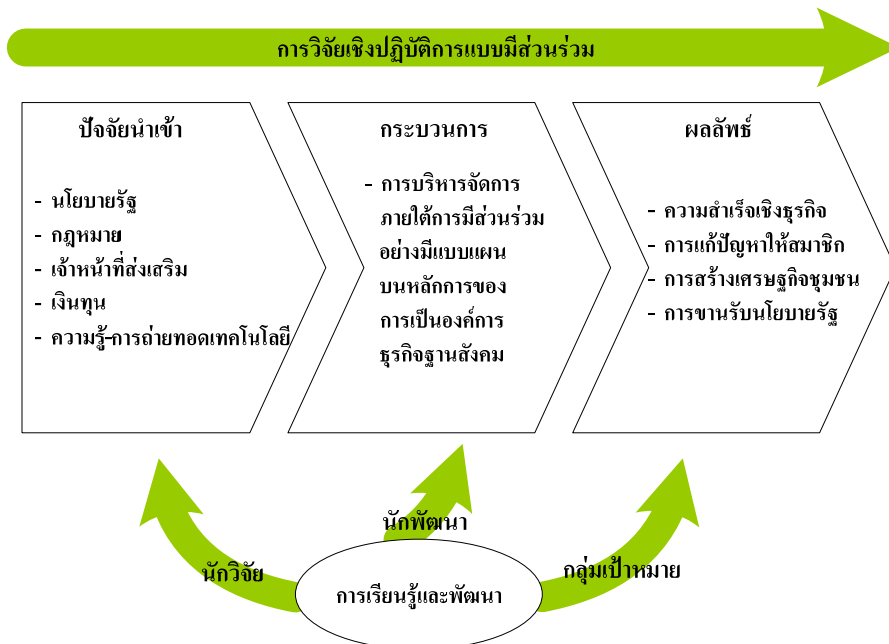
ในภาพจำลองสถานการณ์ให้เห็นการวิเคราะห์เชิงระบบ ภายใต้สถานการณ์ยุคพหุวัฒนธรรม (Multicultural) ในยุคการเปิดเสรีการค้า ซึ่งขบวนการสหกรณ์ย่อมประกอบไปด้วยคนหลายยุคสมัย ที่มีความแตกต่างกันทั้งอุดมการณ์ความคิด วิถีชีวิต-วัฒนธรรม อุดมการณ์-ความคิดและประสบการณ์

คำถามที่ต้องการคำตอบ คือ ปัจจัยนำเข้าอะไรบ้าง กระบวนการอย่างไร และผลลัพธ์อะไรที่จะพัฒนาให้สหกรณ์สามารถยืนหยัดภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็น Multicultural ในยุคการเปิดเสรีทางการค้าที่สังคมตื่นตัวเรื่องคุณภาพ-มาตรฐานภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมายที่เข้มงวดและรัดกุม

ในส่วนของปัจจัยนำเข้า ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยด้าน โครงสร้างพื้นฐาน (นโยบายรัฐกฎหมาย) เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เงินทุน ความรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ในส่วนของกระบวนการเมื่อพิจารณาบนอัตลักษณ์ของสหกรณ์แล้ว กระบวนการดำเนินการที่สำคัญ คือ การบริหารจัดการภายใต้การมีส่วนร่วมอย่างมีแบบแผน บนหลักการของการเป็นองค์การธุรกิจฐานสังคม

ในส่วนของผลลัพธ์ ได้แก่ ความสำเร็จเชิงธุรกิจของสหกรณ์เพื่อการเป็นที่พึ่งของสมาชิกการแก้ปัญหาให้แก่สมาชิกในด้านการประกอบอาชีพ และการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ การสร้างเศรษฐกิจชุมชนและการงานรับนโยบายรัฐ



รูปที่ 4.1 กรอบคิดพัฒนาสหกรณ์เชิงระบบ

ภายใต้กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และกรอบแนวคิดการพัฒนาการสหกรณ์เชิงระบบที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า PAR จะเปิดโอกาสให้กลุ่มคน 3 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ได้แก่ นักวิจัย นักพัฒนาและกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างมีแบบแผนร่วมกัน และเมื่อได้มีการกำหนดโจทย์วิจัยเพื่อพัฒนาในส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลลัพธ์ของการพัฒนา กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันที่จะให้ได้มาซึ่งชุดความรู้ และการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม

4.2.2 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ในแนวทางของกรมส่งเสริมสหกรณ์นั้น หากสามารถสร้างบรรยากาศและแรงจูงใจให้บุคลากรมีจิตสำนึก PAR ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการเปิดประตูบานใหญ่ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ออกไปแสวงหา การเรียนรู้ร่วมกับสหกรณ์และชุมชนเท่านั้น แต่ยังช่วยลดข้อจำกัดและปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น จึงควรขับเคลื่อนนโยบาย การส่งเสริมการเรียนรู้ PAR บุคลากรกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างจิตสำนึก PAR แก่บุคลากรและนำไปใช้ประโยชน์ในวิถีทางทำงานส่งเสริมสหกรณ์

มาตรการที่สำคัญ ได้แก่

- 1) การกำหนดนโยบาย ให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ นำ PAR มาใช้ในวิถีการทำงานส่งเสริมสหกรณ์ภายใต้ Platform การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีแบบแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
- 2) การกำหนดมาตรการกระตุ้นให้บุคลากรตระหนักเห็นความสำคัญเข้าใจและเข้าถึง PAR เพื่อนำไปสู่การมีจิตสำนึก PAR ในวิถีการทำงาน
- 3) การกำหนดแผนงานและมอบหมายหน่วยที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนแผนงานสู่การบรรลุเป้าหมายทั้งระยะสั้น ปานกลาง และระยะยาว
- 4) การสนับสนุนสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับสถาบันการศึกษาเพื่อการขับเคลื่อน PAR ในการเรียนรู้และพัฒนา สำหรับประเด็นการวิจัยทั้งในเชิงพื้นที่ / เชิงประเด็น เช่น กรณีพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ / และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนา ได้แก่ กฎหมายสหกรณ์ เป็นต้น

ภาคผนวกที่ 1

เอกสารประกอบการฝึกอบรม

คู่มือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาการสหกรณ์

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(a)
สารบัญตาราง	(c)
สารบัญรูป	(d)
บทที่ 1 บทนำ	1
ทิศทางการพัฒนาประเทศ	1
ทิศทางการวิจัยในปัจจุบัน	2
พัฒนาการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : ประสบการณ์ของ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์	4
บทที่ 2 แนวคิดและกระบวนการสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	12
แนวคิด : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	12
กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	16
เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	19
ชุดความรู้ที่ใช้ในการวิจัยฯ	29
คุณสมบัติของนักวิจัย	29
บทที่ 3 การบริหารจัดการโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	31
ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	31
ประเด็นวิจัย	33
การออกแบบวิจัย	36
บทที่ 4 ตัวอย่างข้อเสนอโครงการวิจัย	44
เครือข่ายคุณค่าสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า	44
เครือข่ายคุณค่าจังหวัดนครศรีธรรมราช	50
เครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก	57
เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม	79
เครือข่ายท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดพังงา	84
เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย	89
เครือข่ายคุณค่าผลไม้	94

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 ผลลัพธ์การวิจัย / การนำไปใช้ประโยชน์	102
การสร้างตัวแบบระบบธุรกิจสหกรณ์เชิงคุณค่า	102
การสร้างแบรนด์	107
การสร้างเครือข่ายทางสังคม	108
การนำชุดความรู้จากการวิจัยไปใช้เป็นนโยบาย	109

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์	16
2.2	เปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญระหว่างการวิจัยแบบดั้งเดิมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	17
3.1	องค์ประกอบในการออกแบบวิจัย มี 8 องค์ประกอบ	35
3.2	แผนการวิจัย ชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าเกษตรอินทรีย์	40

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1.1	ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ	3
1.2	พัฒนาการดำเนินการวิจัยระหว่างปี 2543-ปัจจุบัน	4
1.3	Road map ของแผนงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯ ภายใต้การสนับสนุนของ สกว.	5
1.4	แนวคิดการดำเนินการ โครงการวิจัยเพื่อการปฏิรูปขบวนการสหกรณ์	6
1.5	กรอบแนวทางการวิจัยภายใต้ชุดโครงการการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์ และการค้าที่เป็นธรรม	11
2.1	หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	15
2.2	การมีส่วนร่วมของกลุ่มคน 3 ฝ่าย ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	18
2.3	การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ	18
2.4	เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	19
2.5	การสนทนากลุ่มเป้าหมาย	20
2.6	เทคนิคเชิงกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม	21
2.7	การประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน	21
2.8	การระดมความคิดร่วมกันในลักษณะแผนที่ความคิด	22
2.9	การประชุมเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ จังหวัดพังงา	23
2.10	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ	23
2.11	พื้นที่การดำเนิน โครงการวิจัยของชุดโครงการฯ	24
2.12	Portfolio matrix analysis ในการวิเคราะห์สถานการณ์สหกรณ์ ปี 2549	24
2.13	แผนภูมิแท่งแสดงความสัมพันธ์ของพืชเศรษฐกิจผ่านเครือข่ายสหกรณ์	25
2.14	เทคนิคการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล และการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม	25
2.15	การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม	26
2.16	เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายคุณค่าผลไม้ จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2552	27
2.17	เวทีสังเคราะห์และถอดบทเรียนชุดความรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัย ภายใต้ชุดโครงการฯ	27
2.18	แผนที่กลยุทธ์โครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม	28
2.19	ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ	29
2.20	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า	30

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่		หน้า
3.1	ความเชื่อมโยงระหว่างบริบทของหน่วยที่เป็นเป้าหมายการวิจัยและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	32
3.2	ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	32
3.3	การวิจัยเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมใหม่ในองค์กรธุรกิจ	33
3.4	เวทีสังเคราะห์โจทย์วิจัยโครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าบางพารา	34
3.5	กลุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์การวิจัย	37
3.6	รูปแบบ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	37
3.7	สถิติและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	38
3.8	องค์ประกอบของทีมวิจัย	39
3.9	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบวิจัย	43
4.1	กรอบคิดการพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า	47
4.2	กระบวนการวิจัย เครือข่ายคุณค่าสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า	48
4.3	กระบวนการวิจัยเครือข่ายคุณค่าจังหวัดนครศรีธรรมราช	55
4.4	กระบวนการวิจัยเครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก	62
4.5	กรอบคิดการพัฒนาโครงการข้าวคุณธรรม	81
4.6	กระบวนการวิจัย เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์	86
4.7	กรอบคิดการพัฒนา เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิ	91
4.8	กระบวนการวิจัย เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิ	92
4.9	การจัดเวทีเรียนรู้แก่ภาคีเครือข่ายคุณค่าผลไม้ และชุดความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็น	97
4.10	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	99
5.1	เครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงด้วยกลไกของศูนย์สารสนเทศ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์	109
5.2	ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการสหกรณ์ภายใต้แผนพัฒนาการ สหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549)	110
5.3	แผนที่ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาการสหกรณ์ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ทิศทางการพัฒนาประเทศ

ทิศทางการพัฒนาประเทศ ในช่วงเวลาของแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ได้ให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจโลก ควบคู่ไปกับการนำการพัฒนาตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากข้อสรุปในเอกสาร “กรอบแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ” ในคราวการประชุมประจำปี 2552 ของสภาพัฒนา¹ ระบุว่า ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจระดับหนึ่ง ภาคการเงินมีความเข้มแข็ง แต่ทรัพยากรธรรมชาติยังคงมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ในขณะที่สังคมยังแตกแยกภายในประเทศ ปัญหาทางด้านการเมือง ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในชนบท และเกิดปัญหาการขาดความอบอุ่นในครอบครัว โดยการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะให้ความสำคัญกับประเด็นท้าทายต่างๆ ได้แก่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งคาดว่าภูมิภาคเอเชียจะมีบทบาทมากขึ้นในเศรษฐกิจโลก การให้ความสำคัญกับการดูแลสถาบันการเงินเข้มงวดมากขึ้น ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำ การแข่งขันที่จะมีความรุนแรงมากขึ้น ภายใต้เทคโนโลยีที่พัฒนาก้าวไกล ประเด็นที่สังคมจะให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ประเด็นการกีดกันทางการค้าที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรี การเมืองของโลกที่มีเสรีมากขึ้น และปัญหาการก่อการร้าย

กระบวนการพัฒนาในช่วงเวลาต่อไปจะให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนเป็นเจ้าของเรื่องและเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและแก้ไขปัญหา เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม ค่านิยมและวัฒนธรรม โดยให้ความสำคัญกับการใช้ยุทธศาสตร์ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” มาเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ซึ่งภายใต้แนวคิดดังกล่าวจำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนา ที่สำคัญ ได้แก่ การวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากรให้มีความคิดสร้างสรรค์ให้สามารถตอบสนองความต้องการของภาคการผลิต การพัฒนาคนในสาขาอาชีพต่างๆ การส่งเสริมนวัตกรรมของวิสาหกิจในทุกขนาด การจัดให้มีมาตรการกระตุ้นและจูงใจเพื่อดึงดูดภาคการผลิตให้วิจัยและพัฒนาสินค้าสร้างสรรค์ การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการตลาด รวมทั้งการพัฒนาสินค้าเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาคมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม และชุมชน ซึ่งมีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องวัฒนธรรม การส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างผู้บริโภค ผู้ออกแบบสร้างสรรค์และผู้ประกอบการ เพื่อให้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ นอกจากนี้จะต้องกระตุ้น

¹ คุรยละเอียดเพิ่มเติมจาก (Online) : www.nesdb.go.th

ให้เกิดอุปสงค์ของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ขึ้นภายในประเทศควบคู่กับการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์เพื่อการส่งออกโดยสนับสนุนให้คนไทยผลิตและบริโภคสินค้าสร้างสรรค์ในประเทศมากขึ้น ในส่วนของประเด็นยุทธศาสตร์ด้านที่เกี่ยวกับภาวะโลกร้อนนั้น ให้ความสำคัญกับการปรับตัวสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ซึ่งการศึกษาวิจัยที่จำเป็น ได้แก่ การศึกษาวิจัยตลาดคาร์บอนเครดิต การเสริมสร้างเทคนิคการเจรจาและสร้างแนวร่วม เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในเวทีการค้า การลงทุน และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างโอกาสแก่ผู้ประกอบการไทย การวิจัยและพัฒนาเพื่อนำไปสู่นวัตกรรมพื้นฐานภูมิปัญญาไทย

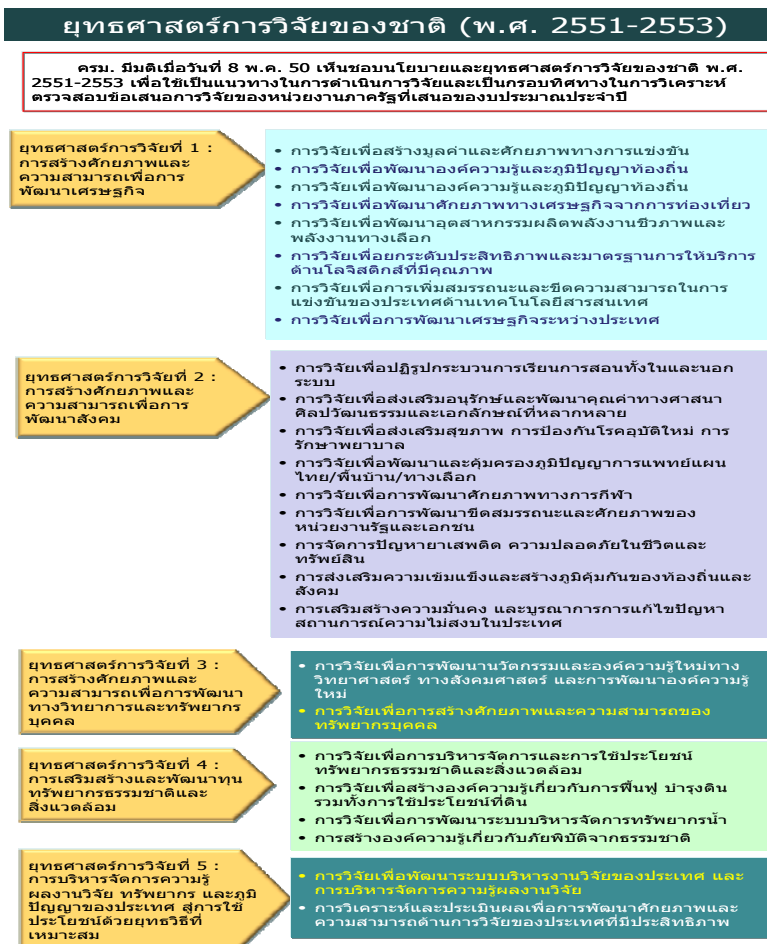
ประเด็นแนวคิดเชิงยุทธศาสตร์การสร้างสถาปัตยกรรมทางสังคม มุ่งเน้นไปที่การสร้างสังคม/ชุมชนให้ยึดมั่นคุณค่า/ค่านิยมหลัก (Core Value) ที่สำคัญได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ประชาธิปไตยที่เคารพ ความเห็นที่แตกต่าง ไม่ละเมิดสิทธิ์ผู้อื่น การเคารพกฎหมายและกติกาของสังคมที่เป็นธรรม การสร้างค่านิยมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการกระทำและสามารถปรับตัวเองโดยใช้ปัญญา ความเอื้ออาทร การดูแลซึ่งกันและกัน การทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้น้ำหนักไปที่กลไกของสถาบันหลักเป็นหน่วยปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม หรือดอกเส้าเข็มให้เข้มแข็ง ได้แก่ ระบบการศึกษา สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ซึ่งจะได้นำแนวคิดต่างๆ เหล่านี้ไปดำเนินการจัดทำเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ต่อไป

1.2 ทิศทางการวิจัยในปัจจุบัน

กรอบทิศทางของการวิจัยภายใต้นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ.2551-2553) ซึ่งจัดทำโดยสภาวิจัยแห่งชาติ : วช. (รูปที่ 1.1) ได้นำไปใช้เป็นกรอบทิศทางในการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของงบประมาณประจำปี ตามมติคณะรัฐมนตรีระหว่างปีงบประมาณ 2551-2553 นั้น มุ่งเน้นไปที่การวิจัยที่สอดคล้องกับแนวนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศควบคู่ไปกับการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืนไปให้ทุกภาคมีส่วนร่วม และเน้นให้เกิดเครือข่ายการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการวิจัยเฉพาะทาง และการพัฒนานุเคราะห์วิจัยร่วมกัน โดยมีวิสัยทัศน์วิจัยของชาติ (พ.ศ.2551-2553) คือ ประเทศไทยมีงานวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยได้กำหนดพันธกิจเพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์ ได้แก่ พัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการวิจัยของประเทศให้สูงขึ้นและสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าเพื่อสามารถประยุกต์และพัฒนาวิทยาการที่เหมาะสมรวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ โดยใช้ทรัพยากรและเครือข่ายวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ภายใต้ยุทธศาสตร์ 5 ประการ สภาวิจัยแห่งชาติ ได้พิจารณากำหนดเป็นกลุ่มงานวิจัย ได้แก่ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ความมั่นคงของรัฐและการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การปฏิรูปการศึกษา การจัดการน้ำ การพัฒนาพลังงานทดแทน การเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกและลดการนำเข้า การป้องกันโรคและการรักษา การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ

เทคโนโลยีใหม่และเทคโนโลยีที่สำคัญเพื่ออุตสาหกรรม และการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีตัวชี้วัดที่คาดหวังที่สำคัญในสิ้นปี 2553 ได้แก่ ค่าใช้จ่ายวิจัยของประเทศควรเพิ่มขึ้นน้อยกว่าร้อยละ 0.5 ของ GDP สัดส่วนการลงทุนการวิจัยในภาคเอกชน คือ ภาครัฐ เพิ่มขึ้น 1:1 และบุคลากรทางการวิจัยและพัฒนาประชากร 10,000 คน (ดูเพิ่มเติมที่ www.hrel.go.th/index)

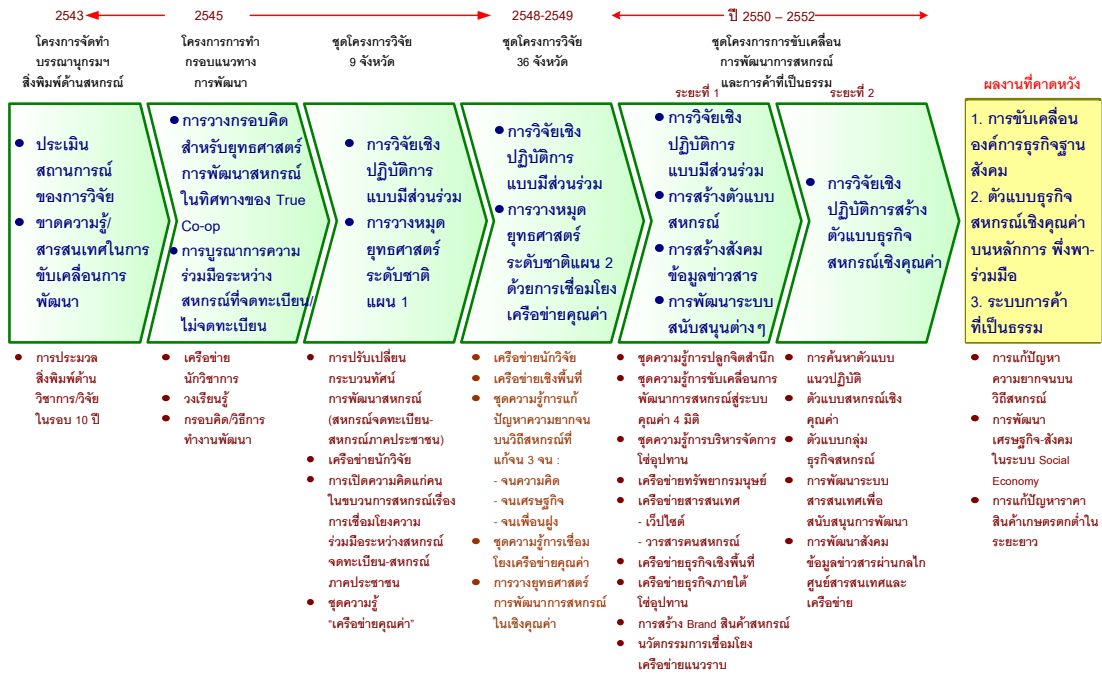
ในแวดวงการวิจัยและพัฒนายังมีองค์กรของรัฐภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี ที่มีการขับเคลื่อนพันธกิจที่น่าสนใจและจับตามอง ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งกำหนดพันธกิจไว้ในกรอบสนับสนุนกระบวนการสร้างความรู้ สร้างนักวิจัย และสร้างระบบวิจัย เพื่อตอบคำถามและเสนอทางเลือกให้สังคม ทั้งในระบบเศรษฐกิจภาคดั้งเดิมและภาคใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการกำหนดนโยบายและยกระดับความรู้และสติปัญญาของสังคม และการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมียุทธศาสตร์ในระหว่างปี 2550-2552 ที่สำคัญได้แก่ ยุทธศาสตร์การวิจัยและจัดการความรู้เชิงพื้นที่ ยุทธศาสตร์การวิจัยตามความต้องการของประเทศ (ดูเพิ่มเติมใน www.trf.or.th/about)



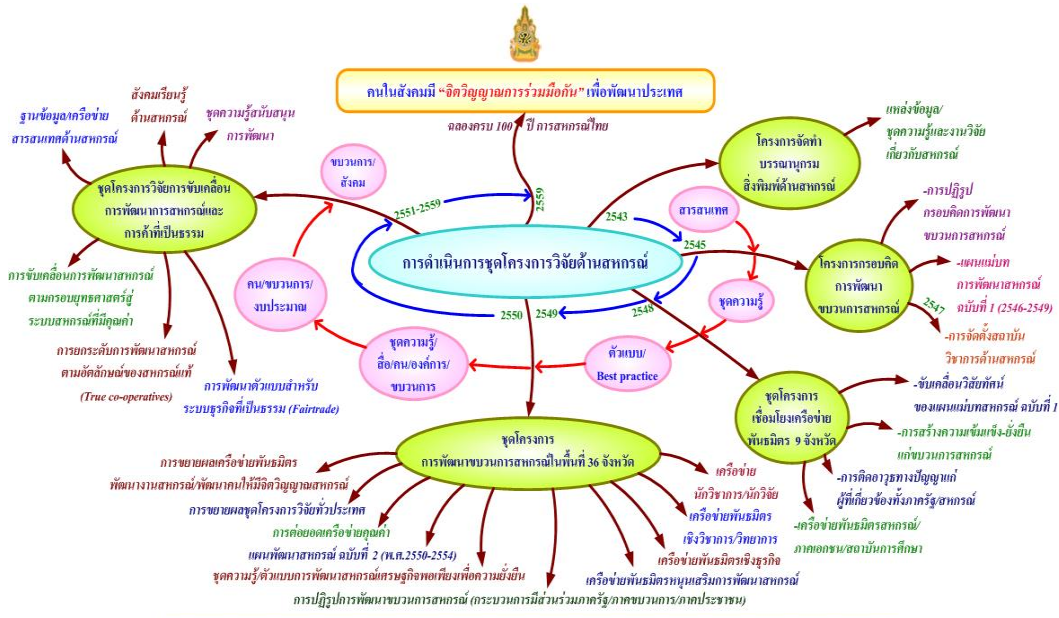
รูปที่ 1.1 ยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ

1.3 พัฒนาการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : ประสบการณ์ของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์

จุดเริ่มต้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือที่เรามักจะคุ้นเคยกับคำว่า “PAR” นั้น ได้ริเริ่มขึ้นในช่วงปี 2546 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : ซึ่งในขณะนั้น ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย เป็นผู้อำนวยการฝ่ายชุมชนและสังคม ได้ให้ความสนใจในรายงานวิจัยทางด้านสหกรณ์ โดยก่อนหน้านั้น สกว. ได้สนับสนุนให้ดำเนินการในรูปของโครงการวิจัยอยู่ 2 โครงการต่อเนื่องกัน โดยในปี 2543 ได้ดำเนินการโครงการจัดทำบรรณานุกรมฯ สิ่งพิมพ์ด้านสหกรณ์ ปีต่อมา (พ.ศ. 2545) ได้ดำเนินการโครงการพัฒนากรอบคิดสำหรับยุทธศาสตร์และในปี 2546 จึงได้ริเริ่มดำเนินการในลักษณะของชุดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้ชุดโครงการ “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด” ในช่วงเวลา พ.ศ. 2548-2550 เป็นการดำเนินการชุดโครงการ “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด” และในปี 2551 ได้ปรับเปลี่ยนชื่อชุดโครงการวิจัยมาเป็น “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” มาจนถึงปัจจุบัน (รูปที่ 1.2, 1.3)



รูปที่ 1.2 พัฒนาการดำเนินการวิจัยระหว่างปี 2543-ปัจจุบัน



กรอบแนวทางการดำเนินงาน ชุดโครงการวิจัยด้านสหกรณ์ : รศ.จุฬาทิพย์ ภักทราวาท และคณะ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
นำเสนอเวที สทว. ณ จ.สมุทรสงคราม เมื่อ 22-23 มิ.ย.49

รูปที่ 1.3 Road map ของแผนงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1.3.1 การจุดประกายความคิดเกี่ยวกับการวิจัยด้านสหกรณ์

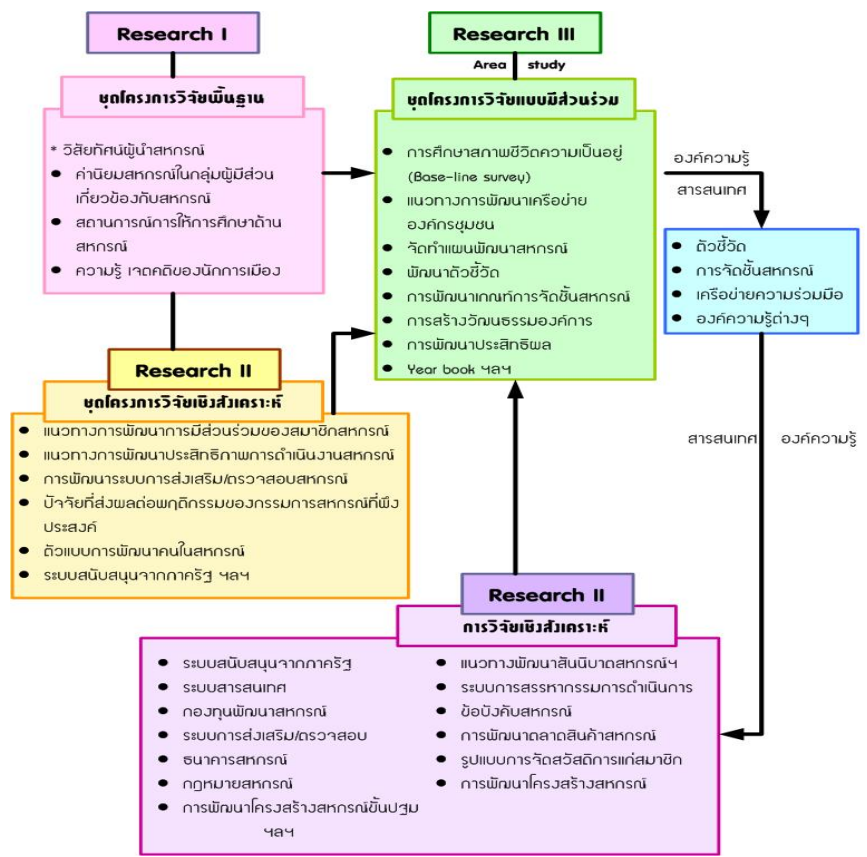
การดำเนินการ โครงการจัดทำบรรณานุกรมฯสิ่งพิมพ์ด้านสหกรณ์ พ.ศ. 2534-2543 ในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญในการประมวลสิ่งพิมพ์ด้านวิชาการและการวิจัยในรอบ 10 ปี เพื่อชี้ให้เห็นสถานการณ์ในการทำวิจัยในอดีตที่ผ่านมาและข้อเสนอสำหรับแนวทางการวิจัยที่ควรดำเนินการในอนาคต² ผลการวิจัยสามารถรวบรวมและจัดทำในรูปวรรณกรรมปริทัศน์งานวิจัยได้ทั้งสิ้น 547 รายการ ซึ่งมีทั้งที่เป็นงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 72 ของงานวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ซึ่งมุ่งไปในเรื่องของการศึกษาทัศนคติ พฤติกรรมและความคิดเห็นของสมาชิกสหกรณ์ ตลอดจนการศึกษาผลการดำเนินงานของสหกรณ์ มีงานวิจัยในสัดส่วนร้อยละ 24 ที่เป็นเชิงวิเคราะห์ (Analytical research) และร้อยละ 4 เป็นการค้นหาข้อมูลเบื้องต้น (Exploratory research)

ข้อสังเกตจากการวิจัยในช่วงเวลานั้น ได้ชี้ให้เห็นประเด็นข้อจำกัดของการวิจัยที่น่าสนใจ 3 ประเด็น ได้แก่ กรอบแนวคิดของนักวิจัยที่ยังคงยึดติดว่า “สหกรณ์กับการพึ่งพารัฐ” เนื่องจากข้อเสนอส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องที่เสนอให้รัฐดำเนินการทั้งด้านเงินทุน บุคลากร การฝึกอบรม และการสนับสนุนอื่นๆ กรอบทิศทางของการวิจัยมักเป็นเรื่องของการวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต โดยไม่ได้มองสถานการณ์ในอนาคต ยัง

² ดูรายละเอียดใน จุฬาทิพย์ ภักทราวาท, “สถานการณ์การวิจัยด้านสหกรณ์ที่ผ่านมาและแนวทางการวิจัยในอนาคต”.

ขาดมุมมองในเชิงองค์รวม ข้อเสนอสำหรับการแก้ปัญหาสหกรณ์ มักมองเป็นส่วน ๆ เช่น การแก้ปัญหาด้านสินเชื่อ แต่ไม่ได้เชื่อมโยงถึงแนวทางการแก้ปัญหาด้านการผลิต การตลาดให้แก่สมาชิก ดังนั้นข้อเสนอในการพัฒนาสหกรณ์บางอย่างจึงก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างในสหกรณ์ดังที่เราได้รับทราบกันอยู่เสมอมานอกจากนั้นยังพบว่าการนำไปใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย ยังคงจำกัดอยู่ในแวดวงของผู้วิจัย ซึ่งผลงานวิจัยส่วนใหญ่จะนำไปใช้ในการขอตำแหน่งทางวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญและส่งผลงานให้หน่วยงานเจ้าของทุน

ข้อเสนอสำหรับแนวทางการขับเคลื่อนการวิจัยทางสหกรณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นไปในรูปของการดำเนินการในลักษณะของแผนแม่บทการวิจัยเพื่อการปฏิรูปขบวนการสหกรณ์ไทย ซึ่งประกอบไปด้วยชุดโครงการวิจัย 3 กลุ่ม ได้แก่ **กลุ่มการวิจัยพื้นฐาน** (Basic research) ที่มุ่งศึกษาหาข้อเท็จจริงให้ได้องค์ความรู้ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ **กลุ่มการวิจัยเชิงสังเคราะห์** (Analytical research) ที่มุ่งไปที่การวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผลของตัวแปรต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ข้อเสนอในทางปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ **กลุ่มการวิจัยแบบมีส่วนร่วม** (Participatory action research) ที่มุ่งไปที่ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (รูปที่ 1.4)



รูปที่ 1.4 แนวคิดการดำเนินการ โครงการวิจัยเพื่อการปฏิรูปขบวนการสหกรณ์ แหล่งที่มา : รายงานวิจัย “โครงการประสานงานเพื่อพัฒนารอบแนวคิดสำหรับชุดโครงการวิจัยด้านสหกรณ์” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

1.3.2 การวางกรอบคิดสำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ในทิศทางขององค์กรพึ่งพาตนเอง

(Self help organization)³

ในช่วงปี พ.ศ. 2545 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนให้ดำเนินการชุดโครงการประสานงานเพื่อพัฒนากรอบคิดสำหรับการวิจัยด้านสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะให้มีเวทีระดมความคิดสำหรับผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสหกรณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ในทิศทางของการเป็นองค์กรพึ่งพาตนเอง

ผลการสังเคราะห์สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่ากลุ่ม/องค์กรประชาชนที่มีพลตินัยเป็นสหกรณ์นั้น มีทั้งสหกรณ์ที่จดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์และที่มิได้จดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์ (สหกรณ์ภาคประชาชน) โดยสหกรณ์ที่จดทะเบียนมีระบบเครือข่ายที่เรียกว่า ขบวนการสหกรณ์ และมีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยเป็นองค์กรกลางระดับสูงที่จัดตั้งขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ตามหลักและวิธีการสหกรณ์ จุดเด่นของสหกรณ์กลุ่มนี้คือ ความเป็นนิติบุคคล แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องประสิทธิภาพการดำเนินงาน ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ขาดการมีส่วนร่วมของสมาชิก ผู้บริหารและฝ่ายจัดการสหกรณ์ยังไม่มีความพร้อมในการบริหารจัดการ จึงมักเห็นปรากฏการณ์ที่สหกรณ์ยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มสหกรณ์ที่มิได้จดทะเบียน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนเอง มีจุดเด่นตรงที่ส่วนใหญ่สหกรณ์ในกลุ่มนี้จะมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีอุดมการณ์ สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง กิจกรรมของกลุ่มส่วนใหญ่มุ่งไปที่การส่งเสริมการออม การให้เงินกู้ และการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก มีระบบเครือข่ายความร่วมมือที่ขยายวงกว้างทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด และระดับชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่มีจุดอ่อนอยู่ที่การบริหารจัดการขึ้นอยู่กับผู้นำ ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ขาดผู้นำไปก็มักเกิดผลกระทบต่อความเข้มแข็งของกลุ่มและสมาชิก โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในเวลานั้น พบว่าการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ยังคงปิดตัวอยู่ในแวดวงของสหกรณ์ที่จดทะเบียน ยังไม่มีการเชื่อมโยงความร่วมมือเพื่อการเรียนรู้ และการสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน

ประเด็นที่เป็นแง่คิดสำหรับการพัฒนาคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ที่จดทะเบียนและสหกรณ์ภาคประชาชน เพื่อให้เกิดผลดีต่อภาพรวมในการพัฒนา

อาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของความเหมาะสม พอติดกับช่วงเวลาที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) ซึ่งทำนอชิตกรรมส่งเสริมสหกรณ์ในเวลานั้น (ท่านบุญมี จันทรวงศ์) ในฐานะเลขาธิการ คพช. ได้มอบหมายให้นำข้อเสนอตามกรอบคิดสำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ดังกล่าวไปสร้างกระบวนการระดมความคิดกับผู้เกี่ยวข้อง และใช้กระบวนการประชาพิจารณ์แล้ว จึงนำไปสู่การ

³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก จุฑาทิพย์ ภทราวาท, และคณะ “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการสหกรณ์ภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549) ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549)

เป็นองค์กรช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยึดมั่นในคุณค่าสหกรณ์ มีการร่วมมือกัน
เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และความเป็นธรรมาภิบาล สร้างความ
เข้มแข็งของสมาชิก ชุมชน สังคม และประเทศชาติ อย่างยั่งยืน

1.3.3 การเริ่มต้นของการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลังจากที่ได้นำชุดความรู้จากรายงานวิจัยโครงการพัฒนากรอบคิดฯ ไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายในการพัฒนาสหกรณ์ในรูปของยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ ภายใต้แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549) ซึ่งผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อ 21 พฤศจิกายน 2546

ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านสหกรณ์ (ในขณะนั้น) ก็ได้เริ่มดำเนินการชุดโครงการวิจัย “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด” จำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน เลย ขอนแก่น สระบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี สงขลา และตรัง โดยการดำเนินการโครงการวิจัย (ชุดย่อย) เป็นไปตามกรอบคิดการเชื่อมโยงเครือข่าย ซึ่งมุ่งไปที่การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เกิดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การเสี่ยงภัยร่วมกัน และการได้รับประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งทำนอชบัตริกรรมส่งเสริมสหกรณ์ (คุณบุญมี จันทรวงศ์) ได้ให้การสนับสนุนสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ในพื้นที่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเป็นไปภายใต้กรอบแนวคิดและกรอบการดำเนินการวิจัยที่มุ่งให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายบนความสมัครใจของสหกรณ์และกลุ่ม/องค์กรประชาชนตามความสมัครใจ โดยมีทีมประสานงานกลางคอยให้การสนับสนุนโดยใช้ระยะเวลาวิจัย 2 ปี

ผลการวิจัยปรากฏว่าทีมวิจัยในพื้นที่จังหวัด 9 ทีม สามารถหนุนเสริมการสร้างเครือข่ายได้ทั้งสิ้น 31 เครือข่าย ซึ่งมีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ เครือข่ายพันธมิตรที่รวมตัวกันในเชิงพื้นที่ เครือข่ายพันธมิตรที่รวมตัวกันในเชิงธุรกิจ และเครือข่ายพันธมิตรเชิงวิชาการ นอกจากนี้ ทีมวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯ ได้สังเคราะห์บทเรียนการเชื่อมโยงเครือข่ายจากประสบการณ์วิจัยออกมาเป็นวิสัยทัศน์ของเครือข่ายพันธมิตรเพื่อนำไปขยายผลการเชื่อมโยงเครือข่ายฯ ดังนี้

วิสัยทัศน์เครือข่ายพันธมิตร

เป็นองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือ ในวงสัมพันธ์ระยะยาว ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง
เน้นแผนการเรียนรู้ เพื่อประสิทธิภาพผู้องค์กรพันธมิตร และการมีคุณภาพชีวิตของสมาชิกองค์กร

ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งและยั่งยืนของเครือข่ายพันธมิตรตาม
วิสัยทัศน์ข้างต้นมีจำนวน 14 ประการ⁴

ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ก่อเกิดเป็นเครือข่ายนักวิจัย ที่มีประสบการณ์ในการขับเคลื่อนการ
วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งสิ้น 82 คน และมีผู้นำสหกรณ์ สถาบันเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
นักวิชาการ นักธุรกิจ ฯลฯ เข้าร่วมในชุดโครงการวิจัยทั้งสิ้น 7,278 คน

1.3.4 การขยายผล PAR ในพื้นที่ 36 จังหวัด

ในช่วงปี 2548-2549 ชุดโครงการวิจัยฯ ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อ
เอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศคจ.) ผ่านทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ให้ขยายผลการ
ดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด ในพื้นที่ 36 จังหวัด โดยมีทีมวิจัยใน
ระดับจังหวัด 36 ทีม และมีทีมประสานงานกลางคอยให้การสนับสนุน โดยการดำเนินงานมุ่งเน้นไปที่
การสร้างกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าสหกรณ์ เครือข่าย
คุณค่า และกระบวนการบริหารจัดการเชิงรุกแก่ผู้นำกลุ่ม/องค์กรและสหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการ จากนั้น
จึงนำเข้าสู่กระบวนการเชื่อมโยงเครือข่าย ซึ่งมีคุณลักษณะของการเชื่อมคน เชื่อมองค์กร เชื่อม
กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ภายใต้ความเชื่อมั่นในคุณค่าสหกรณ์ (Co-operative values) ร่วมกัน
โดยคาดหวังที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย

ภายใต้กรอบเวลาของการวิจัย 1 ปี ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาดำเนินการอย่างจำกัด อย่างไรก็ตามการ
ดำเนินงานของทีมวิจัยระดับจังหวัดทั้ง 36 ทีม ก็ดำเนินการได้ผลลัพธ์เครือข่ายจำนวนทั้งสิ้น 117
เครือข่าย และมีนักวิจัยเข้าร่วมในชุดโครงการวิจัยทั้งสิ้น 300 คน มีผู้นำกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์เข้ามามีส่วน
ร่วมจำนวน 38,342 คน มีกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์เป็นภาคีเครือข่ายจำนวน 872 องค์กร

ผลลัพธ์เครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ เครือข่ายธุรกิจจำนวน 82 เครือข่าย
เครือข่ายเชิงสังคม/พื้นที่ จำนวน 24 เครือข่าย และเครือข่ายวิชาการ จำนวน 11 เครือข่าย ผลการ
ประเมินผลกระทบของการก่อเกิดเป็นเครือข่าย พบว่า เครือข่ายส่วนใหญ่อยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังไม่
สามารถประเมินผลกระทบได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่าในบางเครือข่ายสามารถดำเนินธุรกรรม

⁴ อ่านละเอียดเพิ่มเติมได้จาก จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ, “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนใน
พื้นที่จังหวัด”, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และขยายโอกาสแก่ภาคีพันธมิตรในเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “เครือข่ายคุณค่า” ที่เป็นผลผลิตจากการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างที่คาดหวัง

ผลการติดตามความก้าวหน้าของเครือข่ายที่เป็นผลผลิตของชุดโครงการฯ หลังสิ้นสุดโครงการได้ 8 เดือน พบว่า เครือข่ายที่มีพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จำนวนร้อยละ 67 ของผลลัพธ์เครือข่ายที่เกิดขึ้น และผลการถอดบทเรียนในระหว่างที่วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิได้มีข้อเสนอให้ขยายผลเครือข่ายคุณค่าไปเป็นต้นแบบของเครือข่ายคุณค่าเชิงพื้นที่ พร้อมทั้งการต่อยอดพัฒนาเป็นเครือข่ายคุณค่าตามโซ่อุปทาน เพื่อหวังผลในเรื่องของการพัฒนาไปสู่ระบบการผลิตและการค้าที่เป็นธรรม (Fairtrade)⁵

ในช่วงเวลาเดียวกันกับการขับเคลื่อน PAR ภายใต้อุดมการณ์ชุดโครงการฯ ดังกล่าว สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ได้รับมอบหมายให้เป็นแกนนำในการยกร่างแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งในการดังกล่าวสถาบันฯ ได้นำเอาชุดความรู้ “การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า” ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการวิจัยนำไปใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์ตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด

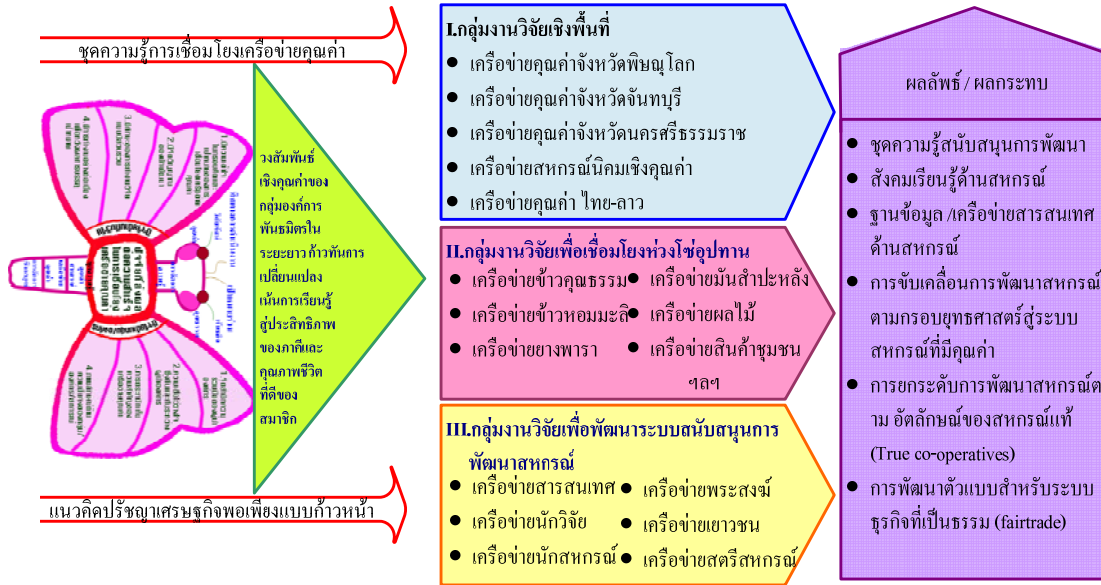
วิสัยทัศน์แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)

มุ่งสร้างระบบสหกรณ์ที่มีคุณค่า เพื่อนำพาผู้ สังกมอยู่เย็นเป็นสุข

1.3.5 การขยายผล PAR สู่อำนาจเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าภายใต้โซ่อุปทาน

ในช่วงเวลาปี 2550 จนถึงปัจจุบัน สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ ได้รับผิดชอบในฐานะหน่วยงานเจ้าภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภายใต้แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่เป็นผลลัพธ์จากการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแบ่งงานวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มงานวิจัยเชิงพื้นที่ กลุ่มงานวิจัยการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า และกลุ่มงานวิจัยการพัฒนาระบบสนับสนุน (รูปที่ 1.5) โดยคาดหวังว่า ใช้ PAR เป็นกลยุทธ์ในการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ยกระดับความสามารถในการดำเนินงานสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง และนำประโยชน์สู่สมาชิก ด้วยการขยายผลการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าสู่พันธมิตรภายใต้โซ่อุปทาน เพื่อการตั้งรับสถานการณ์ การเปิดเสรีการค้าที่สหกรณ์กำลังเผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบันและอนาคต

⁵ อ่านละเอียดเพิ่มเติมจาก จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ. “ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด ระยะขยายผล”, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2550.



รูปที่ 1.5 กรอบแนวทางการวิจัยภายใต้ชุดโครงการการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม

บทที่ 2

แนวคิดและกระบวนการสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในแง่ของแนวคิดและกระบวนการ ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างจากการวิจัยประเภทอื่น และความแตกต่างจากการพัฒนาโดยทั่วไป การชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเข้มข้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การนำไปใช้ประโยชน์ เทคนิค และเครื่องมือที่นำมาใช้ในการวิจัย คุณสมบัติของนักวิจัย ตลอดจนข้อดีและข้อจำกัดสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นักวิจัยพึงตระหนักเพื่อการบริหารจัดการงานวิจัยสู่ความสำเร็จตามความคาดหวัง

2.1 แนวคิด : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในแวดวงของนักวิจัยและนักพัฒนา บนกระแสดังเดิมที่เชื่อมั่นในพลังของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และการจัดการจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้กระบวนการวิจัยมักมุ่งไปที่การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์แก้ปัญหาด้วยการที่นักวิจัยเป็นผู้กำหนดโจทย์วิจัยหรือปัญหา จากนั้นก็จะตั้งสมมติฐาน การออกแบบวิจัย การเข้าไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำข้อสรุปให้เป็นองค์ความรู้ ซึ่งที่ผ่านมามีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ชี้ให้เห็นว่างานวิจัยต่างๆ เหล่านี้มีเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา หรือนำไปใช้พัฒนาแต่อย่างใด⁶

ภายใต้กระแสดังเดิมของนักวิชาการ สำนักหลังความทันสมัย (Postmodern) ได้เปิดมุมมองในเรื่องของการแก้ปัญหา และการพัฒนาว่า “การพัฒนา” เป็นวาทกรรมที่ทำให้คนในสังคมที่เผชิญกับปัญหา ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาน้อยลง โดยเห็นว่า การแก้ปัญหานั้นควรต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงธรรมชาติของความสัมพันธ์ซับซ้อนและพลวัตของปัญหา และมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ จึงจะนำไปสู่การพัฒนาในที่สุด

นักวิชาการสายชุมชน สหกรณ์ และองค์กรพัฒนาเอกชน ต่างก็มีแนวคิดว่า “การพัฒนา” ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาคมหรือชุมชน หรือคนในสังคมที่เผชิญปัญหาด้วยตนเอง โดยมีแนวทางให้ใช้ภูมิปัญญาและพึ่งพาตนเองในการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างได้

ในแง่ของการพัฒนา Britha Mikkelsen (1995 : 61) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาแบบเดิมมีปัญหามากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องปรับวิธีคิดและแนวทางการปฏิบัติ ไปเป็นรูปแบบของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผลของการพัฒนาใกล้เคียงกับสถานการณ์มากที่สุด ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

⁶ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจาก จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ. 2544. “สถานการณ์การวิจัยด้านสหกรณ์ที่ผ่านมาและแนวทางการวิจัยในอนาคต”. รายงานวิจัยวรรณกรรมปริทัศน์งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสหกรณ์ พ.ศ. 2533-2543.

โดยแนวคิดดังกล่าวเกิดมาจากการตั้งข้อสงสัยต่อความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนา และเห็นว่าหากการมีส่วนร่วมในการควบคุมความรู้และทรัพยากรในการพัฒนายังจำกัดอยู่ในบางกลุ่มก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน⁷

ในส่วนของประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ริเริ่มให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยท้องถิ่นตั้งแต่ปลายปี 2541 โดยได้มองงานวิจัยเป็น “กระบวนการ” ในฐานะ “เครื่องมือ” ที่จะเพิ่มพลัง (Empower) แก่ชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันจัดการชีวิตของตัวเอง อันเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้⁸

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนกลายเป็นเงื่อนไขที่มีความจำเป็นในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งมีความเป็นพลวัต และสังคมมีความเชื่อมโยงของปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น กอปรกับแนวคิดของการให้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตลอดจนและการแข่งขันและการใช้นวัตกรรมนำการพัฒนา ทำให้การแก้ปัญหาโดยใช้องค์ความรู้และทฤษฎี ที่มีความเข้มข้นไม่มีความยืดหยุ่นไปถึงทางตัน และนำไปสู่การก่อเกิดปัญหาอื่นตามมาภายหลังเสมอ

2.1.1 ความหมาย :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ต่างไปจากงานวิจัยโดยทั่วไป ซึ่งได้พัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) โดยกลุ่มนักวิชาการที่ขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความคิดว่า องค์ความรู้ ที่มาจากการวิจัยที่ผูกขาดโดยนักวิจัยเป็นผู้คิดและออกแบบวิธีวิจัยเองนั้นมีข้อจำกัดมากขึ้น และก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างความรู้กับการปฏิบัติมากขึ้น ดังนั้น จึงเกิดการผสมผสานแนวคิดและแนวทางการวิจัยที่เป็นความลงตัวของกระบวนการที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ต้องมีวิธีการที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น โดยเริ่มต้นจากผู้คนที่รอบรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาความรู้และทักษะในการปฏิบัติที่มีอยู่แล้วให้เกิดความรู้ใหม่ร่วมกัน ในที่นี้จะได้นำเอาความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ในเอกสารวิชาการต่างๆ ดังนี้

1) Whyte (1991, 20) : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา

⁷ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติม สิทธิพันธุ์ ประพุทธนิติสาร อ้างอิงงานของ Britha Mikkelsen (1995) เรื่อง Method for development work and research. A new guide for practitioners, Sage publications London หน้า 31-32, 61

⁸ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติม สิทธิ ุสโรบล, 2552. วิจัยวิทยวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจหน้าที่ร่วมกันในการวิจัย

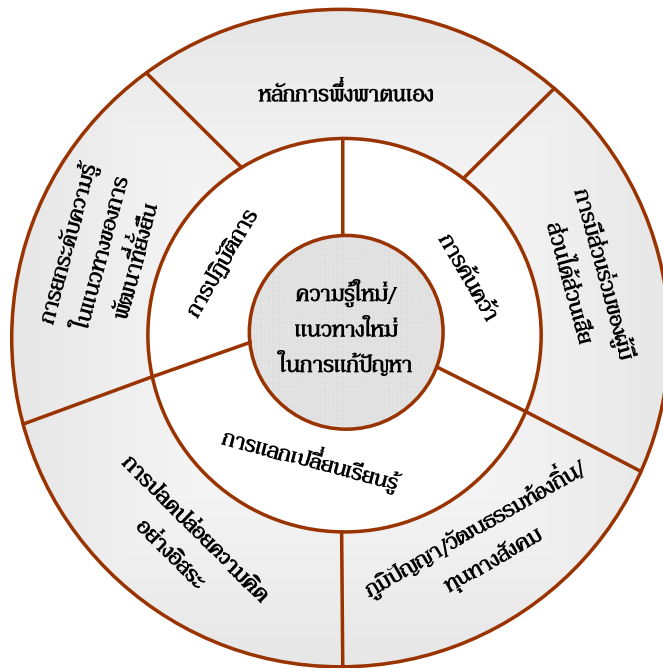
2) อุทัย คุลยเกษม (2536, 89) : เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

3) นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544, 61-62) : เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งในแนวทางการร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระและส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสภาพการณ์ต่างๆ สะท้อนความคิดความต้องการจากทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรค และปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

4) จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2552, 6) : เป็นรูปแบบของการวิจัยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย ทั้งร่วมคิด ร่วมปฏิบัติในทุกขั้นตอน อันประกอบด้วย การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย การเก็บข้อมูล การสรุปผลการวิจัย และการนำไปใช้แก้ปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยตรง

2.1.2 หลักการ :

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ผสมผสานด้วยกระบวนการค้นคว้า (Investigation) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge sharing) และการปฏิบัติการ (Action) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (Unit of analysis) ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และหาความรู้แนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยต้องให้ความสำคัญกับหลักการพึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเคารพต่อภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและทุนทางสังคมที่มีอยู่ การปลดปล่อยความคิดอย่างมีอิสระ และการยกระดับความรู้ในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยรูปแบบของการวิจัยที่ผสมผสานด้วยกระบวนการตามหลักการดังกล่าว ย่อมจะนำไปสู่ผลผลิตงานวิจัยที่เป็นความรู้ใหม่หรือแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นมุมมองที่แตกต่างไปจากความคิดแบบเดิม (รูปที่ 2.1)



รูปที่ 2.1 หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1.3 ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในการวิจัย และการนำไปใช้ประโยชน์

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเสมือนการเชื่อมต่อระหว่างองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การพัฒนา โดย PAR จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต้องการแก้ปัญหา หรือต้องการพัฒนาแบบคิดไป ทำไป โดยเน้นไปที่กระบวนการมีส่วนร่วมในการค้นหาความรู้ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการนำไปใช้ประโยชน์ย่อมเป็นไปได้ใน 2 มิติคือ ตัวบุคคล และหน่วยที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย (Unit of analysis) ซึ่งอาจเป็นองค์กร สหกรณ์ ชุมชน หรือเครือข่าย จากข้อมูลของชุดโครงการวิจัย “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” ภายใต้การสนับสนุนของสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ดำเนินการระหว่างปี 2546 – 2552 มีจำนวนทั้งสิ้น 63 โครงการ⁹ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นในการมีส่วนร่วมในการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์เป็นไปได้ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ตัวบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยจะมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการวิจัยดีกว่าหน่วย/องค์กรที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย อย่างไรก็ตามมีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์จากการนำองค์ความรู้ที่ได้

⁹ เดิมชุดโครงการวิจัยดังกล่าวใช้ชื่อ : โครงการประสานงานเพื่อการวิจัยด้านสหกรณ์ ตั้งแต่ปี 2546 เพิ่งมาเปลี่ยนชื่อดังกล่าวในปี พ.ศ. 2551 เนื่องจากได้เพิ่มบริบทการวิจัยในเรื่องการค้าที่เป็นธรรม

จากการวิจัยขยายผลไปใช้ในการกิจอื่นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย¹⁰ จึงอาจกล่าวได้ว่า PAR เป็นกลยุทธ์สำคัญอย่างหนึ่งในการนำไปใช้ในการยกระดับขีดความสามารถให้กับผู้นำในทิศทางของการปรับกระบวนการทัศน์และการพัฒนาระบบคิดแบบองค์รวม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ตารางที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในการวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์

การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย	การนำไปใช้ประโยชน์	
	ตัวบุคคล	หน่วย/องค์กรเป้าหมายในการวิจัย
• มีชื่อเป็นนักวิจัย	น้อย	น้อย
• มีส่วนร่วมในเวทีเรียนรู้	ปานกลาง / มาก	น้อย
• มีส่วนร่วมในการกำหนดโจทย์วิจัยและการออกแบบวิจัย	ปานกลาง / มาก	ปานกลาง / มาก
• มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัย	ปานกลาง / มาก	ปานกลาง / มาก
• มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย	มาก	ปานกลาง / มาก
• คิดริเริ่มที่จะวิจัย และมีส่วนร่วมในการออกแบบวิจัย	มาก	ปานกลาง / มาก

2.2 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยแบบดั้งเดิมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ก่อนจะกล่าวถึงกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะขอเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างการวิจัยแบบดั้งเดิมที่มีนักวิจัยเป็นศูนย์กลาง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยพิจารณาในประเด็นเรื่อง ปรัชญา / หลักการ จุดมุ่งหมาย กรอบการวิจัย จุดเน้น เป้าหมาย และกระบวนการต่างๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.2

¹⁰ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจาก “รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้ประสานงาน-นักวิจัย” การประชุมเชิงปฏิบัติการภายใต้ชุดโครงการ “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” วันที่ 13-14 กรกฎาคม 2552 ณ โรงแรมสวนสามพราน จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญระหว่างการวิจัยแบบดั้งเดิม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประเด็นเปรียบเทียบ	การวิจัยแบบดั้งเดิม	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
• รูปแบบ	• มีโจทย์วิจัยและเป้าหมายที่กำหนดให้	• เน้นที่ปัญหาและคำถามตามสถานการณ์
• ปรัชญา / หลักการ	• เน้นที่ตัวนักวิจัย / ผู้เชี่ยวชาญ / ระเบียบวิธีการ ที่ค่อนข้างเป็นทางการ	• เน้นที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างอิสระ เสมอภาค เท่าเทียม เป็นประชาธิปไตย และการพัฒนาที่ยั่งยืน
• จุดมุ่งหมาย	• เพื่อให้ได้คำตอบตามระเบียบวิธีการวิจัยที่กำหนด	• เพื่อให้ได้ชุดความรู้และวิธีการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้ร่วมกัน
• วิธีการ	• เป็นไปตามระเบียบวิธีการวิจัยที่มีทฤษฎีและสมมติฐานรองรับ และใช้วิธีการสถิติในการวิเคราะห์และสรุปผลในเชิงวิชาการ	• เรียบง่าย เป็นไปตามธรรมชาติ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และการออกแบบวิจัยที่มีความยืดหยุ่น ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
• การวิเคราะห์	• การทำความเข้าใจเป็นส่วนๆ เน้นที่การวิเคราะห์ตัวเลขเชิงปริมาณ	• การมององค์รวม และมองความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบส่วนย่อย ให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิสังคม และทุนทางสังคมที่มีอยู่
• ผลลัพธ์	• เน้นที่ผลลัพธ์เป็นชุดความรู้ ผลผลิตของโครงการที่เป็นวัตถุ สิ่งของ และการใช้ประโยชน์ในการอ้างอิง และผลงานตีพิมพ์	• เน้นไปที่การยกระดับความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างผู้นำความคิด (เชิงระบบ) และการเสริมพลังของภาคประชาชน และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2.2.2 การมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

บุคคลที่มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มักจะประกอบไปด้วย กลุ่มคน 3 ฝ่าย ได้แก่ **บุคคลเป้าหมาย** ซึ่งอาจเป็นผู้แทนขององค์กร สหกรณ์ สถาบันเกษตรกร หรือชุมชนที่เป็นหน่วยวิจัย (Unit of analysis) **กลุ่มนักวิจัย** ได้แก่ นักวิชาการในมหาวิทยาลัย หรือนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องหรือสถานการณ์ที่จะทำวิจัยเป็นผู้รู้ในเรื่องแนวคิด ระเบียบ และวิธีการวิจัย **กลุ่มนักพัฒนา** เป็นกลุ่มคนที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการส่งเสริมหรือพัฒนา หน่วยวิจัย ซึ่งมักได้แก่ ข้าราชการ และฝ่ายรัฐบาล หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (รูปที่ 2.2)



รูปที่ 2.2 การมีส่วนร่วมของกลุ่มคน 3 ฝ่าย ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2.3 การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การเปลี่ยนแปลง

การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การดำเนินการ 8 ขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาสถานการณ์และการกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน ผู้นำองค์กร / สถาบัน ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย (รูปที่ 2.3)



รูปที่ 2.3 การขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ

2.3 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จะนำไปสู่การดำเนินการ โครงการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่การพัฒนาโครงการวิจัย การออกแบบวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานวิจัย และการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและขยายผลไปสู่การพัฒนา

อาจกล่าวได้ว่า นักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าทีมวิจัย ซึ่งต้องมีความแม่นยำในหลักการ เพื่อจะสามารถนำเทคนิคและเครื่องมือมาผสมผสานในกระบวนการวิจัยเพื่อให้ได้สัมฤทธิ์ผลตามความคาดหวัง

ในที่นี้จะได้หยิบยกเอาเทคนิคและเครื่องมือที่นักวิจัยภายใต้ชุดโครงการ “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” มาเป็นตัวอย่าง (รูปที่ 2.4)



รูปที่ 2.4 เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.3.1 เทคนิคการสนทนากลุ่มเป้าหมาย (Focus group Discussion)

เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำหรับประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้กำหนดประเด็นในการสนทนา เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็น และนำไปสู่ข้อสรุปในประเด็นการสนทนา (รูปที่ 2.5)

ชุดโครงการวิจัยฯ มักใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มในขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูล
อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า การสนทนากลุ่มอาจมีข้อจำกัด หากมีผู้ร่วมสนทนาเพียงไม่กี่คนที่แสดงความ
ความคิดเห็น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ในการกำหนดตัวผู้เข้าร่วมสนทนา และการกำหนด
เงื่อนไขแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา



รูปที่ 2.5 การสนทนากลุ่มเป้าหมาย (Focus group Discussion)

2.3.2 เทคนิคเชิงกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation influence- Control: AIC)

เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ ที่นำไปสู่ความเข้าใจใน
สภาพปัญหา ความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ เทคนิค AIC จะสร้างบรรยากาศให้ทุกคนใน
กลุ่มสนทนามีโอกาสในการให้ข้อมูล เหตุผล ความรู้สึก ควบคู่ไปกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อ
นำไปสู่การร่วมกันกำหนด วิธีการ หรือแผนการดำเนินงานตามความมุ่งหวังของทุกคนโดยอาจใช้การ
วาดภาพสร้างจินตนาการ การระดมความคิดแบบเปิดกว้าง ซึ่งจะช่วยให้บรรยากาศเอื้อต่อการมีส่วนร่วม
ของทุกคน (รูปที่ 2.6)



รูปที่ 2.6 เทคนิคเชิงกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation influence-Control :AIC)

2.3.3 เทคนิคการประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference : F.S.C.)

เป็นเทคนิคเชิงกระบวนการที่นำมาใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการร่วมกันทำความเข้าใจในสถานการณ์ที่เชื่อมโยงทั้งอดีต ปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมสำหรับอนาคต (รูปที่ 2.7)



รูปที่ 2.7 การประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference : F.S.C.)

2.3.4 แผนที่ความคิด (Mind Map)

เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการระดมความคิดในประเด็นต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่างๆ ที่มีความซับซ้อน การใช้แผนที่ความคิดจะพัฒนาให้บุคคลมีความคิดเชิงระบบ และมองเห็นความเป็นองค์รวมได้มากขึ้น (รูปที่ 2.8)



รูปที่ 2.8 การระดมความคิดร่วมกันในลักษณะแผนที่ความคิด (Mind Map)

2.3.5 เทคนิคการประเมินสถานการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rapid Appraisal :PRA)

เป็นเทคนิคที่นำไปใช้ในขั้นตอนของการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้ตอบมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ แทนการให้ข้อมูลอย่างเดียว ซึ่งเหมาะกับการตรวจสอบสภาพปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิก หรือสภาพปัญหาในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ (รูปที่ 2.9)



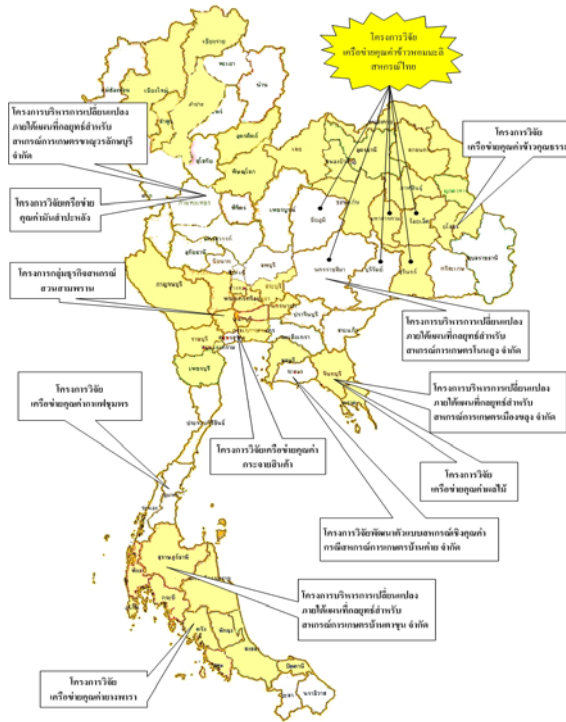
รูปที่ 2.9 การประชุมเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ จังหวัดพังงา

2.3.6 การทำแผนที่อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Mapping)

เป็นการสร้างแผนที่ของประชาคม หรือชุมชนที่เป็นส่วนประกอบของการวิจัย เพื่อแสดงให้เห็นองค์ประกอบทางกายภาพ จุดวิกฤต กลุ่มเป้าหมาย ฯลฯ ซึ่งอาจประยุกต์เอาเทคนิคของแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาใช้ (GIS) (รูปที่ 2.10,2.11)



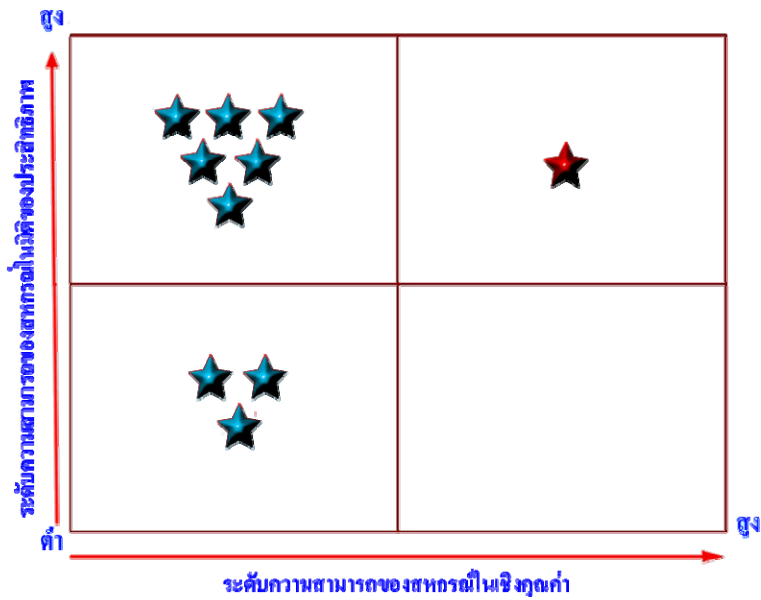
รูปที่ 2.10 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ (GIS)



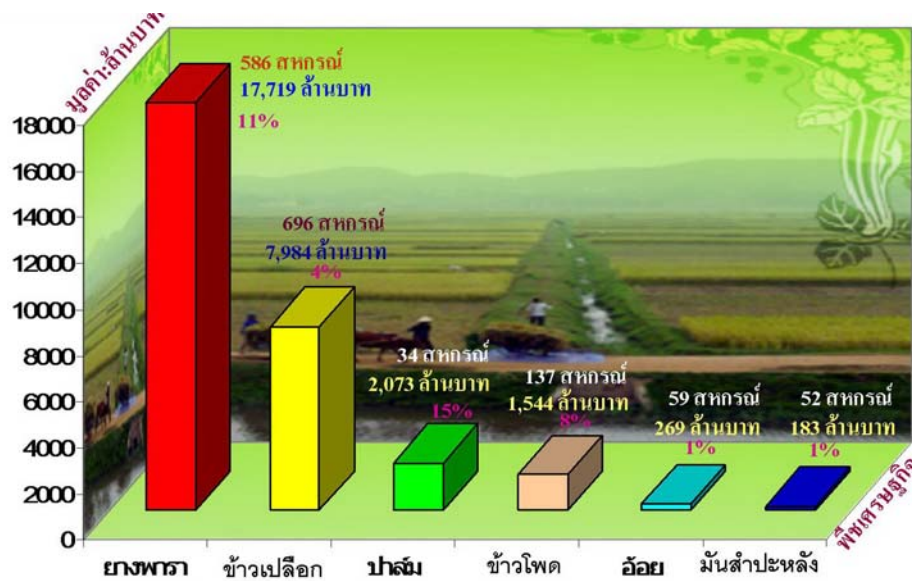
รูปที่ 2.11 พื้นที่การดำเนินโครงการวิจัยของชุดโครงการฯ

2.3.7 แผนภูมิการวิเคราะห์

เป็นแผนภูมิที่แสดงให้เห็น องค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ศึกษาวิจัย (รูปที่ 2.12, 2.13)



รูปที่ 2.12 Portfolio matrix analysis ในการวิเคราะห์สถานการณ์สหกรณ์ ปี 2549



รูปที่ 2.13 แผนภูมิแท่งแสดงความสัมพันธ์ของพืชเศรษฐกิจผ่านเครือข่ายสหกรณ์
ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ปี 2548

2.3.8 การสัมภาษณ์

เทคนิคการสัมภาษณ์เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เอื้อต่อการสื่อสารแบบสองทางระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้รับข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้อข้อมูลมีความถูกต้อง ชัดเจนมากขึ้น การสัมภาษณ์อาจเป็นรายบุคคล (Individual interview) การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group interview) ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ที่ต้องการทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (รูปที่ 2.14)



การสัมภาษณ์แบบรายบุคคล



การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม

รูปที่ 2.14 เทคนิคการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล และการสัมภาษณ์แบบกลุ่ม

2.3.9 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจะดำเนินการโดยทีมวิจัย จะเข้าไปปะปนหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้ถูกสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นธรรมชาติ ครอบคลุมตามที่ผู้วิจัยต้องการ โดยการสังเกตอาจทำอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้เวลานานหลายเดือน หรือเป็นปี (รูปที่ 2.15)



รูปที่ 2.15 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2.3.10 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อาจดำเนินการได้ในหลายรูปแบบทั้งเวทีขนาดใหญ่ และเวทีขนาดเล็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการจัดเวที

ตัวอย่างเช่น ในขั้นตอนของการเริ่มต้นการดำเนินการ โครงการวิจัย หัวหน้าทีมวิจัยอาจใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการรับฟังนักวิจัยเพื่อให้ทราบข้อจำกัด และความต้องการของนักวิจัย ในการนำไปสู่กระบวนการวางแผนปฏิบัติการวิจัย

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อขยายผลตัวแบบของงานวิจัยที่ประสบความสำเร็จแก่เครือข่ายนักวิจัย ก็สามารถจัดเป็นเวทีใหญ่ได้ โดยใช้กระบวนการเล่าเรื่องความสำเร็จ และหลังจากรับฟังแล้ว ก็อาจเปิดเวทีให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อไป (รูปที่ 2.16)



รูปที่ 2.16 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายคุณค่าผลไม้ จังหวัดจันทบุรี เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2552

2.3.11 เวทีสังเคราะห์/ถอดบทเรียน

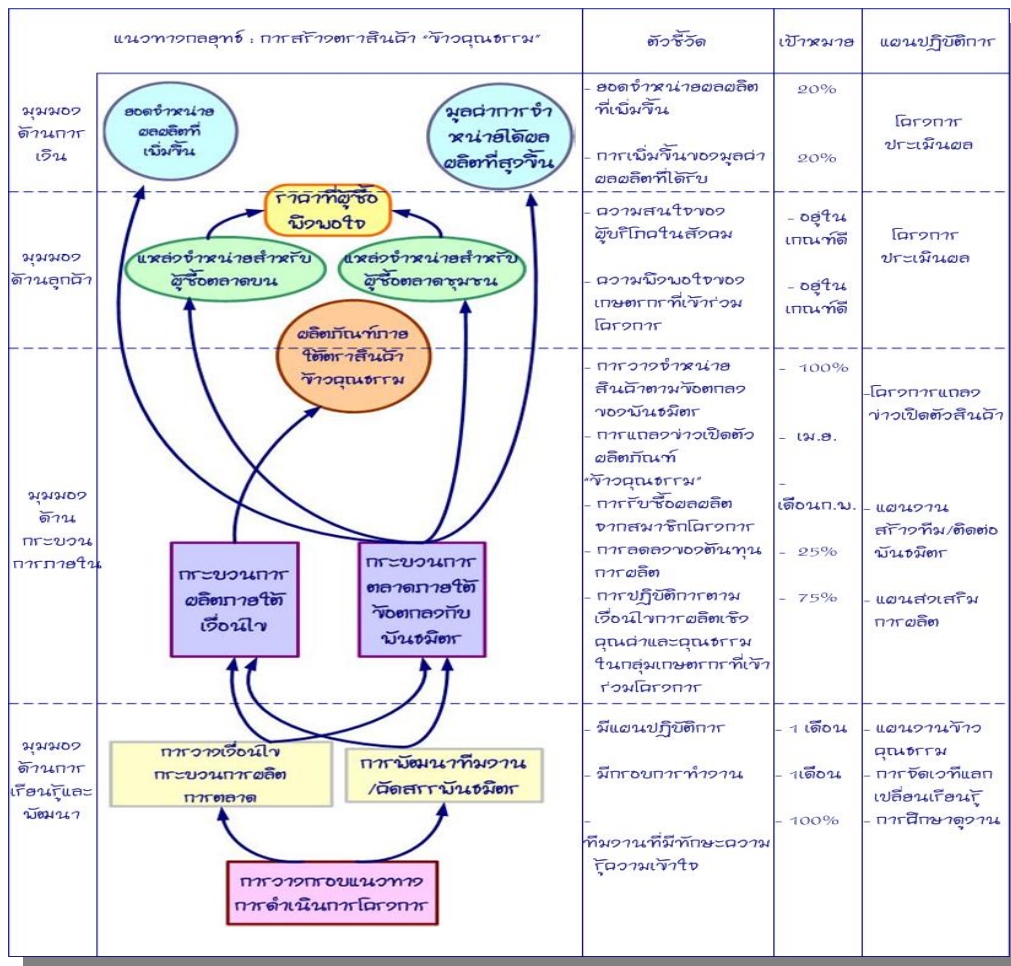
เป็นกระบวนการที่นำมาใช้ในขั้นตอนของการสรุปงานวิจัย โดยหัวหน้าทีมวิจัย จะต้องมีความชัดเจน ในกรอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ เพื่อจะนำเวทีในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการประเมินผลการวิจัย จากข้อมูลที่ได้ เพื่อสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ หรือแนวทางที่จะนำไปสู่ข้อสรุป สำหรับผลลัพธ์และผลกระทบที่ได้จากการวิจัยร่วมกันในบางครั้ง (รูปที่ 2.17)



รูปที่ 2.17 เวทีสังเคราะห์และถอดบทเรียนชุดความรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยภายใต้ชุดโครงการฯ

2.3.12 การจัดทำแผนที่กลยุทธ์

เทคนิคการจัดทำแผนที่กลยุทธ์ เป็นเทคนิคที่ทางชุดโครงการวิจัยฯ ได้นำมาใช้กับทีมวิจัย เพื่อกระตุ้นให้นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเชิงระบบ และมองความเป็นองค์รวมที่ครอบคลุมทั้ง มิติด้านกระบวนการเรียนรู้ (Learning and growth) กระบวนการภายใน (Internal process) การเงิน (Financial) และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Customer) ดังนั้น กระบวนการที่ใช้เทคนิคการจัดทำแผนที่กลยุทธ์ จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องได้มองความสัมพันธ์เชื่อมโยงใน 4 มิติ ดังกล่าวร่วมกับปัญหา/โจทย์วิจัยที่เป็นอยู่ เพื่อนำไปสู่กระบวนการคิดในการพัฒนารูปแบบ วิธีการ ในการแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างเป็นระบบ (รูปที่ 2.18)

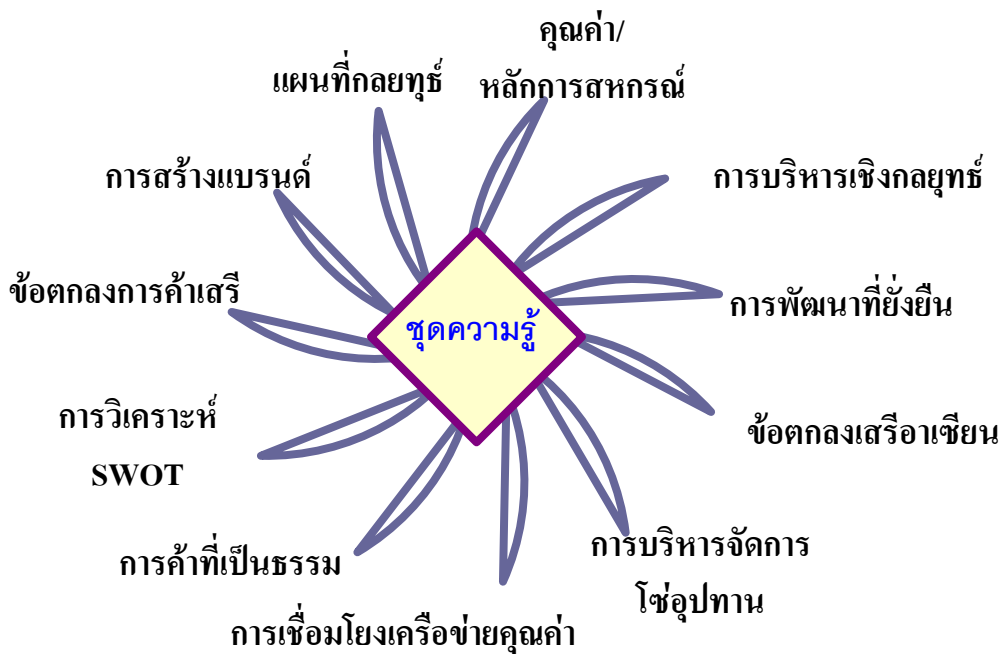


รูปที่ 2.18 แผนที่กลยุทธ์โครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม

2.4 ชุดความรู้ที่ใช้ในการวิจัยฯ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มุ่งเน้นไปที่การมองภาพองค์รวม และเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์วิธีการ หรือแนวทางในการแก้ปัญหา และการนำไปใช้ในการพัฒนา ดังนั้น จึงจำเป็นที่นักวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หัวหน้าทีมวิจัย จะต้องนำเอาชุดความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยมาใช้ในเวทีเรียนรู้

การดำเนินการของชุดโครงการวิจัย ได้นำเอาชุดความรู้ต่างๆ มาใช้ในเวทีเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในที่นี้จะแสดงให้เห็นดังรูปที่ 2.19¹¹



รูปที่ 2.19 ชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ

2.5 คุณสมบัติของนักวิจัย (รูปที่ 2.20)

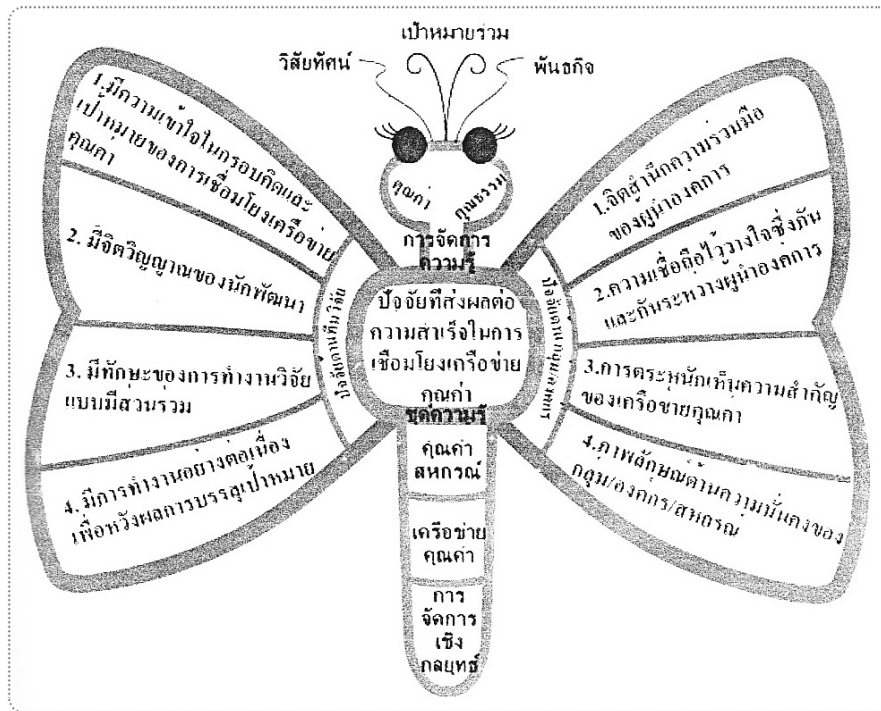
จากการถอดบทเรียนของชุดโครงการวิจัย “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ระหว่างปี พ.ศ. 2548-2550 ซึ่งให้เห็นว่า คุณสมบัติของนักวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

¹¹ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมในจุฬาทิปส์ ภัทราวาท และคณะ. 2550. รายงานวิจัย : การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์ และการค้าที่เป็นธรรม

- มีความเข้าใจในกรอบคิดและเป้าหมายของการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า
- มีจิตวิญญาณของนักพัฒนา
- มีทักษะของการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม
- มีการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อหวังผลการบรรลุเป้าหมาย

ในด้านของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย ก็จำเป็นต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ ได้แก่

- จิตสำนึกความร่วมมือของผู้นำองค์กรที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย
- ความเชื่อมั่นไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำองค์กร
- การตระหนักเห็นความสำคัญของเครือข่ายคุณค่า
- ภาพลักษณ์ด้านความมั่นคงของกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์



รูปที่ 2.20 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า

บทที่ 3

การบริหารจัดการโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

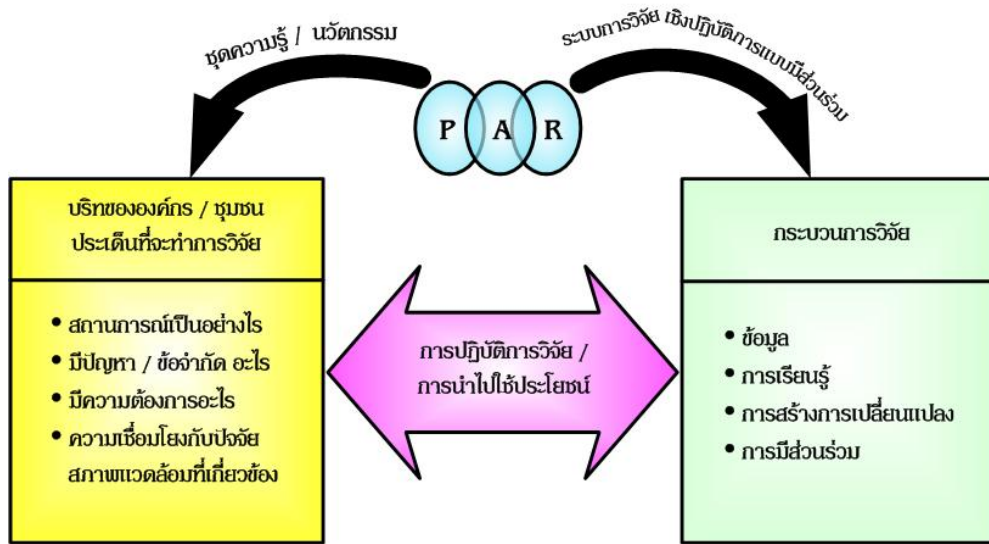
การบริหารโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่จะกล่าวถึงในที่นี้ จะช่วยให้นักวิจัยมองเห็นกระบวนการทำงานที่เชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ซึ่งจะต้องมีการออกแบบและวางระบบการทำงานในแต่ละขั้นตอนไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว อาจมีการปรับเปลี่ยนได้บ้างตามสถานะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง แต่ยังคงรักษาหลักการ กรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์การวิจัยตามที่กำหนดไว้และนำมาซึ่งผลผลิตการวิจัย ผลลัพธ์และผลกระทบตามที่คาดหวังและเชื่อถือได้ ในที่นี้จะกล่าวถึงระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และรายละเอียดการปฏิบัติในการแต่ละขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (System of Participatory Action Research)

ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับบริบทของหน่วยที่เป็นเป้าหมายการวิจัย ซึ่งอาจเป็นสหกรณ์ สถาบันเกษตรกร ชุมชน ที่ถูกกำหนดเป็นหน่วยเป้าหมายในการวิจัยเสียก่อน

3.1.1 ความเชื่อมโยงระหว่างบริบทของหน่วยที่เป็นเป้าหมายการวิจัยและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ดังที่กล่าวในตอนต้นแล้วว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มีแนวคิดหลักการ และวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ปัญหา และสร้างการเปลี่ยนแปลงในองค์กร ชุมชน หรือประเด็นที่เป็นหน่วยเป้าหมายในการวิจัย ที่สนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ดังนั้นการทำความเข้าใจในบริบท (Context) ขององค์กร ชุมชน หรือประเด็นที่เป็นหน่วยเป้าหมายในการวิจัย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่จะนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูล การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างการเปลี่ยนแปลง และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการวิจัย เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ (รูปที่ 3.1)



รูปที่ 3.1 ความเชื่อมโยงระหว่างบริบทของหน่วยที่เป็นเป้าหมายการวิจัยและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.1.2 ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

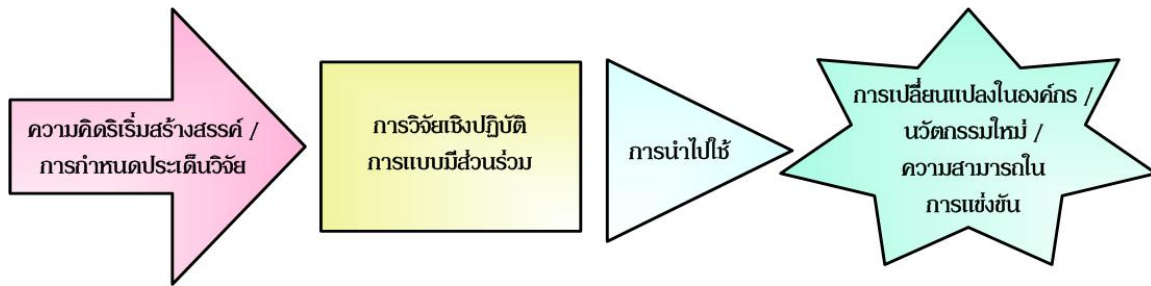
ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่จะสะท้อนให้เห็นกระบวนการวิจัย ที่เชื่อมโยงระหว่างขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการวิจัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก (รูปที่ 3.2) ได้แก่



รูปที่ 3.2 ระบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2 ประเด็นวิจัย (Problem Statement)

ประเด็นการวิจัยโดยทั่วไป อาจมีแหล่งที่มาหลายทาง เช่น ประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ในระดับประเทศ เป็นประเด็นเชิงนโยบายจากหน่วยงานให้ทุนสนับสนุนการวิจัย หรือเป็นประเด็นที่นักวิจัยสนใจ ในองค์การธุรกิจเอกชนปัจจุบัน มักมีทิศทางในการกำหนดประเด็นวิจัยไปในการมุ่งสร้างนวัตกรรมใหม่ สินค้าใหม่ ระบบเทคโนโลยีใหม่ เพื่อการสร้างความสามารถในการแข่งขัน การลดค่าใช้จ่าย การเพิ่มรายได้ การขยายโอกาส และที่สำคัญ คือ การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Creative thought) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (ดังรูปที่ 3.3)



รูปที่ 3.3 การวิจัยเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมใหม่ในองค์กรธุรกิจ

อย่างไรก็ตามการกำหนดประเด็นวิจัยของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควรจะริเริ่มจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน 3 ฝ่าย ทั้งผู้เกี่ยวข้องกับประเด็น โจทย์วิจัย นักวิจัย นักพัฒนา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยในขั้นตอนของการกำหนดประเด็นวิจัยนั้นอาจต้องดำเนินการหลายครั้ง โดยการจัดเวทีพูดคุยทั้งในวงแคบ ไปสู่วงกว้าง เช่นกรณีของการกำหนดประเด็นวิจัยเรื่องยางพาราของสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาว จำกัด อาจต้องดำเนินการหลายครั้งจนแน่ใจว่า ประเด็นปัญหาที่ตั้งขึ้นนั้น เป็นเรื่องที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้จริงจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการจัดเวทีกำหนดประเด็นวิจัย จะประกอบด้วย การประเมินสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง การค้นคว้าข้อมูลที่มีอยู่ การตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ข้อจำกัด หรือความจำเป็นที่ต้องดำเนินการและควรเป็นเรื่องของการมองนอกกรอบ มองอนาคตร่วมกัน โดยผู้ที่ร่วมอยู่ในเวทีของการกำหนดประเด็นการวิจัย อาจใช้ผู้ที่คร่ำหวอด หรือชำนาญการในประเด็นเรื่องนั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้กระบวนการกำหนดประเด็นการวิจัย มีความเหมาะสมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความคาดหวัง (รูปที่ 3.4)



เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อกำหนด
โจทย์วิจัย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา



เวทีสังเคราะห์โจทย์วิจัย
ที่ย่านตาขาว ครั้งที่ 3



เวทีสังเคราะห์โจทย์วิจัย
ที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ครั้งที่ 2

รูปที่ 3.4 เวทีสังเคราะห์โจทย์วิจัยโครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่ายางพารา

3.3 การออกแบบวิจัย

การออกแบบวิจัย คือ แผนที่ความคิดของนักวิจัยที่จะบอกว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร ทำอะไรก่อน-หลัง จะต้องเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง เพื่อนำไปสู่คำตอบที่ต้องการ องค์ประกอบของการออกแบบวิจัยที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดคำถามการวิจัย การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีการวิจัย การกำหนดทีมวิจัย แผนการดำเนินการวิจัย และการจัดทำงบประมาณการวิจัย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 องค์ประกอบในการออกแบบวิจัย มี 8 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดในตาราง

องค์ประกอบในการออกแบบวิจัย	รายละเอียด
1. ประเด็นการวิจัย (Problem Statement)	ระบุปัญหาที่สนใจจะทำการศึกษา หรือหาแนวทางแก้ปัญหาหรืออาจเป็นประเด็นเชิงนโยบายของหน่วยงานเจ้าของทุนสนับสนุนการวิจัย/ของประเทศ/ของชุมชน
2. คำถามการวิจัย (Research Questions)	ระบุสิ่งที่นักวิจัยต้องการรู้ หรือต้องการหาคำตอบอันเป็นที่มาของการวิจัยเรื่องนั้น คำถามวิจัยเปรียบเสมือนศูนย์กลางของการออกแบบวิจัย
3. วัตถุประสงค์ในการศึกษา (Objectives)	เป็นสิ่งที่นักวิจัยต้องทำเพื่อบรรลุเป้าหมาย
4. กรอบคิด/ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยหรือบางทีเรียกว่า กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)	เป็นแนวทางสำหรับการหาคำตอบในการวิจัยที่สามารถปรับให้เหมาะสมได้ ซึ่งอาจได้มาจากประสบการณ์ส่วนตัวของนักวิจัย จากการทบทวนวรรณกรรมหลาย ๆ แหล่งและนำมาปรับใช้ในการวิจัย หรืออาจเกิดจากการศึกษานำร่องและความคิดสร้างสรรค์ของนักวิจัย
5. วิธีการวิจัย (Methodology)	ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ - การเลือกตัวอย่างหรือผู้ที่จะให้ข้อมูลในการวิจัย - เทคนิคที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล - วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การกำหนดทีมผู้วิจัย	ประกอบด้วย ที่ปรึกษาโครงการ หัวหน้าทีมวิจัย นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย
7. แผนการดำเนินการวิจัย	- แสดงกิจกรรม การดำเนินการวิจัย ภายใต้กรอบเวลา ซึ่งจะชี้ให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล เวลา กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการวิจัยตลอดการดำเนินการโครงการวิจัย
8. งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการดำเนินการโครงการวิจัย

3.3.1 การกำหนดคำถามในการวิจัย (Research Question)

คำถามการวิจัยเป็นสิ่งแรกที่ต้องทำในการออกแบบการวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการตั้งคำถามในการวิจัย อาจทำได้ใน 3 รูปแบบ คือ

1) คำถามที่ยึดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเป็นหลัก เช่น ชาวนาในพื้นที่ภาคกลางมีวิธีการเลือกซื้อปัจจัยการผลิตอย่างไร

2) คำถามที่มุ่งถึงข้อมูลที่ต้องการ เช่น การทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สินเชื่อ ธ.ก.ส. เป็นเวลานานมีผลต่อการติดตามสินเชื่อจากลูกค้าหรือไม่

3) คำถามที่มุ่งเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือผลกระทบของปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น นักวิจัยที่ไม่เคยมีประสบการณ์งานวิจัยเชิงปฏิบัติการมีผลต่อผลลัพธ์งานวิจัยอย่างไร

จำนวนคำถามการวิจัยในแต่ละโครงการไม่ควรมีจำนวนมากเกินไป อาจจะหาจุดเน้นของการวิจัยได้ยาก และอาจเกิดความซับซ้อนเกินไป โดยทั่วไปควรมีคำถามหลักๆ เพียง 1-2 คำถามก็พอ

3.3.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เป็นสิ่งที่กำหนดวิธีการวิจัยและขอบเขตของการวิจัยและการกำหนดคำตอบของการวิจัยที่ต้องการ หลักการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1) ควรเขียนวัตถุประสงค์เป็นข้อๆ ให้ชัดเจน เพื่อทราบคำตอบของผลการวิจัยที่ต้องการมีอะไรบ้าง

2) หลีกเลี่ยงคำว่า ศึกษา หรือพิจารณา เพราะมีขอบเขตกว้างขวางเกินไป

3) ควรกำหนดวัตถุประสงค์ด้วยคำว่า เพื่อหา เพื่อสร้าง เพื่อกำหนด เพื่อเปรียบเทียบ เพื่อทดสอบ เป็นต้น

3.3.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

เป็นกรอบแนวคิดโดยสรุปที่มาจากความเชื่อและทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาใช้สนับสนุนการทำวิจัย หรืออีกนัยหนึ่งเป็นแบบจำลองที่อธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยจะศึกษา ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาสำหรับการวิจัยเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะ

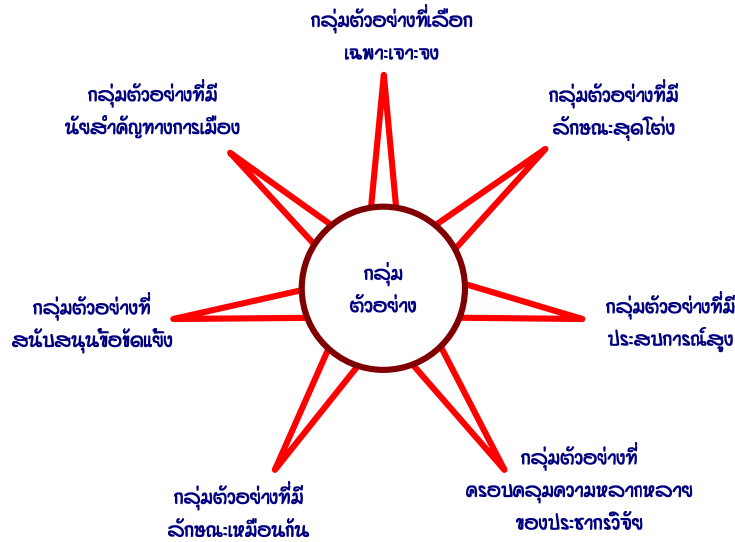
3.3.4 วิธีการวิจัย (Methodology)

วิธีการวิจัยประกอบด้วย ส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) การเลือกตัวอย่าง ในที่นี้มีได้หมายความว่าประชากรที่จะถูกกำหนดเป็นเป้าหมายในการวิจัยเท่านั้น แต่จะรวมความถึง การเลือกสถานที่ เหตุการณ์และกระบวนการที่จะศึกษาด้วย ในการปฏิบัติมีวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างอยู่ 2 แบบ ได้แก่ การเลือกแบบสุ่มโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็นทางสถิติ

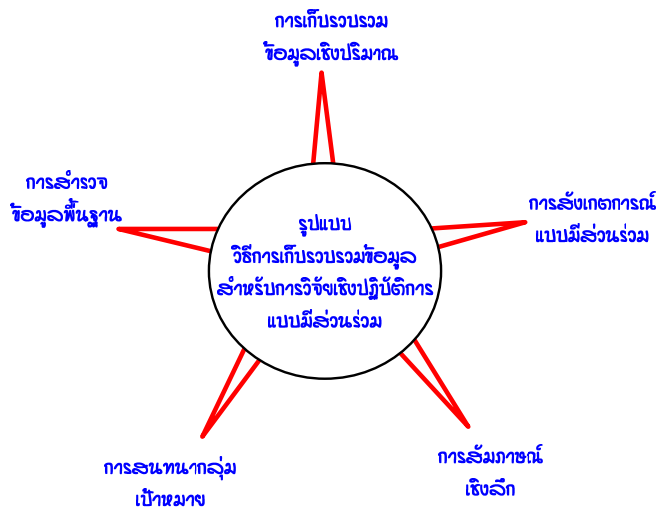
(Probability sampling) และการเลือกแบบยี่ดวงตุประสงค์ในการวิจัยเป็นหลัก (Purposive sampling) โดยหลักการแล้วการเลือกตัวอย่างในการวิจัยนั้นผู้วิจัยต้องสามารถอธิบายสิ่งที่เลือกได้ทั้งในทางแนวคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัยว่าจะทำให้ผลการวิจัยเป็นไปอย่างถูกต้องและเชื่อถือได้

กลุ่มตัวอย่างที่จะสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยอาจจำแนกได้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มตัวอย่างได้ดังรูปที่ 3.5



รูปที่ 3.5 กลุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบให้เลือกตามความเหมาะสมของลักษณะข้อมูลที่ต้องการ และก็อาจใช้หลายวิธีผสมผสานกัน เช่น การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเป้าหมาย การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (รูปที่ 3.6)



รูปที่ 3.6 รูปแบบ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3) การวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มักจะเป็นสถิติเชิงพรรณนาอย่างง่าย เช่น ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์สภาวะหรือสถานการณ์ของตัวอย่างการวิจัย นอกจากนี้ก็อาจประยุกต์เครื่องมือการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณมาใช้ ตัวอย่างเช่น การหาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยการทดสอบไคว์สแควร์ (χ^2) วิธีวัดความคิดเห็น/ความพึงพอใจ โดยวิธีของลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยใช้ Portfolio matrix การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทน (Cost-Benefit Analysis) การวิเคราะห์สวอต (SWOT Analysis) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบมาตรฐาน (Benchmarking) การวิเคราะห์การดำเนินงานที่ดีเยี่ยม (Best practices) และการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded in the data) รูปที่ 3.7

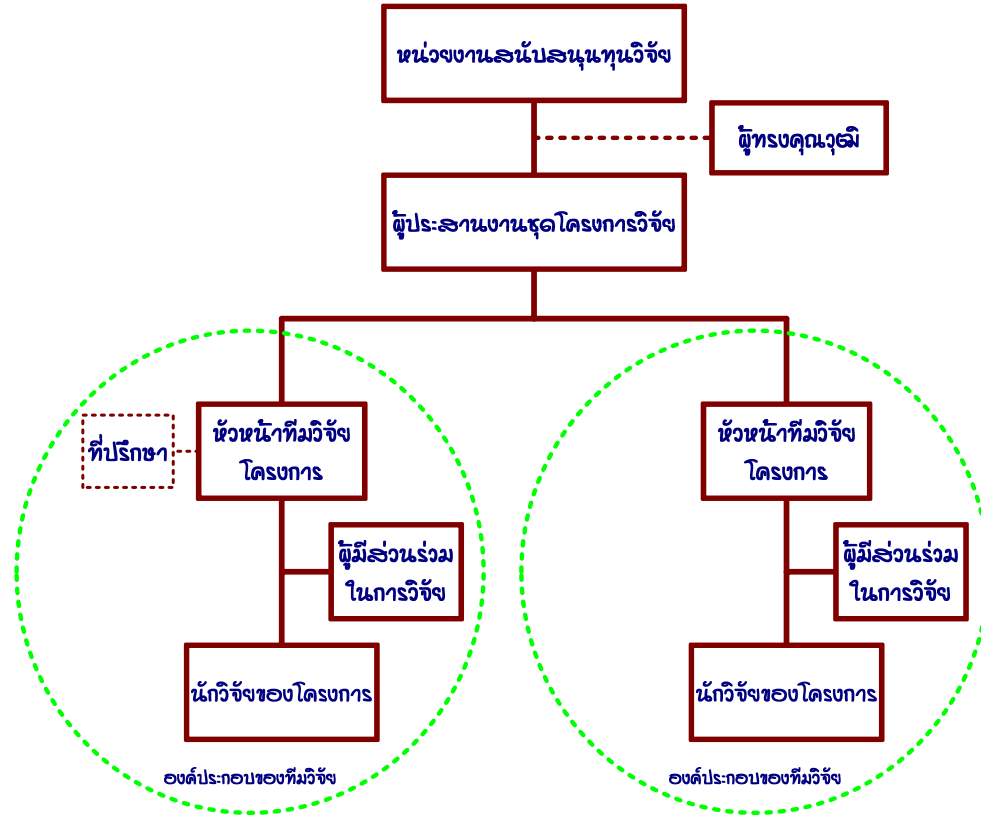


รูปที่ 3.7 สถิติและเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.5 การกำหนดทีมวิจัย

โดยทั่วไปโครงการวิจัยแต่ละโครงการจะมีหัวหน้าโครงการเพียงคนเดียว ซึ่งจะเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการออกแบบวิจัย การบริหารจัดการ โครงการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ อย่างไรก็ตามในโครงการวิจัยขนาดใหญ่เป็นโครงการวิจัยในลักษณะของการดำเนินการเป็นชุดโครงการวิจัย ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องนั้นอาจจะมีหัวหน้าชุดโครงการที่เรียกว่า ผู้ประสานงานชุดโครงการ (Project Coordinator) ซึ่งจะทำหน้าที่ประสานงานกับทั้งหน่วยงานสนับสนุนโครงการวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิที่แต่งตั้งขึ้นมาเพื่อถ่วงดุลคุณภาพงานวิจัยและหัวหน้าทีมวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยของชุดโครงการวิจัยร่วมกัน องค์ประกอบของ

ทีมวิจัยจะประกอบไปด้วย หัวหน้าทีมวิจัย นักวิจัยโครงการ ที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยแต่ละองค์ประกอบจะได้รับมอบหมายภารกิจตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการวิจัย ภายใต้การบริหารจัดการของหัวหน้าทีมวิจัย ในแต่ละโครงการ รูปที่ 3.8



รูปที่ 3.8 องค์ประกอบของทีมวิจัย

3.3.6 แผนการดำเนินการวิจัย

แผนการดำเนินการวิจัยจะมีรายละเอียดที่แสดงให้เห็นตัวแบบการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ภายใต้กรอบเวลาต่างๆ ของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้หัวหน้าทีมวิจัยและหน่วยงานเจ้าของทุนสนับสนุน หรือผู้ประสานงานโครงการวิจัยใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามความก้าวหน้าของการวิจัยได้ ตัวอย่างของแผนการดำเนินการวิจัยที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไปแสดงให้เห็นในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แผนการวิจัย ชุดโครงการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าเกษตรกรอินทรีย์

ลำดับ	กิจกรรม	ช่วงเวลา เดือนที่											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/การรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ	✓											
2	การประชุมเปิดโครงการในกลุ่มนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง	✓											
3	การอบรมเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์	✓		✓		✓		✓		✓			
4	การจัดทำรายงานเบื้องต้น			✓									
5	การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มพันธมิตรผู้ผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์				✓			✓			✓		✓
6	การจัดทำรายงานความก้าวหน้า						✓						
7	การประสานงานพันธมิตรด้านการตลาด						✓						
8	การจำหน่ายผลผลิตผ่านพันธมิตร												→
9	การประเมินความคิดเห็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ/พันธมิตร											✓	
10	การวิเคราะห์/จัดทำรายงานวิจัย											✓	✓
11	การสรุปผลการวิจัยในที่ประชุมนักวิจัย-พันธมิตรและความคิดเห็น												✓
12	การปรับปรุงรายงานวิจัยและส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์												✓

3.3.7 งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

โดยทั่วไปงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย จะประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ หมวดครุภัณฑ์ หมวดค่าตอบแทน และหมวดค่าใช้สอย และโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยส่วนมากจะไม่มีงบประมาณด้านครุภัณฑ์ เนื่องจากโครงการวิจัยส่วนใหญ่มักเน้นไปที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการในพื้นที่ร่วมกับผู้ถูกวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นส่วนใหญ่จึงมักมีงบประมาณหมวดค่าตอบแทนและหมวดค่าใช้สอย ดังตัวอย่าง

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

3.3.8 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบวิจัย

ในหัวข้อนี้อยากจะกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบการวิจัย เพื่อให้ให้นักวิจัยมองภาพความเชื่อมโยงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินการในส่วนของการออกแบบวิจัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์จากการวิจัยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งหากนักวิจัยได้ทำความเข้าใจให้ดีแล้วย่อมมีโอกาสที่จะพัฒนาการออกแบบวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบวิจัยย่อมส่งผลกระทบต่อตั้งคำถามในการวิจัย วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีการวิจัย และในที่สุดย่อมเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยว่าจะมีความถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบวิจัย 6 ประการ โดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัยด้านสหกรณ์มีรายละเอียดดังนี้ (รูปที่ 3.9)

1) การมองประเด็นปัญหาการวิจัยอย่างเป็นระบบ

การมองประเด็นปัญหาการวิจัยอย่างเป็นระบบ คือการมองที่เชื่อมโยงและครอบคลุมทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการวิจัยจะช่วยให้ นักวิจัยสามารถออกแบบการวิจัยที่สอดคล้องเหมาะสม และนำไปสู่ผลลัพธ์การวิจัยตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อกำหนดคำถามการวิจัยหรือการวิจัยนำร่อง การตรวจสอบเอกสารการวิจัยที่เคยมีผู้ทำมาก่อน การสังเกตการณ์ในภาคสนาม อย่างไรก็ตาม พบว่า การออกแบบวิจัยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของ

ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่จะทำการวิจัยนั้น ๆ จะทำให้ได้มาซึ่งวิธีการวิจัยและผลลัพธ์การวิจัยที่ถูกต้องตรงประเด็นและนำมาใช้ประโยชน์ได้มากกว่า

2) ทักษะและประสบการณ์ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัย

การมีทักษะและประสบการณ์ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยจะช่วยให้การออกแบบวิจัยเป็นไปในทิศทางของการวิจัยที่ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มากขึ้น เพราะนักวิจัยผู้ออกแบบวิจัยจะตระหนักดีว่ามีโอกาสความเสี่ยงที่จะไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ดังนั้นจึงจะลงรายละเอียดในการคัดสรรนักวิจัยและออกแบบกระบวนการวิจัยที่สามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ในสถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามแผนปฏิบัติการวิจัยในแต่ละขั้นตอน

3) กระบวนทัศน์ของนักวิจัย

คือ ระบบความเชื่อของนักวิจัยซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการชี้นำการวิจัย นับตั้งแต่การมองว่าจะไรเป็นข้อมูลไปจนถึงวิธีการที่จะใช้เก็บข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปผลการวิจัย ตัวอย่างเช่น ในการดำเนินการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยด้านสหกรณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเลือกพันธมิตรในการเชื่อมโยงเครือข่ายของทีมวิจัย 2 โครงการ พบว่าในขณะที่ทีมวิจัยหนึ่งเลือกพ่อค้าคนกลางที่ทำธุรกิจอยู่ในพื้นที่มาเป็นพันธมิตรในเครือข่าย ส่วนอีกทีมวิจัยหนึ่งไม่เลือก โดยให้เหตุผลว่าพ่อค้าคนกลางเป็นคู่แข่งทางการค้ากับสหกรณ์ จึงไม่ควรเลือกเป็นพันธมิตร ซึ่งชี้ให้เห็นระบบคิดของนักวิจัยทั้ง 2 โครงการที่มีความแตกต่างกัน

4) จริยธรรมและจรรยาบรรณในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมักจะเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มตั้งแต่ นักวิจัย ประชาชน ผู้นำองค์กร ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย หัวใจสำคัญของเรื่องจริยธรรมและจรรยาบรรณในการวิจัยอยู่ที่การคุ้มครองคนที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ ประชาชนผู้ให้ข้อมูล หลักการก็คือ ความปลอดภัยและผลประโยชน์ของประชาชนที่ถูกเลือกเป็นตัวอย่างในการวิจัยต้องมาก่อน จุดมุ่งหมายของนักวิจัย จึงหมายความว่านักวิจัยควรประเมินผลกระทบของเทคนิคการเก็บข้อมูลที่มีต่อกลุ่มตัวอย่าง ตั้งแต่ช่วงเวลาของการวางแผน โดยกลุ่มตัวอย่างควรต้องได้รับรู้ว่าเขามีสิทธิที่จะปฏิเสธการให้ข้อมูลได้เสมอ นอกจากนั้น ผู้ทำวิจัยควรได้ตระหนักถึงการนำผลการวิจัยไปใช้อ้างอิงหรือเผยแพร่ว่าตนได้รับสิทธิในการกระทำนั้นน้อยเพียงใด และมีเงื่อนไขอย่างไร ตัวอย่างเช่น ในกรณีของนักวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จะมีเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสัญญาว่า ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผู้รับทุนจะทำด้วยความรอบคอบที่ไม่เกิดผลเสียหายแก่ผู้ให้ทุน และจะต้องระบุ “ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)” พร้อมส่งสำเนาจำนวน 1 ชุด ให้ผู้ให้ทุนด้วยทุกครั้ง

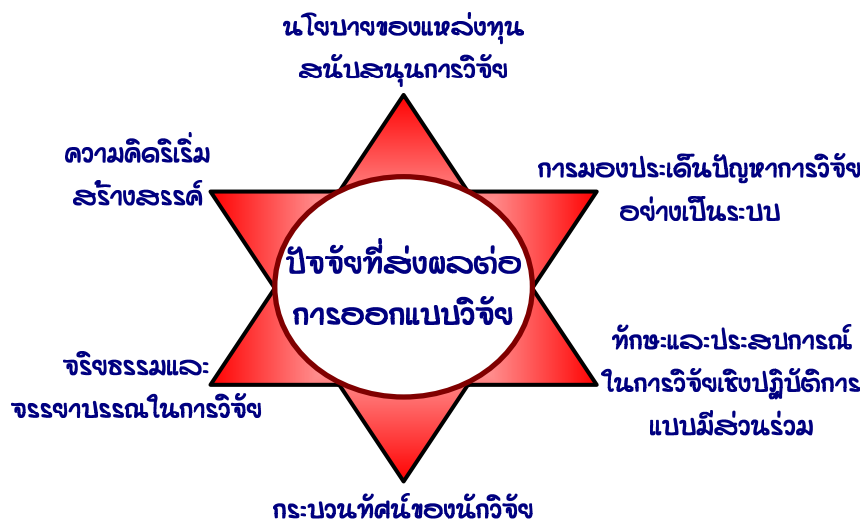
5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ปัจจุบันการเชื่อมต่อของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการวิจัยถูกนำไปใช้ในการสร้างนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งทำให้เกิดสิ่งที่มีคุณค่าแก่สังคมมากกว่าเดิม ได้แก่ สินค้าใหม่ บริการใหม่ กระบวนการใหม่ การสื่อสารรูปแบบใหม่ การสร้างระบบตลาดใหม่ กลยุทธ์ใหม่ ระบบใหม่ ธุรกิจใหม่ และสังคมใหม่ โดยการดำเนินการวิจัยในลักษณะที่เรียกว่า Inventing Research

ความคิดสร้างสรรค์ของนักวิจัยจะถูกนำไปใช้ในขั้นตอนการออกแบบการวิจัย เป็นการกำหนดรูปแบบของกระบวนการนำร่อง สำหรับผลลัพธ์การวิจัยที่คาดหวัง และเมื่อผ่านกระบวนการประเมินผลและทดสอบแล้วก็จะนำไปเผยแพร่ เช่นกรณีของโครงการวิจัย “เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม” ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้นอกจากจะเป็นตราสินค้า “ข้าวคุณธรรม” แล้ว ยังได้รูปแบบใหม่ของระบบการผลิตและการค้าข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์ ที่สามารถช่วยยกระดับราคาข้าวให้เป็นธรรมมากขึ้น โดยมีต้องให้รัฐเข้ามาแทรกแซง

6) นโยบายของแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย

หน่วยงานสนับสนุนการวิจัย นับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญต่อการออกแบบการวิจัย รูปที่ 3.9



รูปที่ 3.9 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกแบบวิจัย

บทที่ 4

ตัวอย่างข้อเสนอโครงการวิจัย

ในที่นี้จะนำตัวอย่างของข้อเสนอโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัย “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” ที่ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ.2550-2552 มาเป็นตัวอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 เครื่องมือคุณค่าสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า

1) หลักการและเหตุผล

กรอบแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม ภายใต้การส่งเสริมของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา เป็นไปในทิศทางของการดำเนินงานธุรกิจแบบอเนกประสงค์ (Multi - purpose co-operatives) เหมือนกับสหกรณ์การเกษตรทั่วไป แต่ได้เพิ่มภารกิจด้านการจัดหาที่ดินทำกินให้แก่สมาชิกสหกรณ์อีกด้านหนึ่ง

การดำเนินงานของสหกรณ์นิคมที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีปัญหาและข้อจำกัดอยู่หลายประการ แม้จะมีหัวหน้าหน่วยนิคมสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาคของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมอยู่ในพื้นที่ โดยเน้นไปที่การจัดที่ดินและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกสหกรณ์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกก็ตาม โดยมีสาเหตุที่สำคัญหลายประการทั้งข้อจำกัดเรื่องภูมิทัศน์ คุณภาพที่ดินทำกิน การละทิ้งที่ดินทำกินที่ได้รับการจัดสรร และการขาดจิตสำนึกความร่วมมือกันของสมาชิกสหกรณ์นิคม จึงทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์นิคมยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมระดมความคิด ระหว่างหัวหน้าหน่วยนิคมสหกรณ์ 2-3 ครั้งที่ผ่านมาในรอบปี 2550 ชี้ให้เห็นประเด็นที่เป็นโอกาสที่จะพัฒนาสหกรณ์นิคมในรูปของสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ในทิศทางของการพัฒนาเชิงบูรณาการ ที่จะรณรงค์ให้สมาชิกสหกรณ์นิคมตื่นตัวที่จะมาวางแผนการผลิตร่วมกัน ภายใต้การบริหารจัดการของสหกรณ์นิคมที่จะเป็นแม่ข่าย เพื่อพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายตามโซ่อุปทานที่จะบูรณาการความร่วมมือระหว่างสหกรณ์และองค์กรพันธมิตรที่จะพัฒนาระบบการผลิต การตลาดและวิถีชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก ชุมชนและสังคม ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ภายใต้แผนพัฒนาการสหกรณ์ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีแล้วเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2550 ที่ผ่านมา

กระบวนการเตรียมคน และการระดมความคิดระหว่างสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ สำนักจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้อำนวยการส่วนจัดนิคมสหกรณ์ หัวหน้าหน่วยนิคมสหกรณ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เห็นชอบที่จะจัดทำแผนแม่บทพัฒนาสหกรณ์นิคม ที่

สอดคล้องกับแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 และพ.ร.บ.ป่าชุมชน เนื่องจากเล็งเห็นว่า จะช่วยให้สมาชิกสหกรณ์นิคม จำนวน 200,000ครัวเรือน ที่ครอบครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินจำนวน 5 ล้านไร่ กระจายอยู่ในพื้นที่ 33 จังหวัด ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยนิคมสหกรณ์ในการวางแผนทิศทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนปฏิบัติการของสหกรณ์นิคม เพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาประเทศในเรื่อง การแก้ไขปัญหาความยากจน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการป่าชุมชน และอื่นๆ เพื่อค้นหาแนวทางปฏิบัติที่ดี สำหรับการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้การมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์นิคมบนหลักการสหกรณ์ ให้เกิดเป็นสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ตามยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 ต่อไป

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับ โครงการวิจัยการพัฒนาเครือข่ายสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่าในครั้งนี้เป็นเรื่องของการเตรียมการสำหรับการจัดทำฐานข้อมูล กรอบคิดและทิศทางการพัฒนาในเชิงระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมและทิศทางการพัฒนาของประเทศ โดยที่ทีมประสานงานกลางจะใช้กระบวนการวิจัยเข้าถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับในการพัฒนาสหกรณ์นิคมทั้งภาครัฐ ภาคสหกรณ์ ภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาสหกรณ์นิคม ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมที่ทุกส่วนฝ่ายช่วยกันทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาสหกรณ์นิคมที่จะสามารถเชื่อมโยงความร่วมมือตั้งแต่ กิจกรรมการผลิตของสมาชิกสหกรณ์ขึ้นปฐม ผ่านระบบเครือข่ายจากกิจกรรมต้นน้ำไปจนถึงกิจกรรมกลางน้ำซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปลายน้ำ ผู้ประกอบการในตลาด สำหรับผลิตภัณฑ์และบริการ อันจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของสหกรณ์นิคม และการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินของสมาชิกสหกรณ์นิคมอย่างบูรณาการ อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพ และการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในที่สุด

2) คำถามวิจัย

2.1 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์นิคมอย่างเป็นระบบ เพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินและนำประโยชน์สู่สมาชิกและชุมชน ควรมีทิศทางอย่างไร

2.2 แนวทางปฏิบัติสำหรับการพัฒนาสหกรณ์นิคมสู่การเป็นสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ที่ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเหมาะสม โดยมีสหกรณ์เป็นแกนประสานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาด ในแนวทางของการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า เป็นอย่างไร

2.3 ตัวแบบสำหรับฐานข้อมูลที่จะสนับสนุนการพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่าเป็นอย่างไร

3) วัตถุประสงค์

- 3.1 สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์นิคม
- 3.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาสหกรณ์นิคม
- 3.3 ทดลองพัฒนารูปแบบสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า 4 แห่ง
- 3.4 พัฒนาตัวแบบฐานข้อมูล ศักยภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่สหกรณ์ทดลอง 1 แห่ง

4) ผลลัพธ์ของงานวิจัย

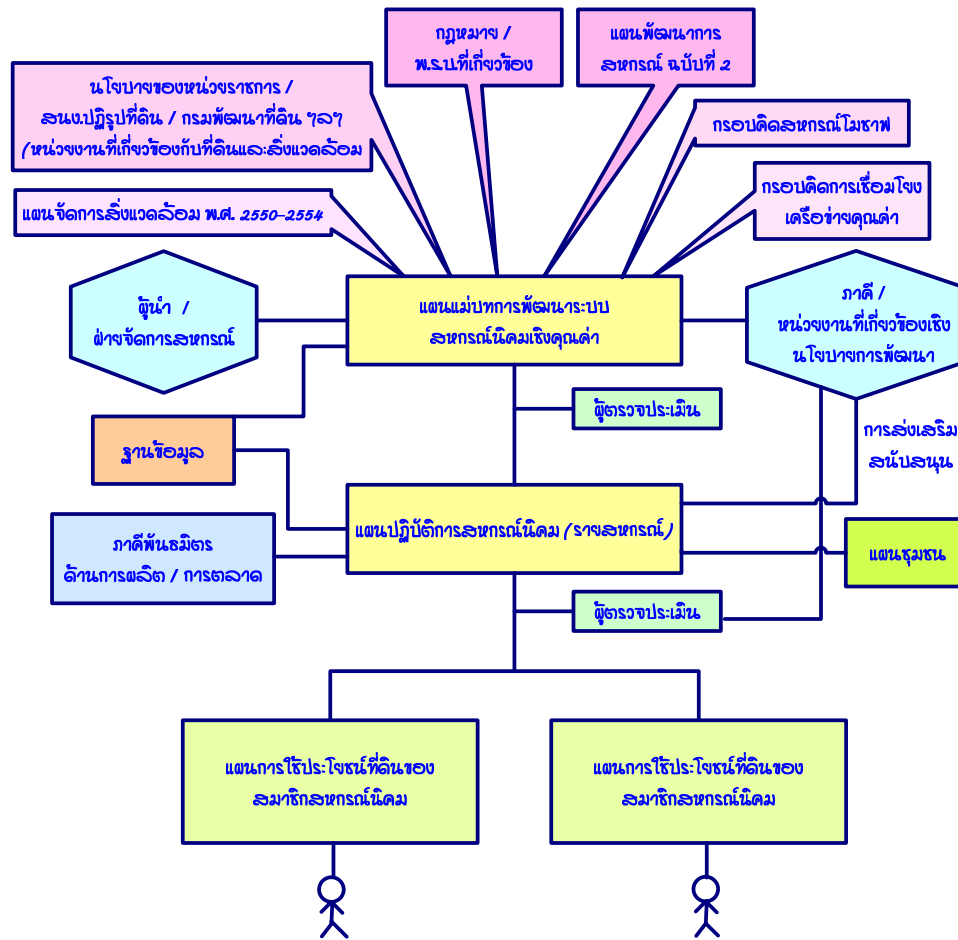
- 4.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเชิงนโยบายผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการสหกรณ์ ในทิศทางที่สอดคล้องกับปัจจัยสภาพแวดล้อม
- 4.2 แผนแม่บทการพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ซึ่งจะใช้เป็นกรอบทิศทางกำกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาสหกรณ์นิคม ไปสู่ระบบสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นรูปแบบของสหกรณ์นิคมที่มุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างสมาชิก และสหกรณ์ที่จะนำที่ดินในครอบครองมาวางแผนการผลิตร่วมกัน โดยมีสหกรณ์นิคมเป็นแกนประสาน ซึ่งจะต่อยอดไปสู่การพัฒนาระบบการตลาดที่จะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก ผ่านภาคีพันธมิตร ที่มีเป้าหมายร่วมกัน
- 4.3 ตัวแบบสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า 4 สหกรณ์
- 4.4 ฐานข้อมูลสหกรณ์นิคม 100 แห่ง
- 4.5 ตัวแบบการพัฒนาฐานข้อมูลศักยภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินในสหกรณ์ตัวอย่าง 1 แห่ง

5) ผลกระทบที่คาดหวัง

- 5.1 เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทัศน์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่อง ทิศทางการพัฒนาสหกรณ์นิคม การจัดการสิ่งแวดล้อม การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเชื่อมโยงโซ่อุปทาน เพื่อเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์นิคมในการแก้ไขปัญหาความยากจนของสมาชิกสหกรณ์นิคม 200,000 ครัวเรือน ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินสหกรณ์นิคม 5 ล้านไร่
- 5.2 ลดปัญหาข้อจำกัด การใช้ประโยชน์ที่ดินของสมาชิกสหกรณ์นิคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 5.3 เกิดพลังความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน และภาคสหกรณ์ ที่จะมาร่วมมือกันในการพัฒนาให้เกิดเป็น “ระบบคุณค่า” ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่จะให้คนอยู่ได้ ป่าอยู่ได้ และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี
- 5.4 ได้ข้อเสนอสำหรับแนวทางการสนับสนุนที่เหมาะสมจากภาครัฐ

6) กรอบคิดสำหรับ “การพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า” จะเป็นไปตามดังรายละเอียด ในรูปที่ 3.1

กรอบคิดสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า คือรูปแบบของสหกรณ์นิคมที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ เพื่อที่จะพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของสมาชิกสหกรณ์นิคมอย่างเหมาะสม โดยมีสหกรณ์นิคมเป็นแกนนำ ในการวางระบบการผลิตและการตลาด ภายใต้หลักการของการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า ที่จะก่อให้เกิดภาคีพันธมิตรในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ของสมาชิกอย่างยั่งยืน



รูปที่ 4.1 กรอบคิดการพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า

7) กระบวนการวิจัย ระยะที่ 1: มีนาคม 51-กุมภาพันธ์ 52

การดำเนินการวิจัย จะประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (รูปที่ 2)

- 1) การรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูล รายสหกรณ์ เพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนแม่บทโดยทีมงาน หน่วยนิคมสหกรณ์
- 2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า แก่ผู้นำสหกรณ์ และหัวหน้าหน่วยนิคม ผู้อำนวยการส่วนจัดนิคมสหกรณ์ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3) การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาสหกรณ์นิคม ในการดำเนินการจะเป็นไปในลักษณะของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จากผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายสหกรณ์และฝ่ายส่งเสริม

4) การพัฒนาตัวแบบสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า ในสหกรณ์ที่คัดเลือกให้เป็น “ตัวแบบ” 4 สหกรณ์ โดยการพัฒนาจะเริ่มจากการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนดำเนินการ ที่คำนึงถึงแผนชุมชนและที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นไปภายใต้กรอบคิด สหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า

5) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสหกรณ์นิคม ทีมวิจัยตัวแบบสหกรณ์นิคม 4 สหกรณ์ เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาตามกรอบแนวคิด “สหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า” และการเชื่อมโยงกับภาคีพันธมิตร

6) การพัฒนาตัวแบบ ฐานข้อมูลศักยภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินในสหกรณ์ตัวแบบ 1 แห่ง ภายใต้ทีมที่ปรึกษา /ผู้เชี่ยวชาญการจัดทำแผนที่ GIS



รูปที่ 4.2 กระบวนการวิจัย เครือข่ายคุณค่าสหกรณ์นิคมเชิงคุณค่า

8) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

9) แผนการดำเนินงาน

กิจกรรม	ระยะเวลา												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. การประชุมเตรียมงานระหว่างทีม ประสานงานกลาง-หัวหน้าทีมนักวิจัย	✓												
2. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้		✓											
3. การรวบรวมและจัดทำข้อมูลราย สหกรณ์	→	→											
4. การจัดทำแผนแม่บท		→	→	→	→	→	→						
5. การจัดทำรายงานความก้าวหน้า					✓								
6. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้			✓			✓		✓		✓			
7. การพัฒนาตัวแบบสหกรณ์นิคมเชิง คุณค่า		→	→	→	→	→	→	→	→	→	→	→	→
8. การพัฒนาตัวแบบ “ฐานข้อมูล” ศักยภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน		→	→	→	→	→	→	→	→	→	→	→	→
9. การจัดประชาพิจารณ์แผนแม่บท									✓				
10. การสังเคราะห์ - จัดทำรายงาน										→	→	→	→

10) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

4.2 เครื่องมือคุณค่าจังหวัดนครศรีธรรมราช

1) หลักการและเหตุผล

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาและมีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ศาสนาวัฒนธรรมของพุทธและพราหมณ์ที่เก่าแก่มากมาย ในตอนกลางของภาคใต้ และเอเชียใต้ ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเป็นที่ราบสูงที่มีความยาวตามแนวของคาบสมุทร มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูง มีภูเขา และป่าใหญ่แล้วค่อยลาดต่ำไปทางทิศตะวันออกจนเป็นที่ราบจดชายทะเลฝั่งอ่าวไทย มีจำนวนประชากร (กันยายน 2548) จำนวน 1,539,256 คน แบ่งเขตการปกครองตามลักษณะพื้นที่ออกเป็น อำเภอ 23 อำเภอ 165 ตำบล และ 1,473 หมู่บ้าน ในขณะที่มีรายได้จังหวัดเบื้องต้น ณ ราคาปัจจุบัน (GPP= Gross Provincial Product) ปี 2548 ประมาณ 81,489,566 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 49,932.33 บาท ซึ่งลดลงกว่าปีก่อน และผลผลิตจังหวัดมาจากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาจากการค้าส่งค้าปลีก อุตสาหกรรมเหมืองแร่และการบริการ ในขณะที่การผลิตทางเกษตรกรรมปัจจุบันก็มีสัดส่วนลดลงและอาชีพของประชากรของจังหวัดส่วนใหญ่ยังเป็นอาชีพผลิตด้านการเกษตร เป็นการผลิตตามฤดูกาลที่อาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เมื่อประชากรมากแต่การผลิตลดลงทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของจังหวัดต่ำกว่าจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ หรืออยู่ในลำดับที่ 12 หรือ 13 จาก 14 จังหวัดของภาคใต้ก่อให้เกิดความยากจน การไม่มีงานทำเพราะผลผลิตด้านการเกษตรราคาตกต่ำ และการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการผลิตด้านการเกษตรไปเป็นการรับจ้างแรงงานในอุตสาหกรรมมากขึ้นผสมกับการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผ่านมาซึ่งทำให้ประชากรในจังหวัดมีปัญหาด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้นไม่ใช่แต่ด้านเศรษฐกิจเท่านั้น มีทั้งด้านสังคม ครอบครัวแตกแยก ชุมชนล่มสลาย การขาดคุณธรรม จริยธรรม และสิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากขึ้น เมื่อมีนโยบายแก้ปัญหาความยากจนของจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงมีผู้ยื่นลงทะเบียนคนจนเป็นจำนวนทั้งสิ้น 184,028 คน คิดเป็นร้อยละ 12.02 ของประชากรจังหวัดนครศรีธรรมราช

เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและการเพิ่มสมรรถนะขีดความสามารถในการแข่งขันของจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม การจัดตั้งธุรกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการสร้างงานและขยายฐานการผลิตให้มั่นคงและให้เกิดความยั่งยืนด้วยการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดการ ของการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างเป็นระบบและครบวงจร โดยการรวมเป็นกลุ่ม องค์กร สหกรณ์และเครือข่าย ผสมกับนโยบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในอดีตของรัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้เกิดกลุ่ม องค์กร สหกรณ์ และเครือข่ายขึ้นมา มีประชากร พื้นที่การปกครอง และ โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการในจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวนมาก จากการวิจัยขบวนการพัฒนาสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ของยินดี เจ้าแก้วและคณะ (2549) พบว่าในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีกลุ่มองค์กรที่มีทั้งที่จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์และไม่จดทะเบียน มีจำนวนทั้งสิ้น 2,961 องค์กร โดยเป็นสหกรณ์

จดทะเบียนประเภทต่างๆ 417 สหกรณ์ และกลุ่มองค์กรที่เป็นสหกรณ์ไม่จดทะเบียน (สหกรณ์ภาคประชาชน) จำนวน 2,544 องค์กรชุมนุมสหกรณ์จดทะเบียน 2 ชุมนุม เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน 6 เครือข่าย สหกรณ์จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ปี 2542 ส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร ที่ไม่ประสบความสำเร็จรวมทั้งชุมนุมสหกรณ์ สหกรณ์ประมง สหกรณ์บริการ เพราะขาดการบริหารจัดการที่ดีของสมาชิกคณะกรรมการดำเนินงาน ขาดความรู้ความเข้าใจในอุดมการณ์และวิธีการดำเนินงานแบบสหกรณ์ ส่วนสหกรณ์ภาคประชาชน ประกอบด้วยกลุ่มองค์กรทางการเงิน กลุ่มเกษตรกรและการแปรรูปผลผลิตมีจำนวนมาก ตามสภาพพื้นที่การปกครองและนโยบายประชานิยมของรัฐเป็นส่วนใหญ่ บางก็ได้ล้มเลิกไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันก็มีเครือข่ายระดับจังหวัด 6 เครือข่าย ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายขององค์กรทางการเงินชุมชน กลุ่มสหกรณ์ภาคประชาชนส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านการบริหารจัดการ การขาดกำลังเจ้าหน้าที่ในการประสานดูแลได้ทั่วถึง กลุ่มที่ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ตั้งมาในระยะแรก ๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต สำเร็จได้จากการก่อเกิดที่มาจากความต้องการของประชาชน และมีผู้นำที่มีการบริหารจัดการมีอุดมการณ์ หลักการในการดำเนินงานชัดเจนจากการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่ากลุ่มองค์กรและเครือข่าย ทั้งที่เป็นสหกรณ์จดทะเบียนและเป็นสหกรณ์ภาคประชาชน ที่สามารถดำเนินงานในรูปแบบของการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มองค์กร เป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ครบทุกมิติ มีอยู่ด้วยกัน 3 เครือข่าย คือ เครือข่ายกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองนคร และเครือข่ายตำบลสหกรณ์เฉลิมพระเกียรติ ตำบลเขาขาว อำเภอทุ่งสง ที่มีแนวคิด หลักการและวิธีการ จากปัญหาของชุมชนประสานร่วมมือกับองค์กรภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ มิได้คำนึงในด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะ ในขณะที่แต่ละเครือข่ายทั้ง 3 ที่กล่าวมาก็ยังต้องการหารูปแบบหรือเครื่องมือ และกระบวนการในการที่จะทำให้เป็นเครือข่ายที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายอยู่แล้วนั้น สามารถแก้ปัญหาให้กับสมาชิก กลุ่ม ได้ทุกมิติอย่างสมดุลและมีความยั่งยืน ซึ่งการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่ม องค์กร ตามแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network) มีความจำเป็นและมีความสำคัญเพราะเป็นการสร้างประชาธิปไตยภาคประชาชน การพัฒนาคนซึ่งเป็นรากฐานแก้ปัญหาสังคมและทางด้านอื่นๆ ได้ เพราะ คน ซึ่งเป็นสมาชิกหรือผู้นำของกลุ่ม หรือเครือข่ายถือว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่จะไปแก้ปัญหาพัฒนาทรัพยากรอื่นๆต่อไป (พระมหาสุทนต์ อากาศโร(อบอุน), 2547:37, มงคล ชาวเรือ, 2546 : 28, อนุชาติ พวงสาดี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, 2541 : 9) ให้ความสำคัญของเครือข่ายว่าเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วย กันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยแต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เป็นเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กรและสถาบัน

ซึ่งการเชื่อมโยงเครือข่ายคือทุนทางสังคม (Social Capital) บนแนวคิดของสังคมฐานความรู้ ในลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ (Knowledge Base Economy and Society) ที่เด่นจากการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด โดยสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2549) ในระยะที่สาม ได้เสนอรูปแบบการเชื่อมโยง เครือข่ายคุณค่ากับการแก้ปัญหาความยากจน ที่มุ่งเน้นการสร้าง “เครือข่ายคุณค่า” ตามอัตลักษณ์ที่กำหนดไว้คือ “วงสัมพันธ์ระยะยาว ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เน้นแผนเรียนรู้ เพื่อประโยชน์สู่ภาคีพันธมิตรและสมาชิกองค์กร” ซึ่งจะก่อให้เกิดคุณค่า 3 ประการ คือ

1. คุณค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการผนึกกำลังของภาคีเครือข่าย ที่จะก่อให้เกิดพลังอำนาจการต่อรองในกิจกรรมเชิงธุรกิจ เช่น การรวมซื้อ การรวมขาย การรวมบริการ ประสานภารกิจ เกิดการลดต้นทุนต่อหน่วย และเพิ่มรายได้ ทรัพยากรในการดำเนินธุรกิจ ของกลุ่ม องค์กร สหกรณ์และเครือข่ายได้

2. คุณค่าทางสังคม คือ กระบวนการสร้างพันธมิตร หรือที่นักวิชาการ สหกรณ์ เรียกกันติดปากว่า “การผูกเสี่ยว สร้างเกลอ” ซึ่งเป็นเรื่องที่นักวิชาการสหกรณ์ ได้นำเอากรอบคิด เรื่อง พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ (Strategic partner) แต่มีความแตกต่างจากพันธมิตรเชิงกลยุทธ์โดยทั่วไปตรงที่ คน ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ ผู้ซึ่งควรจะเป็นการพัฒนาอย่างยิ่งเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นผู้นำ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่มีจิตวิญญาณสหกรณ์ (Co-operative spirit) ที่มุ่งมั่น มีความจริงใจ มีอุดมการณ์ หลักการ ในการร่วมมือกันดำเนินธุรกิจที่เป็นธรรมร่วมกัน ซึ่งจะช่วยหนุนเสริมนโยบายการสร้างสังคมเป็นสุข ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ใน ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ คือ พัฒนาคอนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน และการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

3. คุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการสร้างระบบและกลไกการบริหารจัดการที่ นักวิชาการสหกรณ์ใช้คำว่า “การคิดอาวุธทางปัญญา” ให้แก่ผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กร สหกรณ์ และ เครือข่าย ซึ่งถือเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคน จากผู้นำที่เคยชินกับการบริหารจัดการแบบตั้งรับ วัฒนธรรมองค์กรแบบเก่าเป็นการบริหารจัดการเชิงรุกที่ผู้นำเป็นผู้ที่มีความคิดเชิงระบบ (System thinking) กลายเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมอุดมการณ์ ซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรของกลุ่ม สหกรณ์ เครือข่ายให้มีพลังการขับเคลื่อน เพื่อการบรรลุเป้าหมายการเป็นที่พึงของสมาชิกต่อไป

คุณค่าทั้ง 3 ประการจะทำให้เกิดขึ้นได้ อยู่ที่การหนุนเสริมสร้างคน ที่เป็นผู้นำของกลุ่ม องค์กร ของเครือข่าย และองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้เปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากการเน้นด้าน เศรษฐกิจอย่างเดียว เป็นการพัฒนาทางสังคมและให้เป็นสังคมเรียนรู้ เป็นเครือข่ายเรียนรู้ ซึ่งจะหนุนเสริม ให้เกิดกลไก การขับเคลื่อนวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีระบบ วิธีการ รูปแบบเครือข่ายที่เกื้อหนุนให้ ประชาชนเข้าถึง มีระบบการค้าที่เป็นธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นรูปธรรม แก้ปัญหา ความยากจนได้ นำไปสู่สังคมเป็นสุข ตามความคาดหวังของสังคมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม ฉะนั้น เครือข่ายทั้ง 3 ที่ได้ทำการศึกษามาแล้วได้รับการส่งเสริมให้มีการวิจัยพัฒนาต่อยอด เพื่อให้เครือข่ายคุณค่า

สหกรณ์ได้มีรูปแบบเครือข่ายที่มีแนวทาง เครื่องมือ มีกระบวนการ ในการพัฒนาคน ผู้นำของ กลุ่ม องค์กร ของเครือข่ายคุณค่านครศรีธรรมราช มีคุณค่าสหกรณ์ในตัวคนบนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถ ไปพัฒนาขับเคลื่อนทรัพยากรอื่นของเครือข่าย สร้างความสุขให้สมาชิกกลุ่มองค์กรของเครือข่าย จนเป็น ตัวแบบการขยายผลเครือข่ายคุณค่าไปยังเครือข่ายและจังหวัดอื่นๆ ได้ต่อไป โดยในที่นี่จะเป็นการค้นหา รูปแบบเครื่องมือและกระบวนการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือบนหลักการอุดมการณ์สหกรณ์ที่เหมาะสม กับการพัฒนาผู้นำสหกรณ์ให้มีจิตสำนึกความร่วมมือและมีความพร้อมทั้งสภาพการเปลี่ยนแปลงซับซ้อน ของสังคมเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน สามารถที่จะขับเคลื่อนสหกรณ์และเครือข่ายที่มีอยู่ให้บรรลุเป้าหมาย ร่วมกันอย่างยั่งยืน

2) คำถามวิจัย

2.2.1 รูปแบบ เครื่องมือ และกระบวนการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือ แก่ผู้นำสหกรณ์ เพื่อให้ มีความพร้อมในการขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์ และเครือข่ายคุณค่าควรเป็นอย่างไร

2.2.2 แนวทางสำหรับ การพัฒนาความพร้อมให้แก่ผู้นำตามข้อ 1 มีอะไรบ้าง และแต่ละ แนวทางมีข้อดี ข้อด้อย อย่างไร

2.2.3 การพัฒนาผู้นำตามแนวทางต่างๆ มีผลกระทบต่อ การดำเนินงานของเครือข่ายที่เป็นอยู่ อย่างไรบ้าง

3) วัตถุประสงค์

2.3.1 เพื่อพัฒนารูปแบบ เครื่องมือและกระบวนการในการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือแก่ผู้นำ สหกรณ์

2.3.2 เพื่อเสนอทางเลือกสำหรับรูปแบบ เครื่องมือและกระบวนการในการปลูกฝังจิตสำนึก ความร่วมมือแก่ผู้นำสหกรณ์

2.3.3 ประเมินผลกระทบของกระบวนการพัฒนาผู้นำที่มีต่อการดำเนินการเครือข่ายคุณค่า จ.นครศรีธรรมราช

4) นิยามศัพท์

รูปแบบ หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ของทรัพยากรทั้งหมดของเครือข่ายคุณค่า จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งจะแสดงให้เห็นเครื่องมือ หรือหลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนาการปลูกจิตสำนึกความ ร่วมมือผู้นำสหกรณ์ กระบวนการเชื่อมโยงเครือข่าย กลุ่มองค์กร และภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือ หมายถึง หลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนาการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือบนหลักการ สหกรณ์ให้กับผู้นำกลุ่ม องค์กร สหกรณ์ ของเครือข่ายคุณค่า จ.นครศรีธรรมราช

กระบวนการ หมายถึง การสร้างหลักสูตร การปฏิบัติการทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรม การประเมินผลหลักสูตรหรือการฝึกอบรม และการประเมินผลกระทบของการพัฒนาผู้นำ

5) ขอบเขตการวิจัย

การดำเนินการวิจัยการพัฒนาผู้นำสหกรณ์ในที่นี่จะมุ่งเน้นไปที่ กลุ่มผู้นำภาคีเครือข่ายที่เป็นผลลัพธ์จากการวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วย เครือข่ายตำบลสหกรณ์เฉลิมพระเกียรติ ตำบลเขาขาว เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนเมืองนคร จำนวน 180 คน โดยจะดำเนินการร่วมกับสำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช

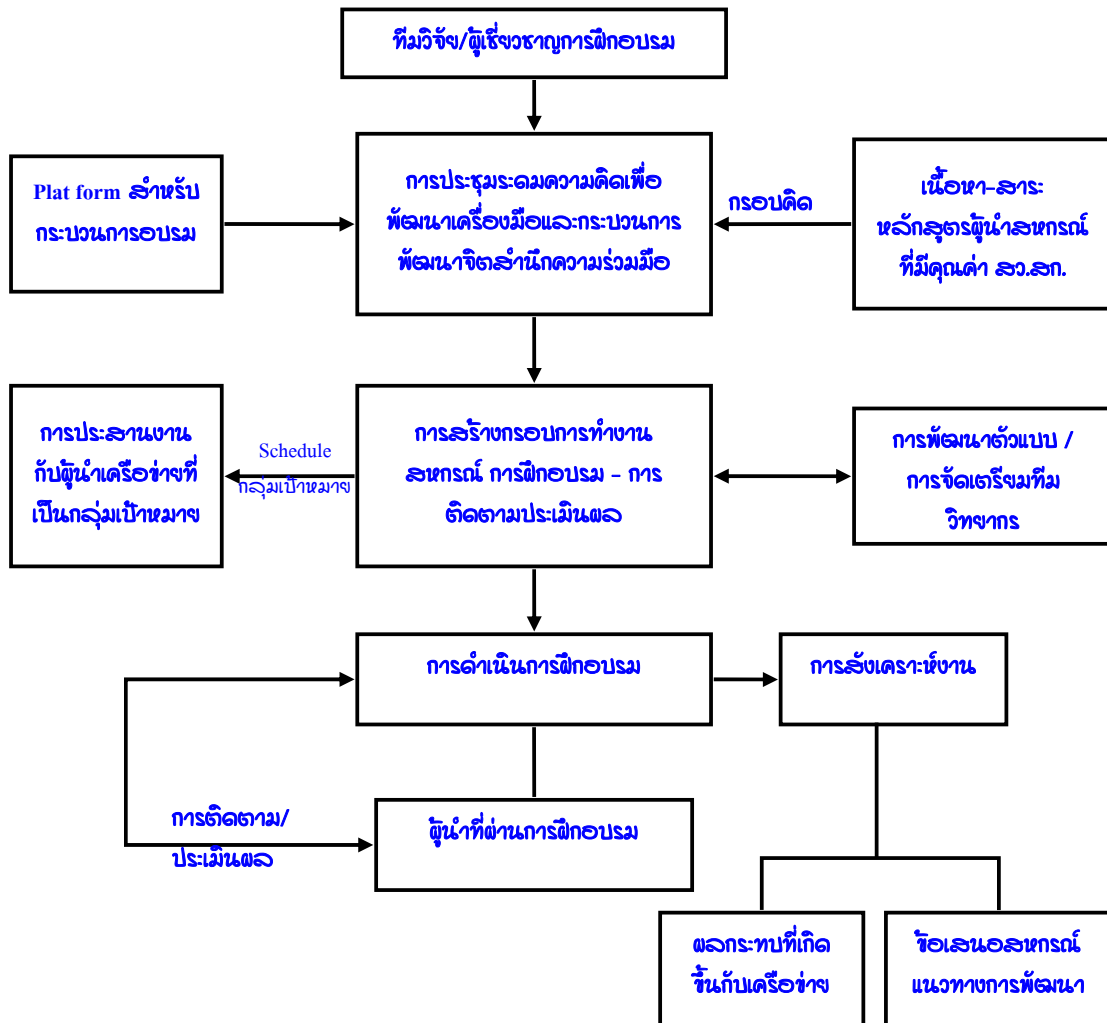
6) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

ได้ตัวแบบและข้อเสนอแนะ สำหรับเครื่องมือ และกระบวนการในการปลูกฝังจิตสำนึกความร่วมมือแก่ผู้นำสหกรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผู้นำสหกรณ์ ที่มีคุณค่า มีความพร้อมในการพัฒนาเครือข่ายคุณค่าเพื่อการบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่ายที่จะเกิดประโยชน์แก่สมาชิกสหกรณ์ และภารกิจของเครือข่ายคุณค่า จ.นครศรีธรรมราช ตามเป้าหมายร่วม

7) ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานสหกรณ์ของผู้นำที่ผ่านกระบวนการวิจัย โดยผู้นำมีการปรับกระบวนการทัศน์และระบบคิดในการทำงานในองค์กร สหกรณ์ โดยให้ความสำคัญกับการร่วมมือกัน ทำงานเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ชุมชนและสังคมมากขึ้นกว่าเดิม

8) กระบวนการวิจัย



รูปที่ 4.3 กระบวนการวิจัยเครือข่ายคุณค่าจังหวัดนครศรีธรรมราช

9) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

10) แผนการวิจัย

กิจกรรม	เดือนที่ ปี 2551												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. การประสานงานภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการ	→												
2. การเตรียมการสำหรับรูปแบบเครื่องมือและกระบวนการวิจัย	→												
3. การวางแผนการฝึกอบรมผู้นำภาคีเครือข่าย (การจัดทำปฏิทินฝึกอบรม/ปฏิทินติดตามประเมินผล)		→											
4. การรายงานความก้าวหน้า			→										
5. การดำเนินการฝึกอบรมกลุ่มเป้าหมาย 6 รุ่น ๆ ละ 30 คน				→									
6. การติดตามประเมินผล				→									
7. การสังเคราะห์ตัวแบบ/แนวทางการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือ					→			→				→	
8. การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์													→

11) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

4.3 เครื่องมือคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก

1) หลักการและเหตุผล

เครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก เป็นเครือข่ายประเภทธุรกิจที่เกิดจากการรวมตัวกันของเครือข่ายที่สมัครใจจำนวน 5 เครือข่าย ในปี 2548 อันประกอบด้วย เครือข่ายรวบรวมข้าวโพด เครือข่ายข้าวปลอดภัย เครือข่ายโคเนื้อ เครือข่ายธุรกิจวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เครือข่ายสหกรณ์ และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.พิษณุโลก จำกัด (สกต.พิษณุโลก) การดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่ายดังกล่าวนี้ สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส.พิษณุโลก จำกัด (สกต.พิษณุโลก) ทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายและศูนย์การประสานงานและข้อมูลกับสมาชิกมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ รวมทั้งเป็นแหล่งที่สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันซื้อและร่วมกันขายผลผลิตกันของตนเองกับผู้ซื้อหรือผู้ขาย อันจะนำไปสู่การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก โดยเครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลกได้รับการสนับสนุนแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันจากสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พร้อมทั้งงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จากผลการดำเนินงานของเครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลกที่ผ่านมา ทำให้สมาชิกได้ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายการผลิตการเกษตร มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตในราคาประกัน มีช่องทางการตลาดมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพมากขึ้น สมาชิกมีทางเลือกในการตัดสินใจประกอบอาชีพมากขึ้น รู้จักกันมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบไปสู่สมาชิกแต่ละเครือข่ายที่เป็นสมาชิกเป็นจำนวนมากพอสมควร เช่น เครือข่ายโคเนื้อ ประกอบด้วย เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 500 คน เครือข่ายธุรกิจวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ประกอบด้วย กลุ่มวัสดุอุปกรณ์การเกษตร จำนวน 365 คน เครือข่ายรวบรวมข้าวโพด ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกและรวบรวมข้าวโพด จำนวน 172 คน เครือข่ายข้าวปลอดภัย ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 67 คน และสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 60 คน

ในห้วงระยะเวลา 1 ปี ของการดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จังหวัดพิษณุโลก สำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้ร่วมกันสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานพบว่า สมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีการสร้างความสัมพันธ์และกิจกรรมที่ดีต่อกัน เช่น กิจกรรมตลาดนัดโคกระบือของเครือข่ายโคเนื้อ การซื้อขายข้าวเปลือกและข้าวสารของเครือข่ายข้าวปลอดภัย การรวบรวมและขายข้าวโพดของเครือข่ายรวบรวมข้าวโพด ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ทำให้มีเกษตรกรจำนวนมากให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายทั้งรายบุคคลและกลุ่ม เนื่องจากเห็นว่ามีความประโยชน์โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางเลือกในการประกอบอาชีพและช่องทางการตลาดในการค้าขายโคเนื้อ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางเครือข่ายที่ไม่สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมซึ่งกันและกันได้ เครือข่ายดังกล่าวคือ

เครือข่ายสหกรณ์ เนื่องจากคิดขัดเกี่ยวกับระเบียบ/ข้อบังคับของแต่ละสหกรณ์ รวมทั้งคณะกรรมการสหกรณ์เองก็ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุจูงใจให้ทีมวิจัยจังหวัดพิษณุโลกดำเนินการวิจัยต่อยอดเพื่อศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะต่อยอดเครือข่ายคุณค่าไปในกลุ่ม/องค์กรและสหกรณ์อื่นในจังหวัดพิษณุโลก ควบคู่ไปกับการศึกษาตัวแบบการพัฒนาจิตสำนึกความร่วมมือแก่ผู้นำสหกรณ์ในการร่วมมือกันบนหลักการสหกรณ์ เพื่อหนุนเสริมการดำเนินงานของเครือข่ายให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมภายในเวลาที่กำหนด

2) คำถามวิจัย

2.1 แนวทางการขยายเครือข่ายธุรกิจที่มี สกต.เป็นแกนนำ บนหลักการของ “เครือข่ายคุณค่า” ควรเป็นอย่างไร

2.2 เครื่องมือสำหรับกระบวนการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือบนหลักการสหกรณ์ แก่ผู้นำสหกรณ์ควรเป็นอย่างไร

3) วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อต่อยอดเครือข่ายธุรกิจที่มี สกต.เป็นแกนนำ บนหลักการของ “เครือข่ายคุณค่า”

3.2 เพื่อสังเคราะห์ตัวแบบสำหรับกระบวนการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือแก่ผู้นำองค์กรบนหลักการสหกรณ์

4) ขอบเขตการวิจัย

การดำเนินการวิจัยจะครอบคลุมพื้นที่ดำเนินงานในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้การต่อยอดจากเครือข่ายธุรกิจที่มี สกต.เป็นแกนนำที่มีอยู่เดิม ได้แก่ เครือข่ายวิสาหกิจผู้ประกอบการเกษตร เครือข่ายโคเนื้อ เครือข่ายสหกรณ์ เครือข่ายข้าวปลอดภัย เครือข่ายรวบรวมข้าวโพด ไปสู่กลุ่มเกษตรกรต่างๆที่สนใจ

5) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

5.1 การต่อยอดเครือข่ายธุรกิจจากผลิตภัณฑ์เดิมไปในผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้แก่ กลุ่มผักกะเจต กลุ่มหมูหลุม กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มโค กลุ่มพันธุ์ข้าว กลุ่มน้ำพริก และการเพิ่มขึ้นของจำนวนภาคีพันธมิตรในเครือข่ายธุรกิจที่มี สกต.เป็นแกนนำ

5.2 บทสังเคราะห์สำหรับตัวแบบกระบวนการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือบนหลักการสหกรณ์

6) ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

6.1 ผู้นำภาคีเครือข่ายมีศักยภาพและความพร้อมในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่ายตามที่คาดหวัง

6.2 การยกระดับภาพลักษณ์ของสกต.ในสายตาสหกรณ์และกลุ่ม/องค์กรอื่น ในฐานะสหกรณ์ที่ทำหน้าที่การตลาดที่เชื่อมโยงธุรกิจเพื่อประโยชน์ร่วมกันของภาคีพันธมิตร อันจะก่อให้เกิดพลังความร่วมมือในวงกว้าง และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิก ชุมชน สังคมมากขึ้น

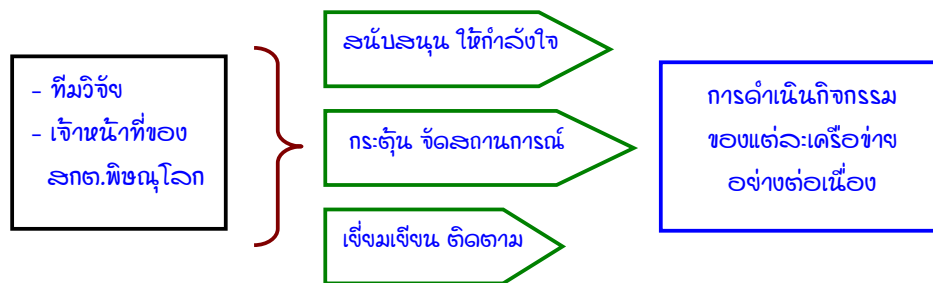
6.3 การสร้างพลังอำนาจการต่อรองในการทำธุรกิจด้านการตลาดของเครือข่ายธุรกิจที่มีสกต.เป็นแกนนำ เพื่อให้เกิดประโยชน์กลับสู่สมาชิก ซึ่งจะเป็นตัวแบบที่ดีที่จะขยายผลไปสู่จังหวัดอื่น

7) กระบวนการวิจัย

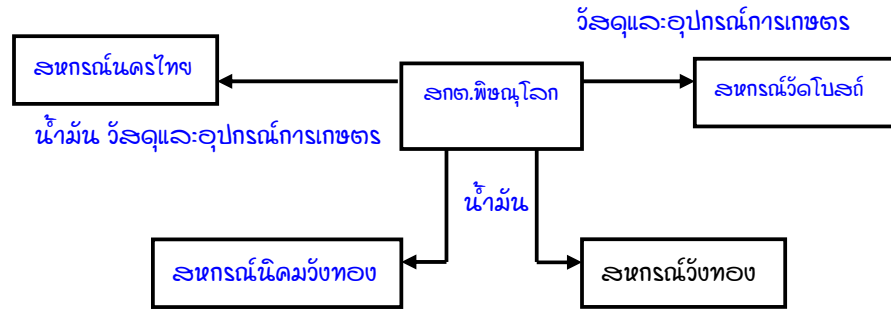
การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การจัดเวทีพูดคุย การสนทนากลุ่มเป้าหมาย (Focus Group) เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การบรรยาย และ การประชุมสัมมนาระดมความคิด (Brain Storming) การสื่อสารแบบไร้ขีดจำกัด การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ แผนผังใยแมงมุม การถอดบทเรียน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน แยกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 เสริมสร้างความสัมพันธ์ให้มากขึ้นและรักษาความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกันไว้ ได้แก่ เครือข่ายที่มีอยู่เดิม เครือข่ายรวบรวมข้าวโพด เครือข่ายข้าวปลอดภัย เครือข่ายโคเนื้อ เครือข่ายธุรกิจวัสดุอุปกรณ์การเกษตร

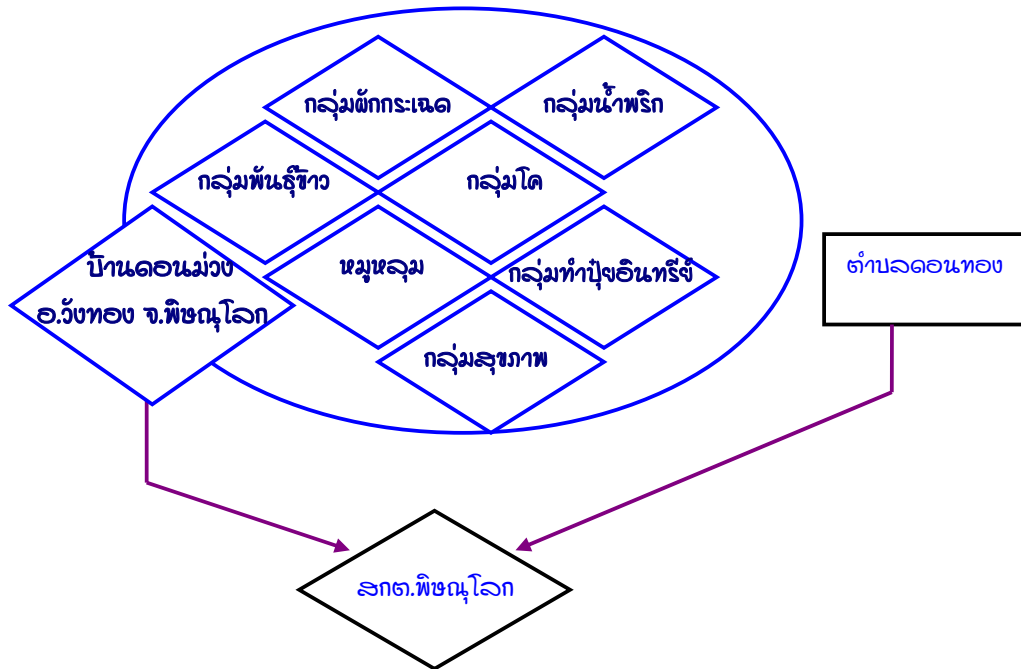


กลุ่มที่ 2 เชื่อมความสัมพันธ์จากเดิมที่ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายในกลุ่มนี้ ได้แก่ เครือข่ายสหกรณ์ โดยมีกิจกรรมที่เชื่อมกัน คือ น้ำมัน และวัสดุและอุปกรณ์การเกษตร เช่น สหกรณ์นครไทย กิจกรรมที่เชื่อมกับ สกต.พิษณุโลก คือ วัสดุและอุปกรณ์การเกษตร และน้ำมัน สหกรณ์วัดโบสถ์ กิจกรรมที่เชื่อมกับ สกต.พิษณุโลก คือ วัสดุและอุปกรณ์การเกษตร สหกรณ์วังทอง และสหกรณ์นิคมวังทอง กิจกรรมที่เชื่อมกับ สกต.พิษณุโลก คือ น้ำมัน



กลุ่มที่ 3 ขยายเครือข่ายใหม่ให้หลากหลายและกว้างขวางมากขึ้น กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย ในกลุ่มนี้ ได้แก่

1) สกต.พิชญ์โลก จะดำเนินการขยายเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มและองค์กรต่างๆ ในหมู่บ้าน ดอนม่วง อำเภอวังทอง และตำบลคอนทอง อำเภอเมืองพิชญ์โลก จังหวัดพิชญ์โลก

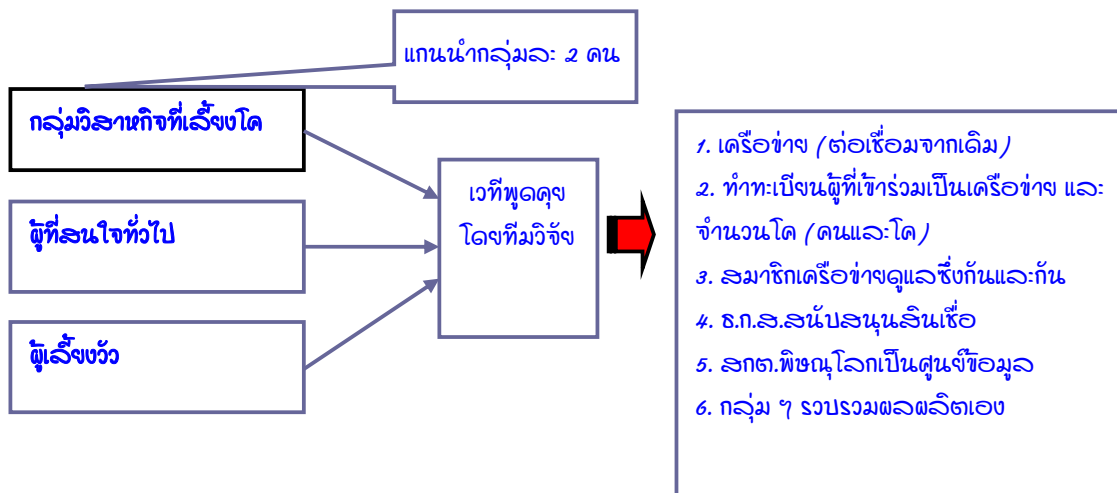


- กลุ่มพันธุ์ข้าว (สมาชิก 60 คน) และตำบลคอนทอง (สมาชิก 20 คน) จะเชื่อมโยงติดต่อการซื้อข้าวกับ สกต.พิชญ์โลก
- กลุ่มหมู่หูลุม สกต.พิชญ์โลกจะส่งวิทยากรไปสอนเรื่องการทำอาหารหมู
- กลุ่มโค สกต.พิชญ์โลก จะสนับสนุนการจัดการข้าว

- กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ สกต.พิษณุโลก จะสนับสนุนการทำปุ๋ยหมักในหลากหลายรูปแบบและหลากหลายวิธีการทำ
- กลุ่มน้ำพริก ซึ่งมีการจัดระบบที่ดี สามารถเป็นต้นแบบได้ สกต.จะประสานกับสถาบันการศึกษาทั้งในและนอกจังหวัดพิษณุโลก เพื่อมาสนับสนุนเรื่องการถนอมอาหารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มมูลค่าและช่องทางการตลาด
- กลุ่มผักกระเฉด (มีคนขายคนเดียว มีทีมรวบรวมผัก) สกต.พิษณุโลก จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการให้กับสมาชิกเครือข่ายอื่น ๆ ที่สนใจ
- กลุ่มสุขภาพ สกต. พิษณุโลก จะสนับสนุนวิชาการด้านการบริหารจัดการของกลุ่มซึ่งกลุ่มมีการนำเงินของกลุ่มต่าง ๆ มาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) เครือข่ายโคเนื้อ จะดำเนินการขยายเชื่อมโยงกับกลุ่มวิสาหกิจที่เลี้ยงโค ผู้ที่สนใจทั่วไป ผู้เลี้ยงวัวในอำเภอบางกระทุ่มและอำเภอใกล้เคียง

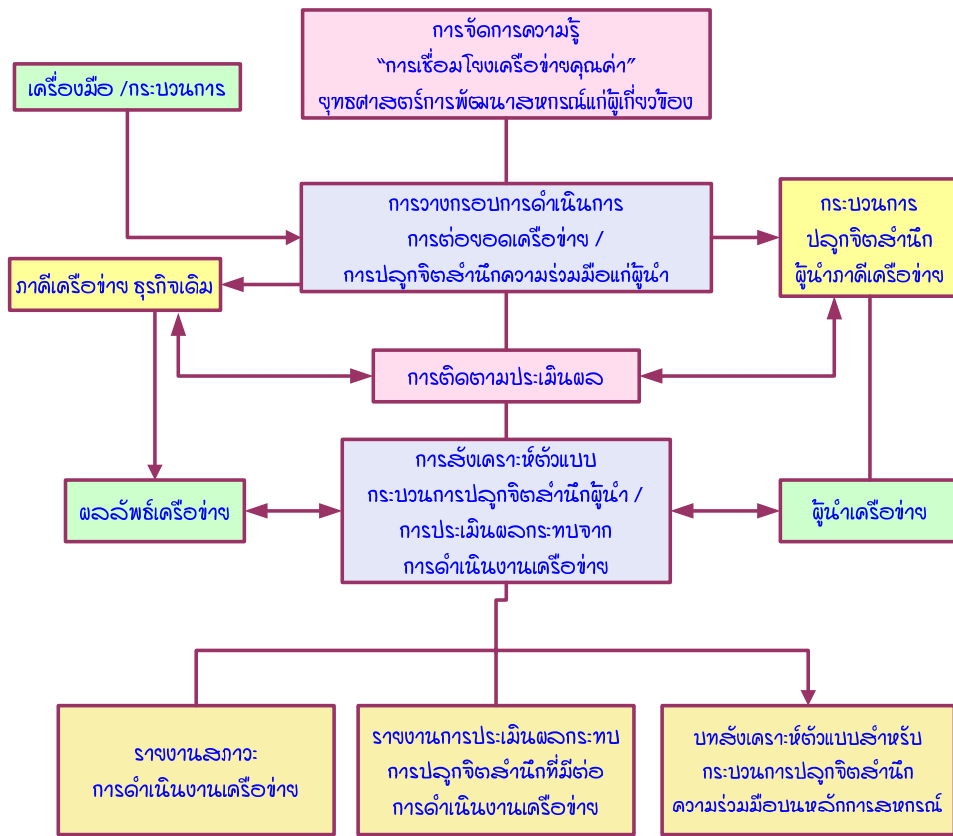
การขยายเครือข่ายโคเนื้ออำเภอบางกระทุ่ม



3) เครือข่ายธุรกิจวัสดุอุปกรณ์การเกษตร จะดำเนินการขยายเชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง (จำนวน 1 หมู่บ้าน) ในอำเภอเมืองพิษณุโลก โดยมีกิจกรรมการบริหารจัดการเงิน (การบูรณาการกองทุน) และวัสดุอุปกรณ์การเกษตร



ขั้นตอนและกระบวนการวิจัย แสดงให้เห็นในรูปที่ 4.4



รูปที่ 4.4 กระบวนการวิจัยเครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก

8) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

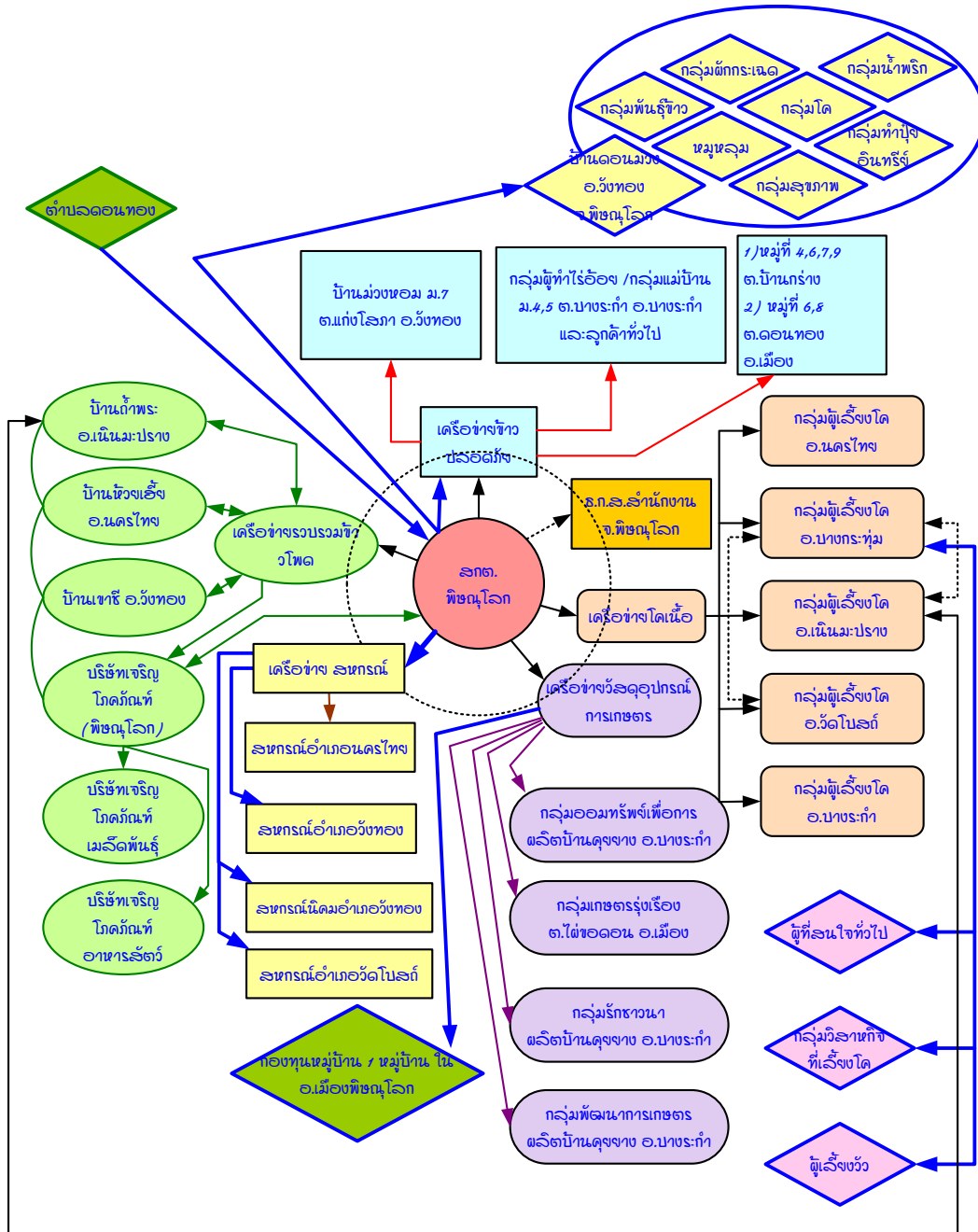
9) แผนการดำเนินการ 12 เดือน

กิจกรรม	เดือนที่												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. การจัดการความรู้ “การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า” ยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์แก่ผู้เกี่ยวข้อง	→												
2. การต่อยอดเครือข่ายคุณค่าตามแผนดำเนินการ		→											
3. การดำเนินการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือในกลุ่มผู้นำที่เป็นภาคีเครือข่าย			✓	✓	✓	✓	✓	✓					
4. การจัดทำรายงานความก้าวหน้า							✓						
5. การติดตามประเมินผลผู้นำที่ผ่านกระบวนการ			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				
6. การติดตามประเมินผลการเชื่อมโยงเครือข่าย/การดำเนินงานเครือข่าย /การสังเคราะห์ตัวแบบ			→										
7. การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์													→

10) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

11) กรอบแนวคิดในการวิจัย



สัญลักษณ์ สีดำ หมายถึง กิจกรรมของเครือข่ายคุณค่าที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องรักษาความสัมพันธ์ไว้
 สีน้ำเงิน หมายถึง กลุ่ม/กิจกรรม ที่จะดำเนินการขยายเครือข่าย

12) นิยามศัพท์

1. หลักการสหกรณ์ หมายถึง คือ กรอบหรือแนวทางสำหรับสหกรณ์ที่เชื่อมั่นในอุดมการณ์สหกรณ์ ได้ยึดถือและปฏิบัติ มี 7 ประการ ได้แก่

- (1) การเปิดรับสมาชิกทั่วไปด้วยความสมัครใจและไม่กีดกันการเป็นสมาชิก
- (2) สมาชิกควบคุมกันตามหลักประชาธิปไตย
- (3) การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก
- (4) เป็นอิสระและเป็นกลาง
- (5) การให้การศึกษ ฝึกอบรม และข้อมูลข่าวสาร
- (6) การร่วมมือระหว่างสหกรณ์
- (7) ใส่ใจต่อชุมชน

2. พื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง กลุ่ม/องค์กรและสหกรณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีศักยภาพ และความเป็นไปได้ของการขยายเครือข่ายคุณค่าไปยังพื้นที่นั้น ๆ

3. คุณลักษณะของเครือข่ายคุณค่า หมายถึง วงสัมพันธ์เชิงคุณค่าของกลุ่ม/องค์กรพันธมิตรในระยะยาว ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เน้นการเรียนรู้ ผู้ประสิทธิภาพของภาคีและคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก

13) แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายคุณค่าจังหวัดพิษณุโลก ทีมผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ศึกษาไว้เป็นกรอบแนวทางดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
- 2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

1.1 ความหมาย

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ (2550:11) กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายคุณค่า หมายถึง วงสัมพันธ์เชิงคุณค่าของกลุ่ม/องค์กรพันธมิตรในระยะยาว ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เน้นการเรียนรู้ ผู้ประสิทธิภาพของภาคีและคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก

อรรณพ พงษ์สวาท (2539 : 3 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546: 448-449) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง

เสรี พงศ์พิศ (2548: 197-198) กล่าวถึงเครือข่ายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเชื่อมประสานชุมชน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นขบวนการ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสถาบัน

1.2 ความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 456) กล่าวถึง ความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการรวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.2.1 เครือข่ายองค์กรธุรกิจ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 457-458) กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรทางธุรกิจ จัดว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีประสิทธิภาพอย่างพอเพียงในการที่จะดำเนินการทางธุรกิจ ภาคธุรกิจการสร้างเครือข่ายนำไปสู่การสร้างมูลค่าในเชิงธุรกิจ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นต้น การสร้างเครือข่ายการทำงาน เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ (1) เพื่อสร้างความสามารถในการเข้าถึงตลาดของสินค้า (2) เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนา (3) เพื่อลดภาวะการแข่งขัน (4) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ (5) เพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ (6) เพื่อลดแรงกดดันจากการกำหนดเขตการค้า

1.2.2 เครือข่ายทางสังคม ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 458-460) มีความเห็นว่ากระบวนการก่อเกิดเครือข่ายทางสังคม จัดเป็นการในการรวมตัวกันของคนในชุมชนและสังคมที่จะสานต่อความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูล ดังนั้น ในการสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการ ดังนี้ (1) ความต้องการที่จะแสวงหาเพื่อน (2) ต้องการที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ ที่มาอยู่ร่วมกันภายในกลุ่ม (3) ความรู้สึกดังกล่าวข้างต้น นำมาซึ่งหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ และก่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือกันตามมา

1.2.3 เครือข่ายการเรียนรู้ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 463-465) กล่าวถึงเครือข่ายการเรียนรู้ ว่าหากมองในด้านการจัดการศึกษา เป็นระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้อย่างเท่าเทียม กว้างขวาง ต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลกับบุคคล กลุ่มกิจกรรม และระหว่างชุมชน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของชุมชน หรือท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

1.2.4 เครือข่ายงานพัฒนา ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 466-468) มองเหตุผลในการสร้างเครือข่ายในมิติของงานพัฒนาว่า เครือข่ายถูกนำมาอธิบายในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ในการทำงานของนักพัฒนา เป็นรูปแบบของการเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน หมู่บ้าน ทรัพยากรบุคคลและวิทยากรชาวบ้าน เพื่อขยายแนวร่วมไปสู่การสร้างพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนา หรือจากการต่อรองในระดับนโยบาย จะเห็นได้จากองค์กรพัฒนาทั้งของภาครัฐและเอกชน ต่างให้ความสำคัญยุทธศาสตร์การพัฒนาในรูปของเครือข่าย ซึ่งแต่ละองค์กรมีนโยบายและวิธีการทำงานที่ต่างกันไปตามลักษณะขององค์กรและกลุ่มชาวบ้าน โดยเป้าหมายของการทำงานขึ้นอยู่กับจุดเดียวกัน คือ การเน้น

ให้ชาวบ้านสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น และสร้างพลังอำนาจการต่อรองระหว่างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอก ทั้งในระดับปัจเจกและระดับนโยบาย

เสรี พงศ์พิศ (2548, 202) กล่าวถึงประโยชน์ของการทำงานเป็นเครือข่าย ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดผลบางอย่างที่ใครคนเดียวทำให้เกิดไม่ได้
- 2) ทำการรณรงค์ได้กว้างกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า
- 3) ส่งอิทธิพลต่อคนอื่นในเครือข่ายและนอกเครือข่าย
- 4) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือประเด็นหนึ่ง หรือการต่อสู้หนึ่งชัดเจนมากขึ้น เพราะมีหลายแง่มุมมองจากหลากหลายองค์กร
- 5) ร่วมมือกันทำ แบ่งงานกันทำ
- 6) ลดงานที่ซ้ำซ้อนลง และลดการสิ้นเปลืองทรัพยากร
- 7) ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ แรงบันดาลใจและทักษะต่างๆ
- 8) ทำให้เกิดความสามัคคี ให้กำลังใจกัน และช่วยกันในรูปแบบต่าง ๆ ในบางกรณีช่วยสามารถระดมทุนได้ดี

1.3 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

สมพันธ์ เตชะอธิก (2537: 89-91) จำแนกประเภทของเครือข่ายจากการศึกษาเครือข่ายผู้นำชาวบ้านออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1) เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่าง ๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดของตนเองและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในกิจกรรมส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกัน ยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบผลสำเร็จ

3) เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นกิจกรรมพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน อาจจะมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้านโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่า หรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก

คณะกรรมการ กป.อพช. ภาคอีสาน (2541) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายเป็น 10 ประเภท ได้แก่

1) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จุดเน้น คือการสร้างแบบอย่างทางเลือก การฟื้นฟูเกษตรกรรม

- 2) เครือข่ายผู้หญิงภาคอีสาน เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจทางสังคม
- 3) เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน
- 4) เครือข่ายองค์กรชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองและแก้ไขปัญหาของตนเอง
- 5) เครือข่ายธุรกิจชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชน มีการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นอันนำไปสู่รายได้
- 6) เครือข่ายสิทธิมนุษยชน มีการรณรงค์ให้ประชาชนตื่นตัวและรู้จักรักษาสิทธิของตน
- 7) เครือข่ายชุมชนเมือง เปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของตนเองโดยมีองค์กรรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน
- 8) เครือข่ายเด็กและเยาวชน เป็นการกล่าวถึงยุทธศาสตร์และแนวทางการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน
- 9) เครือข่ายด้านเอสดีไอ เป็นการทำงานกับผู้ติดเชื้อในการสร้างบ้านพักชั่วคราว ให้คำปรึกษา ดูแล ฟื้นฟูจิตใจและร่างกาย
- 10) เครือข่ายคนรุ่นใหม่ เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างเครือข่ายที่สานต่ออุดมการณ์ทางสังคมของ NGOs

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) (2548: 85-91) ได้แบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน เป็นกระบวนการพัฒนาที่อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นเป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย
- 2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม องค์กร โดยมองข้ามในเชิงมิติพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่าง ๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงการสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ

1.4 เทคนิคและวิธีการสร้างเครือข่าย

Cor P. Veer (2537: 68 อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546: 478-479) ได้เสนอหลักปฏิบัติในการเสริมสร้างเครือข่าย ดังนี้

- 1) ระบุกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายดำเนินการไปได้
- 2) การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการประสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน

3) ในการพัฒนา การปฏิบัติ และติดตามผลของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของเครือข่ายจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุน

4) จำเป็นจะต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนคติร่วมกัน และมีวิธีการทำงานที่จะอำนวยให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

นฤมล นิราทร (2542 : 3-15) ได้จำแนกกระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย
- 2) ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย
- 3) ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วม
- 4) ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์
- 5) หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้ว เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าคุณได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 491-492) ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายจำเป็นต้องมีการส่งเสริมอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีวิธีการดังนี้

- 1) การศึกษาเรียนรู้ในระดับกลุ่มชุมชน
- 2) การกระตุ้นให้เกิดความสนใจ
- 3) การเห็นความจำเป็นในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
- 4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยเฉพาะการเสริมพลังในการประสานงาน การติดต่อสื่อสารของแกนประสาน หรือแม่ข่าย หากเครือข่ายมีการพัฒนาจนเกิดความเข้มแข็ง ก็จะเกิดพลังในการผลักดัน ต่อรองให้เป้าหมายในการรวมเป็นเครือข่ายบรรลุผลตามที่เครือข่ายกำหนดไว้ได้
- 5) การสรุปประสบการณ์และการขยายงานอย่างต่อเนื่อง

1.5 การจัดการเครือข่าย

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (2546: 13) กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการจัดการเครือข่าย มี 6 ประการ ดังนี้

- 1) จุดมุ่งหมายร่วม ทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันได้
- 2) บุคคล บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกพร้อม มีความถนัดในงานที่ทำ มีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน และได้รับประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย
- 3) การเชื่อมโยง ต้องมีการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม โดยอาจมีศูนย์ประสานงาน
- 4) การสร้างความรู้สึกร่วม เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย
- 5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้
- 6) การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

พระราชวรมุณี (2527 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น), 2548: 121-123) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาและการจัดการกลุ่มและเครือข่าย ดังนี้

- 1) การสร้างความเชื่อถือ เพื่อให้เครือข่ายนั้นเป็นเครือข่ายที่เกิดจากศรัทธา ความจริงใจ ความเป็นมิตร หรือมีความตระหนักในสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง
- 2) การกำหนดข้อตกลง หรือกฎ กติกา เพื่อให้เครือข่ายมีข้อตกลงร่วมกัน มีกระบวนการทำงานที่หลากหลาย และมีกลไกที่เหมาะสมต่อการดำเนินงาน
- 3) การสร้างแหล่งการเรียนรู้ เป็นการกำหนดให้เครือข่ายเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ และเป็นศูนย์รวมข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริง และทันต่อเหตุการณ์
- 4) การดำเนินการในเชิงรุก เป็นการกำหนดแนวทางเพื่อให้เครือข่ายมีกระบวนการทำงานในเชิงรุก มีการจัดทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมีการวางแผนการพัฒนาที่เหมาะสม
- 5) การเป็นองค์กรแห่งปัญญา เป็นการพัฒนาและการจัดการความรู้เพื่อให้เครือข่ายมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดของพระราชวรมุณี (2527 อ้างถึงในพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น), 2548: 124-145) เห็นว่าการจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพนั้น สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงขั้นตอนและวงจรชีวิตของเครือข่าย เพราะพัฒนาการของเครือข่ายในแต่ละช่วงเวลานั้นมีความแตกต่างกันตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยพระราชวรมุณีได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเครือข่าย 4 ขั้นตอนตามวงจรชีวิตของเครือข่าย ดังนี้

- 1) ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย ในขั้นนี้มีวิธีการที่จะจัดการ คือ (1) การศึกษาข้อมูลและสภาพการณ์ ความพร้อมภายในกลุ่มตนเองและเครือข่ายอื่น เพื่อทราบกิจกรรมและบริบทที่เกี่ยวข้อง (2) การสร้างศรัทธาและการหาแนวร่วม เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ยอมรับและเห็นความสำคัญ

ที่จะมาร่วมกันเป็นเครือข่าย (3) การสร้างความตระหนักหรือการเสนอให้เห็นประเด็นปัญหา (4) การแสวงหาข้อมูลทางเลือก อันจะนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาและจะนำไปสู่กระบวนการรวมกลุ่มและเครือข่าย (5) การค้นหาความต้องการและการหาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย (6) การแสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย (7) การสร้างระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย เป็นการให้ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ได้มีบทบาทในการพัฒนาเครือข่าย

2) ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย ในขั้นนี้เป็นจุดก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่ายมีวิธีการจัดการดังนี้ (1) การกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วมกัน (2) การกำหนดบทบาทหน้าที่ และการวางผังเครือข่าย เป็นการกำหนดในรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ของ ผู้ที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายโดยเฉพาะแกนนำและคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ (3) การเสริมสร้างและพัฒนา ผู้นำ เนื่องจากผู้นำที่ดีจะเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความสำเร็จ มีการขับเคลื่อน กิจกรรมของเครือข่าย (4) การจัดระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน (5) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้เห็นศักยภาพและข้อจำกัดของตนเองและพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (7) การส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ คือ การส่งเสริม และการรักษาผลประโยชน์และการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ ในขั้นนี้เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะให้ เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืน มีวิธีการและขั้นตอนดังนี้ (1) การทบทวนและสรุปบทเรียน วิธีการนี้ จะทำให้เครือข่ายได้ทบทวนตัวเอง ได้รู้ถึงศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การ พัฒนาและการจัดการเครือข่ายที่ต่อเนื่อง (2) การเสริมสร้างผู้นำและหน่วยนำของเครือข่าย ผู้นำจะเป็นผู้ที่ ให้ความคิดและเป็นผู้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเครือข่าย การเสริมสร้างผู้นำเครือข่าย คือ การเข้าไป สนับสนุนให้เกิดการแสวงหาและพัฒนาผู้นำที่มีจิตสาธารณะ (3) การเสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะและ เวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ (4) การขยายกิจกรรมและมโนทัศน์ การขยายแนวคิดและกิจกรรมของ เครือข่ายที่ได้จากประสบการณ์การทำงานและสรุปบทเรียนที่เป็นองค์ความรู้ เพื่อให้สาธารณชนทราบ หรือเพื่อแสวงหาแนวร่วมในการดำเนินการในระดับนโยบาย นอกจากนี้ จะทำให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้ และเกิดอำนาจ/พลังในการต่อรอง (5) การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การ เสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้ง (7) การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบการ ตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม

4) ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง มีแนวทางดังนี้ (1) การจัดกิจกรรมที่ ต่อเนื่อง (2) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของเครือข่าย (3) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ (4) การกำหนดสร้างแรงจูงใจในการทำงาน (5) การบริหารจัดการข้อมูล

ระบบสื่อสาร และการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง (6) การให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาภายในเครือข่าย (7) การเสริมสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

เสรี พงศ์พิศ (2548: 199) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน หรือ เครือข่ายองค์กรที่ทำงานกับชุมชน มีอยู่ 3 ประการ คือ เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา (Facilitator) เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Catalyst) และเป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย (Net worker)

1.6 เทคนิคและเครื่องมือในการจัดการเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น) (2548: 172-184) กล่าวถึงเทคนิคและเครื่องมือการทำงาน ของเครือข่าย มีประโยชน์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้กระบวนการดำเนินงานของเครือข่าย เช่น การรวบรวมข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การพัฒนากิจกรรม การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น ที่มีความจำเป็นและใช้กันอย่างแพร่หลาย ได้แก่

- 1) การจัดเวทีสาธารณะ
- 2) การประชุมกลุ่มย่อย
- 3) การสนทนาอย่างสร้างสรรค์
- 4) การสรุปบทเรียน
- 5) การสื่อสารไร้ขีดจำกัด
- 6) การจัดการพื้นที่รูปธรรม
- 7) การจัดการประเด็นปัญหาเร่งด่วน
- 8) การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้
- 9) แผนผังใยแมงมุม

10) เทคนิคและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น แผนที่วงจรเครือข่าย ผังกิจกรรม พกษาเครือข่าย หรือโครงสร้างเครือข่าย ปฏิทินแรงงาน ปฏิทินฤดูกาล แผนที่ทรัพยากรแผนที่ตัดขวาง การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม SWOT PAR AIC เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น) (2548: 185-186) ได้เสนอแนะการนำเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในแต่ละขั้นตอนของการจัดการเครือข่าย ดังนี้

(1) ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย เครื่องมือที่ควรใช้ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การใช้พกษาเครือข่าย การประชุมกลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ และการสรุปบทเรียน

(2) ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย เครื่องมือที่ควรใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม การประชุมกลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ การจัดการประเด็นการจัดข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารไร้ขีดจำกัด การสรุปบทเรียน PAR AIC เป็นต้น

(3) ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์ เครื่องมือที่ควรใช้ ได้แก่ การประชุมกลุ่มย่อย การจัดเวทีสาธารณะ การสื่อสารไร้ขีดจำกัด การจัดการประเด็นปัญหา แรงบันดาลใจแผนผังใยแมงมุม การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ การสรุปบทเรียน PAR AIC เป็นต้น

(4) ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง เครื่องมือที่ควรใช้ ได้แก่ การประชุมกลุ่มย่อย การสื่อสารไร้ขีดจำกัด การจัดเวทีสาธารณะ การจัดการพื้นที่รูปธรรม การจัดการประเด็นปัญหาแรงบันดาลใจแผนผังใยแมงมุม การสรุปบทเรียน เป็นต้น

1.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ(2550) ได้ศึกษาการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด พบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า จะสำเร็จได้ต้องมีองค์ประกอบต่าง ๆ 4 องค์ประกอบ คือ

องค์ประกอบที่ 1 : การมีกรอบคิด ประกอบด้วยชุดความรู้หลัก 3 ประการ คือ ชุดความรู้คุณค่าสหกรณ์ ชุดความรู้เครือข่ายคุณค่า และชุดความรู้ด้านการจัดการเชิงรุก

องค์ประกอบที่ 2 : การมีกรอบทิศทางดำเนินการในการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าที่สำคัญ ได้แก่

- 2.1. กระบวนการจัดการความรู้ในระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทั้งทีม นักวิจัย ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ตลอดจนภาคีพันธมิตร เครือข่ายอย่างต่อเนื่อง
- 2.2. ตระหนักในสำนึกและพฤติกรรมที่มีคุณค่าและคุณธรรมในตัวคนที่เกี่ยวข้องในภาคีเครือข่าย
- 2.3. การกำหนดกรอบทิศทางดำเนินงานของเครือข่ายในรูปแบบเป้าหมายร่วม วิสัยทัศน์และพันธกิจของเครือข่ายให้มีความชัดเจน และเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในภาคีเครือข่าย

องค์ประกอบที่ 3 : ปัจจัยด้านทีมวิจัย ได้แก่

- 3.1. ความเข้าใจในกรอบแนวคิดและเป้าหมายของการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า
- 3.2. มีจิตวิญญาณของนักพัฒนา
- 3.3. มีทักษะของการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม

3.4. มีการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อการบรรลุผลการเชื่อมโยง
เครือข่าย

องค์ประกอบที่ 4 : ปัจจัยด้านผู้นำกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์ ได้แก่

- 4.1 จิตสำนึกความร่วมมือของผู้นำองค์กรที่จะเข้าร่วมเป็นภาคี
เครือข่าย
- 4.2 ความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำองค์กร
- 4.3 การตระหนักเห็นความสำคัญของเครือข่ายคุณค่า
- 4.4 ภาพลักษณ์ด้านความมั่นคงของกลุ่ม/องค์กร/สหกรณ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของเครือข่าย จำเป็นต้องมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ความเลื่อมใสศรัทธาของผู้นำ ความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกัน
ระหว่างผู้นำที่มีคุณค่า/คุณธรรม

องค์ประกอบที่ 2 มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีองค์ความรู้ สารสนเทศที่
ดึงดูดความสนใจ

องค์ประกอบที่ 3 มีกลไกการบริหารจัดการเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

องค์ประกอบที่ 4 มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ประกอบที่ 5 มีตัวกระตุ้นให้เห็นตัวแบบของเครือข่ายคุณค่าที่เป็นตัวแบบที่ดี

Scheuing: Eberherd E (1994 อ้างถึงใน นฤมล นิราทร, 2542: 17-20) กล่าวถึง สิ่งสำคัญต่อ
ความสำเร็จในการทำงานเครือข่าย ได้แก่

1) การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน นอกจากจะหมายถึงการมีอุดมการณ์
และความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นแล้ว ยังหมายถึงการมีมิตรภาพที่ใกล้ชิด มีสายสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย
การสร้างมิตรภาพและสายสัมพันธ์ไม่ใช่สิ่งที่จะสร้างได้ข้ามคืน แต่หมายถึงการผ่านกระบวนการการ
ทำงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลวร่วมกัน และร่วมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนืองสม่ำเสมอ

2) การพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เครือข่ายการทำงานจะมีประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ก็
ต่อเมื่อแต่ละองค์กรที่มาร่วมเป็นเครือข่ายมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

3) การรักษาพันธะกรณีระยะยาว เนื่องจากการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอต้องการข้อ
ผูกพันระยะยาว และองค์กรเครือข่ายที่มีพันธกรณีร่วมกัน มีความผูกพันกันในระยะยาว และได้รับ
ประโยชน์ร่วมกันเท่านั้นที่จะอยู่ในสภาพที่จะสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากร ตลอดจนร่วมกันทำงานและ
สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกได้ดี องค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างพันธะกรณี
ระยะยาว คือการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการรักษาความสัมพันธ์

4) การเสริมพลังการทำงาน หมายถึง การสนับสนุนให้องค์กรเครือข่ายได้มีโอกาสแสดง
ความสามารถ ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การหาทุน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ เป็นต้น

5) การมีค่านิยมร่วมกัน เนื่องจากค่านิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงาน การทำงานแบบเครือข่ายจะประสบความสำเร็จอย่างยิ่งหากองค์กรเครือข่ายมีค่านิยมร่วมกัน

6) ภาวะผู้นำ ในที่นี้ภาวะผู้นำหมายถึงการสร้างวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งชักจูง โน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญต่อสิ่งที่จะต้องกระทำร่วมกัน นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงาน เป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ปาน กิมปี (2540: 30-31) กล่าวถึงวิธีการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ ควรมีการดำเนินงาน 2 ลักษณะ คือ

1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การเสริมสร้างกิจกรรมให้คนในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนมีการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์สภาพและปัญหาแสวงหาทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหา ทดลอง และสรุปผลการเรียนรู้

2) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ การประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนและองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2546: 499-500) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่

1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา การให้ความสำคัญและความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

2) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนในรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาของชุมชน ตลอดจนความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ้น) (2548: 149) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จัดสำนักต่อส่วนรวมของปัจเจกบุคคล การมีผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถ การมีระบบบริหารจัดการที่เป็นระบบและเหมาะสม การมีระบบสารสนเทศ/ข้อมูล/ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีพันธกรณีที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การจัดการและการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างภูมิความรู้ และขบวนการทางปัญญา และการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งทุน สถาบันวิชาการ หน่วยงานวิจัย และกองทุนสนับสนุนต่างๆ การมีเวทีสาธารณะ ขบวนการประชาสังคม และสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการรวมพลังเครือข่าย เช่น เหตุการณ์ธรรมชาติ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น

1.8 กระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายคุณค่าที่พึงประสงค์

เพื่อให้เครือข่ายเกิดความยั่งยืนและสร้างคุณค่าให้แก่ภาคีเครือข่ายจนถึงสมาชิก จำเป็นต้องดำเนินกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความเลื่อมใสศรัทธา และนำไปถือปฏิบัติในหมู่สมาชิกในเรื่องคุณค่าสหกรณ์และแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เป็นพลวัต การสร้างความเข้มแข็งขององค์กร(ภาคี) รวมทั้งการมีภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างวงสัมพันธ์เชิงคุณค่า และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ(2549) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด 9 จังหวัด พบว่า การพัฒนาเครือข่ายพันธมิตรเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน จำเป็นจะต้องกำหนดวิสัยทัศน์ของเครือข่ายพันธมิตรภายใต้กรอบแนวคิดของชุดโครงการ เพื่อนำไปสร้างความเข้าใจและสร้างแรงบันดาลใจระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในอันที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเข้มแข็งและยั่งยืนของเครือข่ายพันธมิตร ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545: 40) ได้ศึกษาปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาชน ได้แก่ (1) ความหลากหลายของกลุ่ม องค์กรเครือข่ายที่มีอยู่ในสังคม (2) การสร้างเวทีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่ม องค์กรของภาคประชาชนด้วยกันและกับภาครัฐ/นักวิชาการ (3) การสร้างระบบฐานข้อมูลขององค์กรเครือข่ายที่เป็นระบบ (4) การเฝ้าติดตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (5) การเข้าใจและยอมรับกระบวนการทำงานของกันและกัน (6) ทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น (7) ทุนทั้งจากภายนอกและภายในของชุมชน (8) การประสานงานความร่วมมือขององค์กรชุมชน ในเชิงผลประโยชน์ต่างตอบแทน

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2538 : 122) ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน พบว่า เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายเรียนรู้มี 8 ประการคือ

- 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูง
- 2) บทเรียนการเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาาร่วมกันของชุมชนที่ได้เรียนรู้ปัญหาและบทเรียนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
- 3) วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่นที่ต้องมีพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นสื่อในการพบปะและการผลิตทางอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกันของชุมชน
- 4) องค์กรชุมชนหรือการรวมกลุ่มทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
- 5) ความสามารถของผู้นำหรือแม่ข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ที่มีอุดมการณ์เพื่อชุมชน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เท่าทันสถานการณ์ กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

- 6) การคมนาคมและการสื่อสารมวลชน ที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้คนในชุมชนติดต่อกันได้อย่างสะดวก และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น
- 7) สถานการณ์ทางการเมือง
- 8) การสนับสนุนจากภายนอก ทั้งด้านข้อมูลข่าวสาร เงินทุนและกำลังใจในการเรียนรู้ของชุมชน

14) บรรณานุกรม

- คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.ภาคเหนือ). พัฒนาการและบทเรียนงานพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และคณะกรรมการส่งเสริมการระดมทุนเพื่องานพัฒนา (PRC), 2541.
- จุฬาทิพย์ ภัทธราวัต และคณะ. “แนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด” กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) , 2549.
- จุฬาทิพย์ ภัทธราวัต และคณะ. รายงานการวิจัยชุดโครงการ “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด” ระยะขยายผลสู่การดำเนินการในระยะที่ 3. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : คู่มือ. (เอกสารอัดสำเนา), 2542.
- ปาน กิมปี. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. วิทยานิพนธ์ คุยฎีบัณฑิตพัฒนาศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. การสื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพฯ : เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร 3 “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาสังคม, 2546.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์, 2546.
- ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล. เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำชาวบ้าน คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้านเพื่อแก้ปัญหาในชนบท. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2537.
- เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ่น). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต, 2548.

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สภาที่ปรึกษา ฯ ในความคาดหวังของสังคมไทย
และความเชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน. กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัยเสนอสภาที่ปรึกษา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545.

วิรัช วาณิชชานากุล และคณะ. รายงานวิจัยโครงการ การพัฒนาขบวนการในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก.
กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549.

4. เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม

1) หลักการและเหตุผล

การดำเนินการโครงการเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม อยู่ในชุดโครงการวิจัยการพัฒนา ขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีทีมวิจัยของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์และมูลนิธิธรรมร่วมใจ วัดป่าสวนธรรม อ.ป่าดัว จ.ยโสธร ร่วมกันดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อแก้ไขปัญหาของชาวนาในเรื่อง การจำหน่ายข้าวในราคาต่ำ ต่อเนื่องกันมา 2-3 ปี ติดต่อกันทุกๆ ที่ชาวนากลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ได้มาตรฐาน เกษตรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์ได้มาตรฐานส่งออกไปเยอรมันแล้ว ซึ่งแนวคิดในการแก้ปัญหาของชาวนา กลุ่มนี้ คือ การลงทุนดำเนินการ โรงสี เพื่อการแปรรูป โดยหวังว่าจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาด้านการตลาดที่เผชิญอยู่

การดำเนินการในปีแรก (ปีการผลิต 2549-2550) มีสมาชิกชาวนาที่สนใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 108 คน และมีผู้ผ่านเงื่อนไขตามมาตรฐาน “ข้าวคุณธรรม” 38 ราย ผลผลิตข้าวเปลือกในปีแรก จำนวน 168 ตัน (ข้าวหอมมะลิ 105) ขายได้ในราคา 10.50 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าราคาซื้อขายในท้องถิ่น กิโลกรัมละ 2.50 บาท เนื่องจากภาคีพันธมิตร ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด (ชสท.) ภาคีพันธมิตร KU Outlet Center มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มธุรกิจเดอะมอลล์กรุ๊ป สยามพารากอน และบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ให้การสนับสนุนส่งเสริมการขายเพื่อสร้าง “ตราสินค้าข้าวคุณธรรม” จนเกิดเป็นเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรมขึ้นภายใต้ ภาคีพันธมิตรที่มีเป้าหมายร่วม ในการสนับสนุนกลุ่มชาวนาคูคุณธรรม โดยกลุ่มชาวนาดังกล่าวได้กำหนดปฏิญญาร่วมกันที่จะมุ่งพัฒนาตนเองที่จะบุกเบิก การพัฒนาระบบการผลิตและการค้าข้าวที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

ในปีที่สอง (ปีการผลิต 2550-2551) แม้จะมีชาวนาที่สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวนมาก แต่ในกลุ่มแกนนำเห็นตรงกันว่า ควรจะได้นำบทเรียนในปีแรกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนากลุ่มเดิมก่อน เพื่อจะพัฒนาให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี ก่อนจะขยายผลไปสู่ชาวนาที่สนใจ โดยในเบื้องต้นแนะนำให้ไปเข้าโครงการ “เกษตรอินทรีย์” ก่อน เมื่อพร้อมจึงจะเข้าร่วมในกลุ่ม “ข้าวคุณธรรม” ในระยะต่อไป ดังนั้นในปีที่ 2 จึงมีชาวนาเข้าร่วมโครงการจำนวน 82 คน และมีชาวนาที่ผ่านการรับรองมาตรฐานข้าวคุณธรรม จำนวน 71 คน ได้ผลผลิต (รวมข้าวทุกพันธุ์) 464 ตัน โดยปริมาณการจำหน่ายทั้งสิ้น 200 ตัน จะจัดสรรให้กลุ่มเดอะมอลล์ กรุ๊ป และสยามพารากอน 100 ตัน บริษัทแคลร์อินเตอร์เนชั่นแนล โปรดักส์ 50 ตัน กลุ่มดินหนองแดนเหนือ จังหวัดอุดรธานี 30 ตัน และเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ 23 ตัน มูลนิธิธรรมร่วมใจได้ดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ข้าวคุณธรรมไว้ที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ยโสธร นอกจากนี้กลุ่มชาวนายังได้รวบรวมเงินบนหลักการพึ่งพาตนเอง และดำเนินการโรงสีขนาดเล็กซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมเสริมรายได้แก่ตนในครัวเรือนชาวนาที่มาช่วยเหลือกันในการบรรจุหีบห่อ

และรับจ้างรายวัน มีการพัฒนาศาลาวัดป่าสวนธรรมที่ตั้งของมูลนิธิให้เป็น “โรงเรียนชวานาคูณธรรม” เพื่อการเผยแพร่และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้สนใจ

ภายใต้กรอบคิด “เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม” ซึ่งเป็นเรื่องของการพัฒนาวิถีชีวิตของชวานาบูรณาการสู่ระบบการตลาด เพื่อสร้างระบบการผลิตและการค้าที่เป็นธรรม (Fair trade) ตามเป้าหมายร่วมในระยะยาว ของกลุ่มชวานาผู้ริเริ่มนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเครือข่ายคุณค่าให้มีความยั่งยืน และขยายผลไปสู่ชวานากลุ่มอื่นผ่านศูนย์เรียนรู้ข้าวคุณธรรม (โรงเรียนชวานาคูณธรรม)

2) คำถามวิจัย

4.2.1 ตัวแบบการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความร่วมมือในกลุ่มชวานา ผู้ปลูกข้าวคุณธรรมควรเป็นอย่างไร จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาวิถีชีวิตชวานา ในทิศทาง “ศีลเด่น เป็นงาน ชาญุวิชา” ตามที่ตั้งใจ

4.2.2 แนวทางการขยายผล “เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม” เพื่อการสร้างระบบการผลิต และการค้าข้าวที่เป็นธรรม ควรเป็นอย่างไร

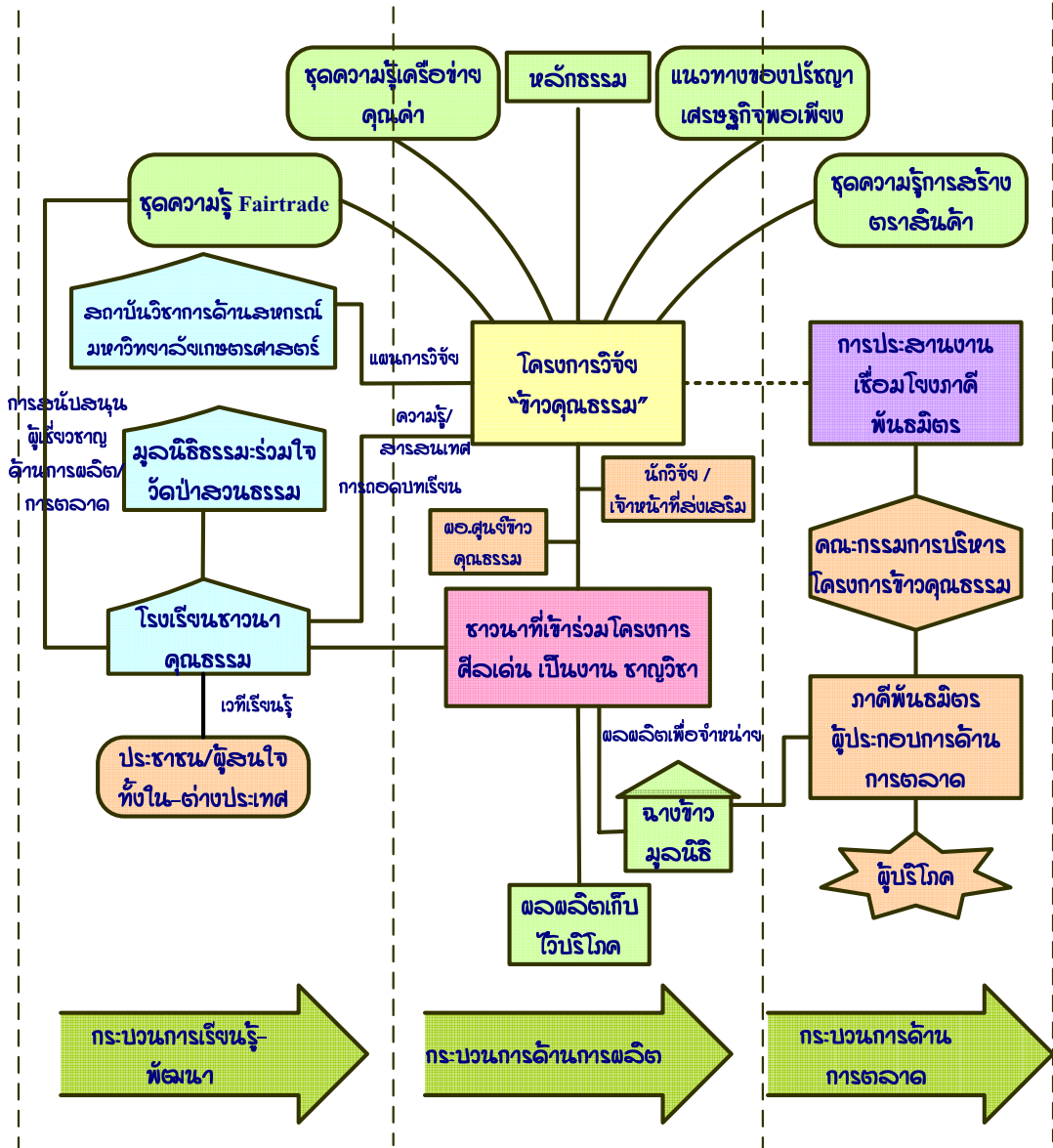
3) วัตถุประสงค์

4.3.1 การสร้างตัวแบบการปลูกจิตสำนึกความร่วมมือ ในกลุ่มชวานา ผู้ปลูกข้าวคุณธรรม

4.3.2 การขยายผลเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม สู่ภาคีพันธมิตร เพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างระบบการผลิตและการค้าข้าวที่เป็นธรรม

4) กรอบคิด

กรอบคิดการดำเนินการเครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม มีเป้าหมายปลายทางอยู่ที่ การพัฒนาวิถีชีวิตชวานาให้มีศีลเด่น เป็นงาน ชาญุวิชา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเมื่อขยายผลไปสู่ภาคีพันธมิตรในระบบการผลิตและการตลาด ในลักษณะของ “เครือข่ายคุณค่า” ย่อมจะก่อให้เกิดระบบการผลิตและการค้าข้าวอย่างเป็นธรรม คือ ชวานาผู้ผลิต ผู้ประกอบการค้าข้าว และผู้บริโภคต่างก็มีความพึงพอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินธุรกรรมร่วมกันของภาคีพันธมิตร ที่ต่างฝ่ายต่างก็มีเป้าหมายร่วมกัน ในการสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มให้กับ “ข้าวคุณธรรม” ร่วมกัน (รูปที่ 4.5)



รูปที่ 4.5 กรอบคิดการพัฒนาโครงการข้าวคุณธรรม

5) ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ตัวแบบสำหรับเครื่องมือและวิธีการ การปลูกจิตสำนึกความร่วมมือแก่กลุ่มชาวนา สำหรับวิถีชีวิตชาวนา ที่มุ่งพัฒนา ศิลเด่น เป็นงาน ชาญูวิชา เพื่อร่วมมือกันพัฒนาระบบการผลิตและการค้าข้าวภายใต้ เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม

5.2 ข้อเสนอสำหรับการขยายผล เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม ไปสู่ชาวนาในพื้นที่อื่น

5.3 รายงานผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ผลกระทบที่มีต่อชาวนา และภาคีพันธมิตร ตลอดจน ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการ โครงการ และการสนับสนุนที่ต้องการในระยะต่อไป

6) ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตข้าวของชาวนา ที่คำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ที่มีไข่ม่มูลค่าเพิ่ม จากการขายข้าว แต่เป็นเรื่องของการพัฒนาคุณค่าของตนเอง ให้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม

6.2 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การตลาดสำหรับผู้ประกอบการ ในกระบวนการตลาด ที่ให้โอกาสชาวนาเป็นคนกำหนด “ราคาข้าว”

6.3 เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการสร้าง นวัตกรรม การผลิตและการค้าข้าวที่เป็นธรรม

7) แผนการดำเนินการวิจัย 12 เดือน

กิจกรรม	เดือนที่												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. การประชุมหารือเพื่อจัดทำแผนงานวิจัย ระหว่างทีมประสานงานกลาง-นักวิจัย	✓												
2. การจัดทำแผนกลยุทธ์ (เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม)	✓												
3. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม (ถอดบทเรียนที่ผ่านมา) เรื่องการพัฒนาสู่การเป็นตัวแบบชาวนาคูณธรรม และการขยายผลสู่ชาวนากลุ่มอื่น / การพัฒนาสู่ระบบ Fairtrade	✓												
4. การจัดเวทีชาวนาคูณธรรม (เริ่มโครงการปีที่ 3)			✓										
5. การจัดทำรายงานความก้าวหน้า (นำเสนอแผนการดำเนินการ-ชาวนา-นักวิจัยผู้เข้าร่วมโครงการ)				✓									
6. การดำเนินโครงการของนักวิจัย	→												
7. การศึกษาดูงาน-การประชุมถอดบทเรียนสำหรับนักวิจัย					✓								
8. การประเมินผลโครงการในกลุ่มแกนนำชาวนา											✓		
9. การสังเคราะห์บทเรียนจัดทำรายงาน												✓	

8) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

9) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

4.5 เครื่องมือที่เกี่ยวข้องชุมชนเชิงอนุรักษ์ จังหวัดพังงา

1) หลักการและเหตุผล

ผลการดำเนินงานของทีมวิจัย จ.พังงา ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ จ.พังงา ในระหว่างปี 2548-2549 นั้น ได้ผลลัพธ์ในรูปแบบเครือข่ายทั้งสิ้น 6 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายยางพารา เครือข่ายสินค้า OTOP เครือข่ายตลาดผลไม้ เครือข่ายข้าวสารและสินค้าอุปโภคบริโภค เครือข่ายป๊อและเครือข่าย Home Stay จ.พังงา

ในช่วงระยะขยายผลการผลการดำเนินการชุดโครงการวิจัย หลังจากสิ้นสุดโครงการระยะแรกปรากฏว่าในบรรดาผลลัพธ์เครือข่าย ที่เกิดขึ้นนั้น เครือข่าย Home Stay จ.พังงา เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ภาคีพันธมิตรที่เข้าร่วมในเครือข่ายทั้งสิ้น 12 กลุ่ม ที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพบปะสมาชิกกลุ่ม การศึกษาคุณงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร จนทำให้หลายกลุ่มเริ่มเปิดบริการแก่นักท่องเที่ยวและมีรายได้พอสมควร อย่างไรก็ตาม ผลจากเวทีถอดบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ทีมประสานงานกลางและทีมวิจัยจังหวัดได้รับ ชี้ให้เห็นว่าผู้ประกอบการท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้นำชุมชนยังขาดชุดความรู้และระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ ที่จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนภายใต้สภาวะแข่งขันในระบบเศรษฐกิจที่เป็นพลวัต แต่จุดแข็งของผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เป็นผู้นำชุมชนนั้นเป็นเรื่องของการรักถิ่น มีความห่วงใยและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและขนบธรรมเนียมพื้นฐาน และที่สำคัญคือ มีความต้องการที่จะผนึกกำลังความร่วมมือเป็นเครือข่ายท่องเที่ยวที่จะสร้างระบบฐานข้อมูล และการบูรณาการระบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงเห็นสมควรที่จะดำเนินการ โครงการวิจัย “เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ จ.พังงา” เพื่อพัฒนาให้เป็นตัวแบบการดำเนินธุรกิจในรูปแบบของเครือข่ายท่องเที่ยวที่ชุมชนอยู่ได้ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน และก่อให้เกิดเป็นระบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่พัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินการจะเป็นไปในลักษณะของ Experimental development ภายใต้ชุดความรู้การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าและขยายผลสู่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน ในพื้นที่ จ.พังงา และพื้นที่ใกล้เคียง

2) คำถามวิจัย

5.2.1 เครื่องมือในการปรับกระบวนการทัศน์แก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ควรเป็นอย่างไร

5.2.2 แนวทางการขยายผลไปสู่ภาคีพันธมิตรสำหรับผู้ประกอบการที่สนใจควรดำเนินการอย่างไร

5.2.3 แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์เป็นอย่างไร

5.2.4 แนวทางการสนับสนุนของรัฐที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

3) วัตถุประสงค์การวิจัย

5.3.1 พัฒนาเครื่องมือในการปรับกระบวนการทัศน์แก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์เพื่อการดำเนินการธุรกิจอย่างยั่งยืน

5.3.2 หาแนวทางในการขยายผลเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ในกลุ่มผู้ประกอบการที่สนใจเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย

5.3.3 การพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนของภาคีพันธมิตรในจังหวัดพังงา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน

5.3.4 หาแนวทางการพัฒนาการศูนย์เรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์

4) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

5.4.1 ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวภายใต้เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์มีกระบวนการบริหารจัดการธุรกิจอย่างถูกต้องเหมาะสม

5.4.2 เกิดเป็นเครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ที่เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติที่ดี

5.4.3 ได้ฐานข้อมูลการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนของภาคีพันธมิตรภายใต้เครือข่ายฯ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างเหมาะสม

5.4.4 ข้อเสนอสำหรับแนวทางการสนับสนุนของรัฐสำหรับธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม

5.4.5 การเตรียมการสำหรับการพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายท่องเที่ยวกับพันธมิตรในต่างประเทศในลักษณะระบบสหกรณ์เชิงคุณค่า ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ

5) ผลกระทบที่คาดหวัง

5.5.1 เกิดเป็นระบบธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ ที่สร้างความเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการที่เป็นคนในชุมชน

5.5.2 การเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการที่เป็นคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ธุรกิจท่องเที่ยว และร่วมมือกันดำเนินงานในรูปแบบของเครือข่ายธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

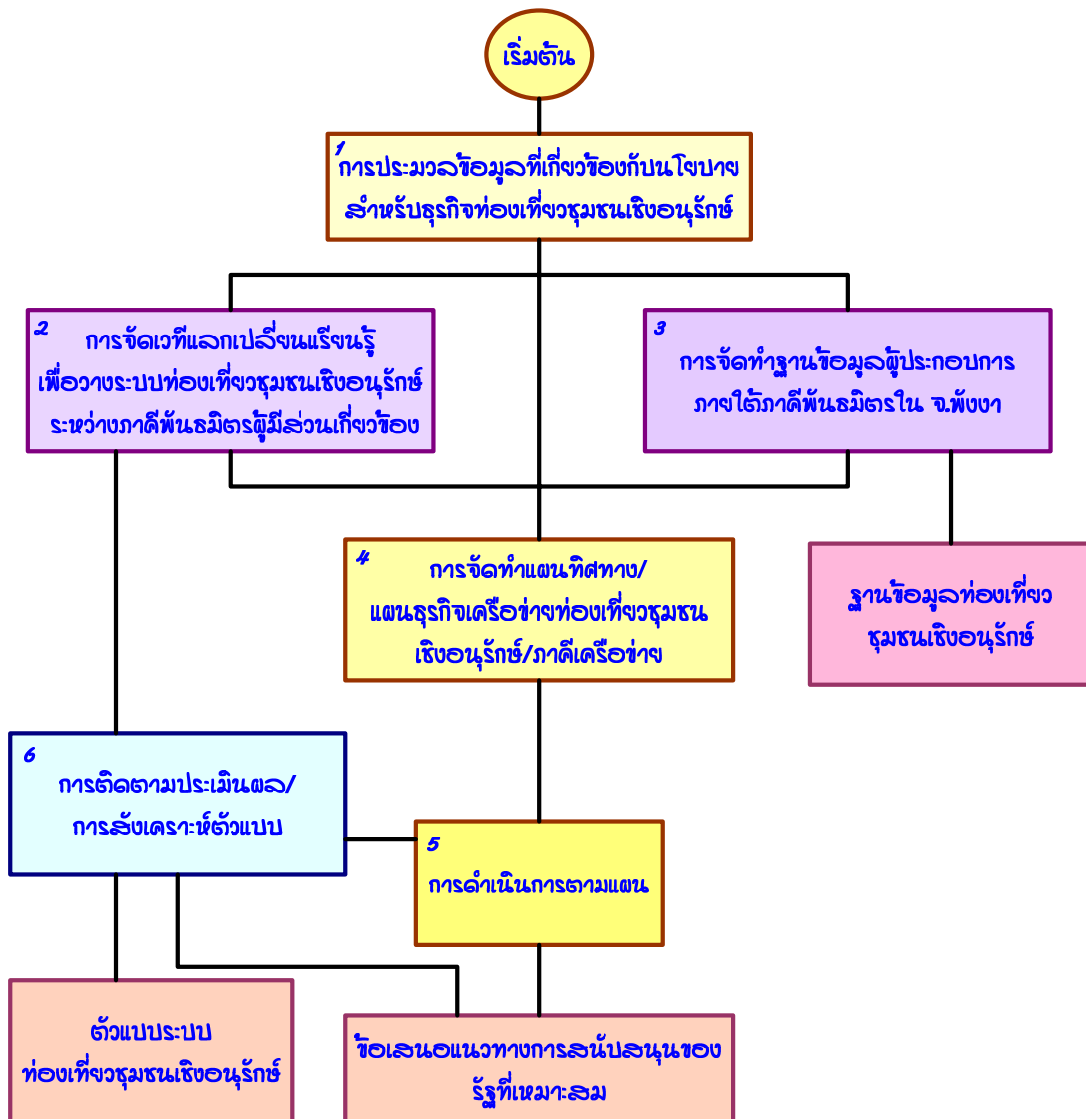
6) กระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ (รูปที่ 4.6)

ขั้นที่หนึ่ง : การประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสำหรับธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์โดยทีมวิจัย

ขั้นที่สอง : การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการวางระบบท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ระหว่างภาคีพันธมิตรของเครือข่ายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

- ขั้นที่สาม : การจัดทำฐานข้อมูลผู้ประกอบการท่องเที่ยวของภาคีพันธมิตร
เครือข่าย
- ขั้นที่สี่ : การจัดทำแผนทิศทางและแผนธุรกิจของเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิง
อนุรักษ์และภาคีเครือข่ายฯ
- ขั้นที่ห้า : การดำเนินการตามแผนฯของเครือข่าย
- ขั้นที่หก : การดำเนินการศูนย์เรียนรู้ท่องเที่ยว
- ขั้นที่เจ็ด : การติดตามประเมินผลและการสังเคราะห์ตัวแบบธุรกิจท่องเที่ยว
ชุมชนเชิงอนุรักษ์โดยทีมวิจัย



รูปที่ 4.6 กระบวนการวิจัย เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์

7) นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว ที่ต้องการมาพักผ่อนและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมและสังคม ของชุมชนนั้นๆ โดย การท่องเที่ยว เป็นไปลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้คงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โบราณสถาน โบราณวัตถุและวิถีชีวิต วิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้สร้างความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ หมายถึง ศูนย์ที่ดำเนินการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริม การเรียนรู้ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้บริการแก่ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ หน่วยงานราชการ นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจ โดย ดำเนินกิจกรรมและบริการ ดังนี้

1. จัดทำฐานข้อมูลของชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. จัดทำฐานข้อมูลของเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จังหวัดพังงา
3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แต่ละชุมชน เครือข่าย การท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่ผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
4. เผยแพร่แผนและกระบวนการพัฒนาของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ และ เครือข่าย
5. เป็นศูนย์กลางพบปะระหว่างกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนกับนักท่องเที่ยวและบริษัทนำ เที่ยว และส่งเสริมสนับสนุนการตลาดของเครือข่ายการท่องเที่ยวฯ
6. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ โปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนแต่ละชุมชน
7. เป็นศูนย์บริการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

เครือข่ายคุณค่า หมายถึง วงสัมพันธ์เชิงคุณค่าของกลุ่มองค์กรพันธมิตรในระยะยาว ก้าวทัน การเปลี่ยนแปลง เน้นการเรียนรู้ คู่ประสิทธิภาพของภาคี และคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก

8) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

9) แผนการดำเนินการวิจัย 12 เดือน

กิจกรรม	เดือนที่											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. การประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสำหรับธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนอนุรักษ์		→										
2. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการวางระบบ			→									
3. การจัดทำฐานข้อมูลผู้ประกอบการท่องเที่ยวของภาคีพันธมิตรเครือข่าย		→										
4. การจัดทำแผนที่ทางและแผนธุรกิจ		→										
5. การจัดทำรายงานความก้าวหน้า			→									
6. การดำเนินการตามแผนฯ ของเครือข่าย				→								
7. การทูลงเสริมจากทีมประสานงานศูนย์เรียนรู้ท่องเที่ยว			✓			✓			✓			
8. การติดตามประเมินผล											✓	
9. การสังเคราะห์ตัวแบบธุรกิจท่องเที่ยวฯ											✓	
10. การจัดทำรายงาน												✓

10) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

4.6 เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย

1) ความเป็นมา :

การดำเนินงานของชุดโครงการวิจัยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด ที่ผ่าน มา ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้างกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนนั้น ทีม วิจัยจังหวัดร้อยเอ็ดได้ผลลัพธ์จากการวิจัยที่รู้จักกันดีในนามของ “แคนคู โมเดล จังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งเป็น ลักษณะของเครือข่ายแบบที่มีแกนนำ (Dominated Network) โดยมีสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นแม่ข่ายในการพัฒนาระบบคุณค่า ระหว่างภาคีเครือข่าย ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรโพธิ์ทอง จำกัด สหกรณ์การเกษตรสุวรรณภูมิ จำกัด และกลุ่มเกษตรกรทำนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

ในการติดตามประเมินผลเครือข่ายของทีมประสานงานกลางในระยะเวลาหลังสิ้นสุด โครงการ ระหว่างเดือนมกราคม – ธันวาคม 2550 พบว่า กระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายยังคง เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และขยายผลก่อให้เกิดภาคีเครือข่ายในวงกว้างขึ้น โดยมีภาคีเครือข่ายเป็นทั้ง ภาคเอกชน ที่เข้ามาเชื่อมโยงภารกิจด้านการตลาด อีกทั้งสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัยเอง ได้ทำหน้าที่ เป็นแม่ข่ายในการรวบรวมข้าวเปลือกมาแปรรูปบรรจุหีบห่อ และจำหน่ายให้แก่สหกรณ์การเกษตรและ สหกรณ์ประเภทอื่นๆ จนเป็นที่ยอมรับและเชื่อถือ และกระจายผลผลิตข้าวสารไปให้หลายช่องทาง การตลาดทั้งในขบวนการสหกรณ์ และกลุ่มธุรกิจค้าปลีกต่างๆ เช่น เดอะมอลล์ กรุ๊ป และสยามพารากอน

ข้อมูลที่ได้จากการประชุมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 ครั้ง ในช่วงปี 2550 พบว่า ปัจจัย สภาพแวดล้อมภายในของสหกรณ์มีจุดแข็งหลายประการ ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มี ความเชื่อมั่นไว้วางใจในตัวผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร และให้การสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างเป็น กระบวนการ สำหรับตัวผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรนั้น เป็นผู้ที่มีความวิญญูญาณสหกรณ์ มีความมุ่งมั่นทุ่มเท เสียสละ และมีรอบคอบคิดการพัฒนาสหกรณ์ไปในทิศทางของการพัฒนาระบบสหกรณ์ที่มีคุณค่า ซึ่งยากที่ จะมีปรากฏในตัวผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร โดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อน คือ ฝ่ายบริหาร จัดการยังขาดกรอบคิด ทักษะ และประสบการณ์ในการบริหารความเสี่ยงด้านธุรกิจ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับ การเพิ่มพูนเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน และภาพลักษณ์ของสหกรณ์การเกษตร และการขับเคลื่อนการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจ “แคนคู โมเดล” เพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ปัจจุบันเครือข่ายแคนคู โมเดล ได้ขยายกิจกรรมความร่วมมือในระหว่างภาคีเครือข่ายในเรื่อง การลดต้นทุนการผลิตข้าวแก่สมาชิกสหกรณ์ด้วยการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ตลอดจนการดำเนิน โครงการ สวัสดิการต่างๆ โดยทั้งแก่สมาชิก คนในครัวเรือนสมาชิก ตลอดจนให้การสนับสนุนแก่ชุมชนในละแวก ข้างเคียงของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ จึงเห็นได้ว่าสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด เป็นสหกรณ์ที่มีทุน ทางมนุษย์ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรอยู่ในระดับที่ ควรได้รับการหนุนเสริมให้เป็นสหกรณ์แม่ ข่ายที่จะนำพาภาคีเครือข่ายให้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่ระบบสหกรณ์ที่มีคุณค่า ตามยุทธศาสตร์ การพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 โดยเน้นไปที่การเชื่อมโยงเครือข่ายอุปทาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการ

ผลิตและการค้าข้าวอย่างเป็นธรรม โดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปภายใต้ความเห็นชอบของ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด ที่จะดำเนินการ โครงการความร่วมมือกับ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 3 ปี ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการ โครงการวิจัยในระยะที่หนึ่ง ดังนี้

2) คำถามวิจัย

2.1 แนวทางการเชื่อมโยงธุรกิจภายใต้โซ่อุปทาน ที่มีสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด เป็นแกนนำ จะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายร่วมของภาคีพันธมิตร ตามแนวทางของเครือข่ายคุณค่า

2.2 เครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงจากการดำเนินธุรกิจข้าวหอมมะลิ ควรเป็นอย่างไร

2.3 แนวทางการบริหารจัดการของเครือข่ายธุรกิจข้าวหอมมะลิ ควรดำเนินการอย่างไร จึงจะเกิดความยั่งยืน

3) วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อหาแนวทางการเชื่อมโยงธุรกิจตามแนวทางของเครือข่ายคุณค่าและการค้าที่เป็นธรรม ที่มีสหกรณ์การเกษตรเกษตรวิสัย จำกัด เป็นแกนนำ

3.2 เพื่อหาเครื่องมือและแนวทางในการบริหารจัดการของเครือข่าย และการลดความเสี่ยงจากการดำเนินธุรกิจ

4) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

4.1 ตัวแบบสำหรับการเชื่อมโยงธุรกิจข้าวหอมมะลิ ภายใต้โซ่อุปทาน

4.2 ตัวแบบเครื่องมือ และกระบวนการในการบริหารความเสี่ยงจากการดำเนินธุรกิจข้าวหอมมะลิ

4.3 ตัวแบบการบริหารจัดการ ของเครือข่ายธุรกิจข้าวหอมมะลิ บนแนวทางของเครือข่ายคุณค่าสู่ระบบการค้าที่เป็นธรรม

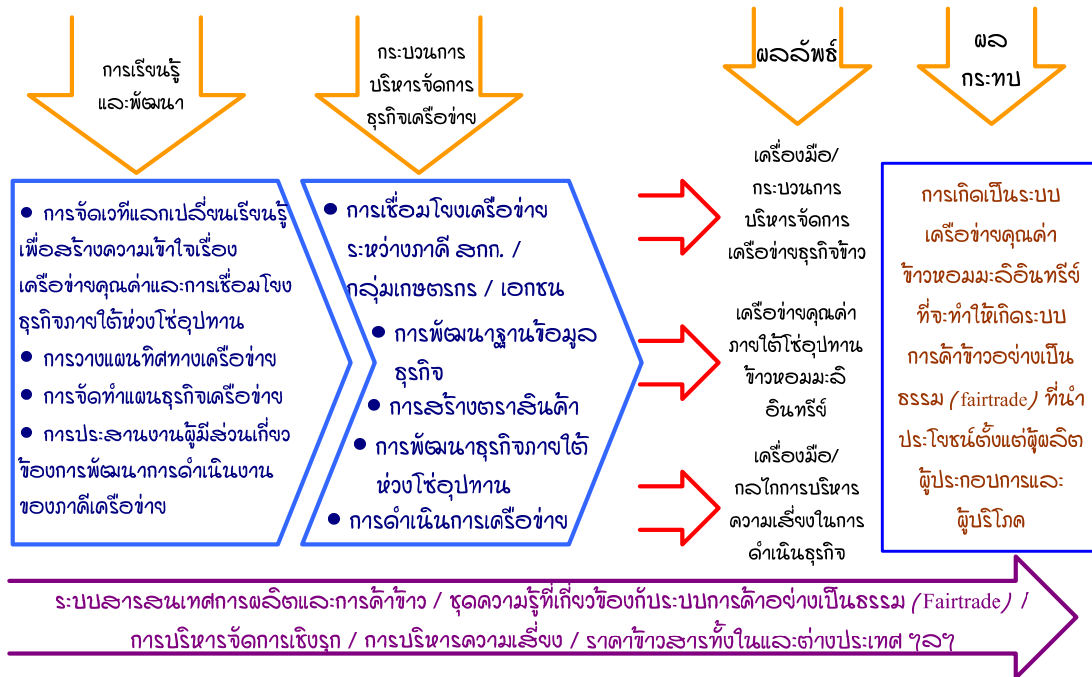
5) ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

5.1 ผู้นำสหกรณ์ที่เป็นภาคีเครือข่ายฯ มีทักษะและประสบการณ์ ในการบริหารจัดการธุรกิจข้าวหอมมะลิ ที่คำนึงถึงความเสี่ยงและการดำเนินธุรกิจที่ยั่งยืน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่แข่งขัน

5.2 เป็นแกนนำการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาเครือข่ายธุรกิจสหกรณ์ โดยการเชื่อมโยงโซ่อุปทานตามแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2

6) กรอบคิดการวิจัย

การดำเนินการโครงการจะเป็นไปตามกรอบคิดการวิจัยที่นำชุดความรู้การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าไปบูรณาการกับชุดความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการวิจัยในรูปแบบ Experimental development ในรูปที่ 4.7



รูปที่ 4.7 กรอบคิดการพัฒนา เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิ

7) กระบวนการวิจัย

จะเป็นไปตามขั้นตอนในรูปที่ 6.2 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 : การประชุมหารือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและทีมประสานงานกลาง เพื่อการวางแผนการดำเนินการโครงการ ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือของสหกรณ์การเกษตรที่เป็นแกนนำและภาคีพันธมิตร

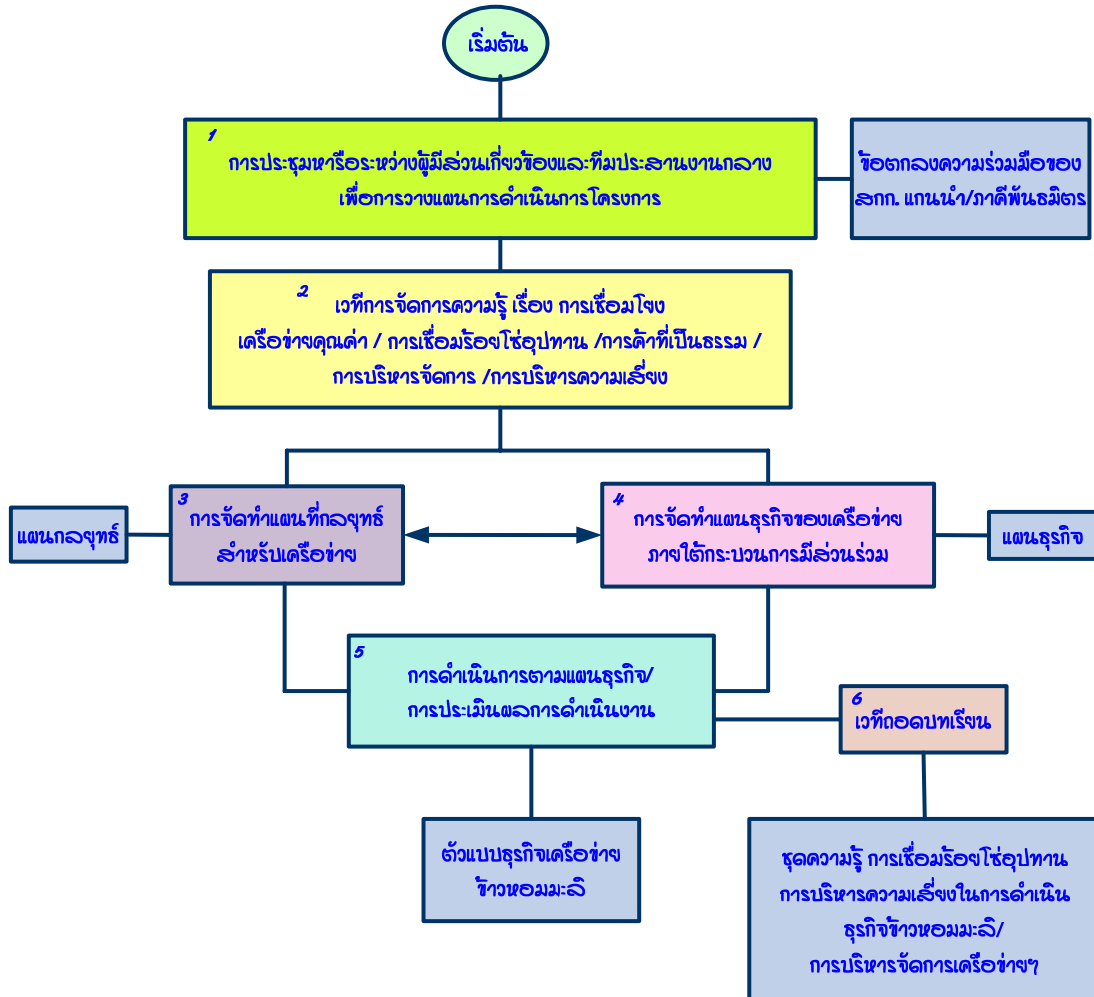
ขั้นตอนที่ 2 : การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่าการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานและชุดความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 : การจัดทำแผนที่กลยุทธ์สำหรับเครือข่ายข้าวหอมมะลิ

ขั้นตอนที่ 4 : การจัดทำแผนธุรกิจของเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 5 : การดำเนินการตามแผนธุรกิจ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการสร้างตราสินค้า การพัฒนาธุรกิจ การติดตามประเมินผล การดำเนินการเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 6 : การถอดบทเรียน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทีมผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิจัย ตลอดจนผู้นำภาคีเครือข่าย เพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้การบริหารจัดการธุรกิจเครือข่าย/การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจข้าวหอมมะลิ



รูปที่ 4.8 กระบวนการวิจัย เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิ

8) นักวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

นักวิจัย

9) แผนการวิจัย 12 เดือน

กิจกรรม	เดือนที่												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. การประชุมหารือผู้เกี่ยวข้องเพื่อการวางแผน โครงการการจัดทำข้อตกลงระหว่างภาคีเครือข่าย	→												
2. การจัดการความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		→	→										
3. การจัดทำแผนที่กลยุทธ์เครือข่ายธุรกิจ ข้าวหอมมะลิ		→	→										
4. การรายงานความก้าวหน้า				→									
5. การจัดทำแผนธุรกิจเครือข่าย			→	→									
6. การดำเนินการตามแผนธุรกิจ				→	→	→	→	→	→	→	→		
7. การจัดเวทีถอดบทเรียน												✓	
8. การจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์													✓

10) งบประมาณ

งบประมาณ	บาท
1. หมวดค่าตอบแทน :	xxx
2. หมวดค่าใช้สอย :	xxx
รวม	xxx

4.7 เครือข่ายคุณค่าผลไม้

1) หลักการและเหตุผล

จากการดำเนินการโครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าผลไม้จังหวัดจันทบุรี ในระยะที่ 1 มุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาการทำสวนผลไม้อย่างเป็นระบบ ด้วยการสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อสร้างตัวแบบการทำสวนผลไม้คุณภาพของเกษตรกรสมาชิกในการพัฒนาการผลิตผลไม้ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด ก่อให้เกิด “เครือข่ายการเรียนรู้” ชุดความรู้ที่ได้รับสามารถกระตุ้นให้เกษตรกรสมาชิกเกิดแนวคิดทัศนคติ และจิตสำนึกในการทำสวนผลไม้คุณภาพ ภายใต้ระบบการจัดการคุณภาพ GAP พืช เกิดการรวมกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพในพื้นที่ 4 ตำบลนำร่อง จำนวน 4 กลุ่ม รวม 73 คน ตลอดจนเกิดรูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาด ภายใต้โซ่อุปทานที่มีสหกรณ์การเกษตรเขาคิชฌกูฏ จำกัด เป็นแกนนำในการขับเคลื่อน

ในการดำเนินการโครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าผลไม้ สามารถสร้างระบบธุรกิจผลไม้ของสหกรณ์ได้ทั้งในระดับต้นน้ำ ตั้งแต่การพัฒนาการผลิตผลไม้ให้มีคุณภาพได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด ส่งผลให้เกิดการสร้างเกษตรกรคุณภาพ เครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ และการจัดการผลไม้มี่มีคุณภาพ ในระดับกลางน้ำ เชื่อมโยงพันธมิตรกับภาคีเครือข่ายในการรวบรวมและจำหน่ายผลไม้ ส่งผลให้เกิดการบริหารจัดการตลาดผลไม้ที่มีประสิทธิภาพทั้งตลาดหลัก และตลาดรอง จนกระทั่งในระดับปลายน้ำ เชื่อมโยงพันธมิตรกับผู้ประกอบการค้าส่งออกผลไม้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและขยายช่องทางการตลาดผลไม้คุณภาพในตลาดต่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดเป็นผลลัพธ์ที่เป็นต้นแบบธุรกิจเครือข่ายผลไม้เชิงคุณค่า และการค้าที่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค คู่ค้า และเกษตรกรสมาชิก นำไปสู่แนวทางการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรตามความต้องการอย่างแท้จริง ตลอดจนเป็นบริบทในการส่งเสริมจากภาครัฐ ภายใต้อุดมการณ์ หลักการ วิธีการและคุณค่าสหกรณ์

ผลลัพธ์ที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากผลลัพธ์ที่เป็นต้นแบบธุรกิจเครือข่ายผลไม้เชิงคุณค่าแล้ว ได้แก่ ความภาคภูมิใจของผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเขาคิชฌกูฏ จำกัด ที่สะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันเกษตรกรสมาชิก มีทัศนคติที่ดีกับสหกรณ์ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เกษตรกรสมาชิกมักให้ความสำคัญในเรื่องเงินทุนอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันสหกรณ์และเกษตรกรสมาชิก สามารถมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอาชีพการทำสวนผลไม้แก่เกษตรกรสมาชิก ตลอดจนสามารถพัฒนาช่องทางการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

การก้าวไปสู่นโยบายเขตการค้าเสรีอาเซียนหรือ อาฟต้า (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ของประเทศไทย ตามข้อตกลงทางการค้าของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้เริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 ซึ่งมีสินค้าเกษตรของไทย จำนวน 23 รายการ ที่จะต้องยกเลิกโควตา และลดภาษีเป็น 0%

เมื่อมองภาพเศรษฐกิจโดยรวมแล้ว ไทยและอาเซียนต่างก็จะได้รับประโยชน์จากการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน AFTA แต่จะมากน้อยกว่ากันนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของภาครัฐ และภาคเอกชนในแต่ละประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค ผู้บริโภคสามารถบริโภคสินค้าอุปโภค บริโภคในราคาถูกลง แต่อย่างไรก็ตามการนำเข้าผลไม้จากต่างประเทศที่มีราคาถูกจะยังคงส่งผลกระทบต่อเกษตรกรภายในประเทศ รวมทั้งการลักลอบผ่านตามแนวชายแดนซึ่งยากต่อการควบคุมและตรวจสอบแหล่งที่มาทำให้เกิดผลกระทบต่อราคาผลไม้ของเกษตรกรสมาชิกได้

ทั้งนี้ การขับเคลื่อนสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพให้ก้าวทันกับพลวัตของการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนหรือ อาฟต้า (AFTA) ทำให้ต้องเร่งปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมกับการสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แม้ผลไม้เศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี อาทิ มังคุด เงาะ ทุเรียน จะไม่ได้รับผลกระทบในภาพรวมของการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน AFTA เนื่องจากไม่ได้ถูกกำหนดเป็นสินค้าเกษตร จำนวน 23 รายการ แต่การขับเคลื่อนให้เกษตรกรสมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในสินค้าเกษตรคุณภาพ และพัฒนาขีดความสามารถศักยภาพในการผลิตผลไม้ให้มีคุณภาพ เป็นไปตามมาตรฐานการนำเข้าของประเทศตลาดเป้าหมาย หรือข้อกีดกันทางการค้าที่อาจส่งผลกระทบขึ้นได้ในอนาคต ดังนั้น การส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ โดยมีสหกรณ์การเกษตรเป็นแกนนำในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทั้งทางด้านการพัฒนาการผลิต และการพัฒนาขยายช่องทางการตลาดของผลไม้ ซึ่งจะทำให้สามารถปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ดังกล่าว ตลอดจนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ระบบสหกรณ์การเกษตร

เพื่อเป็นการต่อยอด และขยายผลการขับเคลื่อนเวทีแห่งการเรียนรู้ โครงการวิจัยเครือข่ายคุณค่าผลไม้ ภายใต้การค้าที่เป็นธรรม ในระยะที่ 2 จึงต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง โดยการนำเอาชุดความรู้รูปแบบการรวมกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ และการบริหารจัดการโซ่อุปทานไปสู่ภาคีเครือข่าย โดยมีเป้าหมายในการขยายผลไปยังสหกรณ์การเกษตรมะขาม จำกัด ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการติดต่อกัน สร้างเป็นเครือข่ายเวทีแห่งการเรียนรู้ในการพัฒนาและวางแผนการผลิตร่วมกัน นำไปสู่การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสหกรณ์ ส่งผลให้เกิดศักยภาพทางการแข่งขัน

นอกจากนั้นจะให้ความสำคัญด้านข้อมูลพื้นฐานการผลิต การตลาด และต้นทุนรวม เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการด้านวางแผนการผลิตพืชหลัก และพืชรอง เพื่อเพิ่มรายได้ สร้างผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถในการจัดการระบบกระจายสินค้าทั้งตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพพัฒนาสู่สากล นับเป็นการเพิ่มคุณค่าในการส่งเสริมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร จนนำไปสู่การบูรณาการร่วมกันของทุกฝ่าย กำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานบนแนวทางการพัฒนาสหกรณ์สู่ความยั่งยืน และเกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเกษตรกรสมาชิกและสหกรณ์การเกษตรอื่นๆ และที่สำคัญ ระบบธุรกิจที่สหกรณ์ขับเคลื่อนร่วมกับภาคีพันธมิตรได้สะท้อนให้เห็นตัว

แบบของการบริหารจัดการภายใต้โซ่อุปทาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามารถในเชิงแข่งขันภายใต้การเปิดการค้าเสรีอาเซียนที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้า

2) คำถามวิจัย

2.1 การพัฒนากลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ ให้สามารถยืนหยัดและเผชิญหน้ากับตลาดการค้าเสรีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ควรดำเนินการอย่างไร

2.2 การวางแผนธุรกิจของเครือข่ายคุณค่าผลไม้สู่ตลาดให้สอดคล้องกับการผลิตของชาวสวนผลไม้ ภายใต้ภาคีเครือข่าย ควรทำอย่างไร

2.3 นโยบายรัฐในการสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรชาวสวนผลไม้ ภายใต้ตลาดการค้าเสรีควรเป็นอย่างไร

3) วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ ภายใต้กลไกของสหกรณ์การเกษตรเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันแก่เกษตรกรชาวสวนผลไม้ ภายใต้ตลาดการค้าเสรีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

3.2 เพื่อขยายผลการดำเนินธุรกิจเครือข่ายคุณค่าผลไม้ สู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศให้สอดคล้องกับการผลิตของชาวสวนผลไม้ภายใต้ภาคีเครือข่าย

3.3 เพื่อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายรัฐในการส่งเสริมชาวสวนผลไม้ ภายใต้ตลาดการค้าเสรี

4) ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

4.1 ชุมชนความรู้สำหรับแนวทางปฏิบัติสำหรับการขับเคลื่อนกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ เพื่อการประกอบอาชีพชาวสวนผลไม้อย่างยั่งยืน

4.2 เกิดกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพบนพื้นฐานของความสมัครใจ และการขยายผลในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

4.3 เกิดตัวแบบการดำเนินธุรกิจของเครือข่ายคุณค่าผลไม้ ภายใต้โซ่อุปทานที่สามารถเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสหกรณ์และผู้ประกอบการ ในการกระจายผลไม้อสู่ผู้บริโภค

5) ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

5.1 ช่วยลดปัญหาผลไม้ราคาตกต่ำ และขายไม่ได้ ในช่วงฤดูกลาง

5.2 เกิดเป็นระบบธุรกิจผลไม้ ระหว่างภาคีพันธมิตรในภูมิภาคต่างๆ ที่มีการประสานความร่วมมือในเชิงธุรกิจมากขึ้น

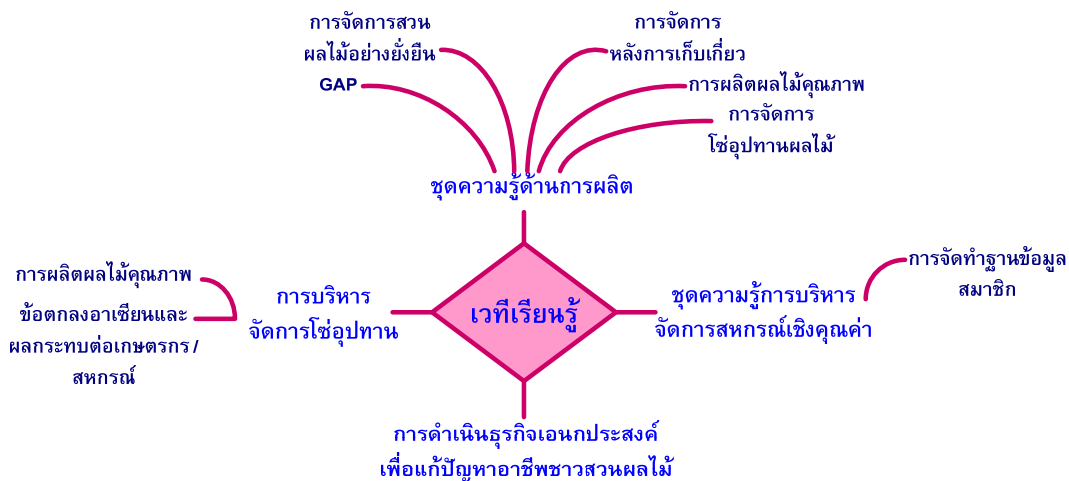
5.3 เพิ่มคุณค่าและบทบาทในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ในการเป็นช่องทางการตลาดของเกษตรกรรายย่อย ให้กว้างขวางขึ้น

6) ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย จะเป็นไปดังนี้ (รูปที่ 4.10)

6.1 การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคีพันธมิตรและแกนนำเครือข่ายสหกรณ์การเกษตร เขาคิชฌกูฏ จำกัด มุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายร่วมเพื่อกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานของ สหกรณ์ นำไปสู่การสร้างเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพทำสวนผลไม้บนแนวทางการพัฒนาสหกรณ์สู่ ความยั่งยืนยั่งยืน

6.2 ส่งเสริมให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ด้านการวางแผนการผลิตพืชหลัก พืชรอง และแนวทางการขยายช่องทางตลาดสินค้าคุณภาพทั้งในและต่างประเทศ นำไปสู่การปรับ กระบวนทัศน์ ด้านการผลิต การบริหารจัดการของเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพและสหกรณ์ การเกษตร ให้สามารถปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ของการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน และเป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันให้ระบบสหกรณ์การเกษตร ภายใต้การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายคุณค่าผลไม้

6.3 การจัดเวทีเรียนรู้ภายใต้ภาคีเครือข่ายคุณค่าผลไม้โดยการนำเอาชุดความรู้รูปแบบการ รวมกลุ่ม การจัดทำ GAP การลดต้นทุนการผลิต การจัดการสวนผลไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นชุดความรู้จาก การวิจัยระยะที่ 1 นำไปขยายผลยังสหกรณ์การเกษตรระฆัง จำกัด สร้างเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ใน การพัฒนาและวางแผนการผลิตร่วมกัน (รูปที่4.9)



รูปที่ 4.9 การจัดเวทีเรียนรู้แก่ภาคีเครือข่ายคุณค่าผลไม้ และชุดความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็น

6.4 การจัดทำฐานข้อมูลการผลิตของภาคีเครือข่าย จะมุ่งไปที่การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการผลิตของเกษตรกรสมาชิกภายใต้ภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลไม้คุณภาพ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการพัฒนาการผลิต และการวางแผนร่วมกันภายใต้ระบบธุรกิจของเครือข่าย

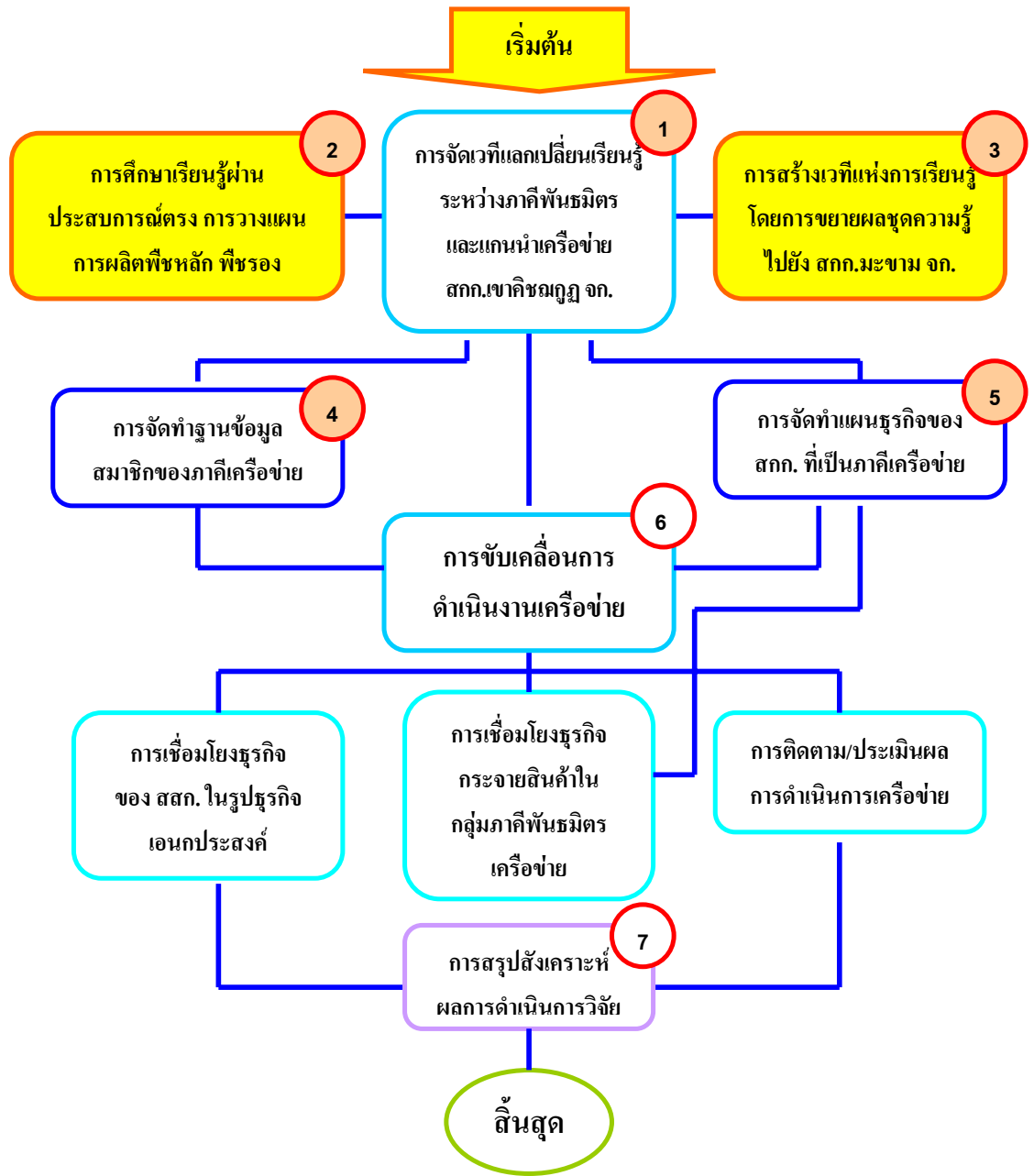
6.5 การจัดทำแผนธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่เป็นภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การบูรณาการตามข้อตกลงร่วมกัน เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการดำเนินธุรกิจภายใต้โซ่อุปทาน การขับเคลื่อนการดำเนินงานของเครือข่ายคุณค่าผลไม้ จะประกอบไปด้วย ภารกิจสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่

6.5.1 การยกระดับการทำงานของสหกรณ์การเกษตรในรูปแบบของธุรกิจอเนกประสงค์ (multipurpose Co-ops) ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพของสหกรณ์การเกษตรในการส่งเสริมการผลิตผลไม้คุณภาพแก่เกษตรกรสมาชิกชาวสวนผลไม้ ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจการตลาด ธุรกิจส่งเสริมการเกษตร เพื่อแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพชาวสวนผลไม้อย่างครบวงจร

6.5.2 การเชื่อมโยงธุรกิจกระจายสินค้าในกลุ่มภาคีพันธมิตรเครือข่ายฯ จะเป็นเรื่องของการวางแผนธุรกิจร่วมกันระหว่าง ภาคีพันธมิตร สหกรณ์การเกษตร และผู้ประกอบการในด้านการรวบรวมและการกระจายสินค้าที่จะก่อให้เกิดเป็นระบบธุรกิจของเครือข่ายทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ

6.5.3 การติดตามประเมินการดำเนินงานเครือข่ายฯ จะมุ่งไปที่การติดตามผลการดำเนินงานของเครือข่ายฯ ปัญหาอุปสรรคที่เผชิญ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ สรุปบทเรียน

6.6 การสรุปสังเคราะห์การดำเนินการวิจัย จะมุ่งไปที่การจัดเวทีเรียนรู้ ระหว่างภาคีเครือข่าย เพื่อหาข้อสรุป เกี่ยวกับ สถานการณ์ ปัญหา อุปสรรค ในการวิจัยและข้อเสนอแนะอื่นๆ



รูปที่ 4.10 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

7) แผนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลา											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคีพันธมิตร และแกนนำเครือข่าย สกก.เขาคิชฌกูฏ จก.	✓			✓				✓				✓
2. การศึกษาเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ด้านการวางแผนการผลิตพืชหลัก พืชรอง และแนวทางการขยายช่องทางการตลาด												
3. การจัดเวทีเรียนรู้โดยการนำเอาชุดความรู้รูปแบบการรวมกลุ่ม ขยายผลไปยัง สกก.มะขาม จก.												
4. การจัดทำฐานข้อมูลการผลิตของภาคีเครือข่าย												
5. การจัดทำแผนธุรกิจของสกก.ที่เป็นภาคีเครือข่าย					→							
6. การขับเคลื่อนการดำเนินงานเครือข่ายการพัฒนาเป็นธุรกิจเอกประสงค์												→
7. การรายงานความก้าวหน้า						✓						
8. การขับเคลื่อนการเชื่อมโยงธุรกิจกระจายสินค้าในกลุ่มภาคีพันธมิตรเครือข่าย												
9. การสรุป/สังเคราะห์ผลการวิจัย												✓
10. การจัดทำและเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์												✓

8) รายงานความก้าวหน้า (6 เดือน)

รายงานความก้าวหน้าจะประกอบไปด้วย

- 8.1 ข้อเสนอแนะการผลิตผลไม้คุณภาพที่ได้จากการถอดบทเรียนตัวแบบชาวสวนคุณภาพ
- 8.2 ชุดความรู้ในการจัดทำฐานข้อมูลการผลิตของเครือข่ายฯ / ปัญหาและอุปสรรค
- 8.3 รายงานความก้าวหน้าการจัดทำแผนธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่เป็นภาคีเครือข่าย
- 8.4 รายงานสรุปปัญหาและอุปสรรคการวิจัยในระยะแรก

9) ทีมวิจัย:

- หัวหน้าโครงการวิจัย นางศศิธร วิเศษ
นักวิชาการสหกรณ์ ชำนาญการพิเศษ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด
จันทบุรี
- นักวิจัย
 1. นายสุขพัฒนสรณ์ วัฒนโกไคย
นักวิชาการมาตรฐานสินค้า สำนักงานสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี
 2. นางสุรางค์ พุ่มโพธิ์ทอง
ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรเขาคิชฌกูฏ จำกัด
 3. นางวิภาภรณ์ ผลมาก
ผู้จัดการ สหกรณ์การเกษตรมะขาม จำกัด

บทที่ 5

ผลลัพธ์งานวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์

5.1 การสร้างตัวแบบระบบธุรกิจสหกรณ์เชิงคุณค่า

ด้วยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตภายใต้นโยบายเปิดเสรีทางการค้าและผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตโลกร้อน ภัยพิบัติ โรคระบาด และวิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การยกระดับธุรกิจของสหกรณ์ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 1.6 ล้านล้านบาทหรือประมาณร้อยละ 11 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกและประชาคมสหกรณ์ อีกทั้งขยายผลในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนำประโยชน์สู่ประชาชนบนหลักการพึ่งพาและร่วมมือกัน

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์จึงดำเนินการ โครงการวิจัยร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและขบวนการสหกรณ์ที่สร้างตัวแบบระบบธุรกิจสหกรณ์ภายใต้โซ่อุปทานที่มีความร่วมมือกับพันธมิตรธุรกิจ (Strategic partner) ในแนวราบ (Horizontal integration) เพื่อความสามารถในการแข่งขันและการลดต้นทุนด้วยการจัดทำแผนธุรกิจ การสร้างแบรนด์ การพัฒนาช่องทางการตลาด และการปรับปรุงระเบียบข้อบังคับที่เอื้อประโยชน์สู่สมาชิกและชุมชน ปัจจุบันตัวแบบธุรกิจสหกรณ์ที่สามารถนำไปเป็นแบบอย่างของระบบธุรกิจสหกรณ์เชิงคุณค่า มี 8 เครือข่าย ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อตัวแบบธุรกิจ	จำนวนสหกรณ์/สมาชิกที่เข้าร่วม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น	ความคาดหวังในอนาคต
1.	เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย	<ul style="list-style-type: none"> • สหกรณ์การเกษตร 16 แห่ง • สมาชิก 7,600 คน 	<ul style="list-style-type: none"> • เกิดเป็นเครือข่ายเชิงธุรกิจ • มีแผนธุรกิจเครือข่ายสร้างอำนาจต่อรองด้านการตลาด • เกิดแบรนด์ข้าวเกิดบุญ • เพิ่มช่องทางการตลาดใหม่ • ผู้นำฝ่ายจัดการมีความรู้ด้านการตลาดเชิงรุก/การบริหารแบรนด์/การบริหารความเสี่ยง • มีแผนปกป้องภาพลักษณ์ข้าวหอมมะลิไทยด้วยแบรนด์เกิดบุญ • ประชาชนสนใจและตอบ 	<ul style="list-style-type: none"> • ตัวแบบของเครือข่ายจะขยายผลในการพัฒนาระบบธุรกิจ ใน Community อื่นๆ • การเพิ่มมูลค่าจากการมีอำนาจต่อรอง • การผนึกกำลังสร้างระบบสวัสดิการแก่สมาชิก-ชุมชน (สร้างโรงพยาบาล) • การปกป้องภาพลักษณ์และมาตรฐานข้าวหอมมะลิไทย ในยุคเปิดเสรีอาเซียนที่มีการลักลอบข้าวจาก



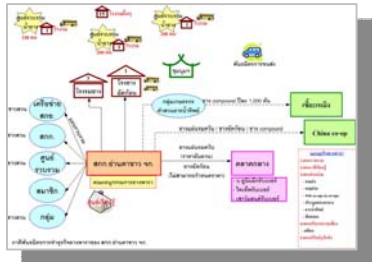
ลำดับ ที่	ชื่อตัวแบบธุรกิจ	จำนวนสหกรณ์/ สมาชิกที่เข้าร่วม	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น	ความคาดหวังในอนาคต
			รับในแบรนด์ข้าวเกิดบุญ	ประเทศเพื่อนบ้านมา สวมสิทธิ์เป็นข้าวไทย
2.	<p data-bbox="358 407 618 489">เครือข่ายคุณค่าข้าว คุณธรรม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ● ชวนาคุณธรรม 259 คน ● ผู้ประกอบการ 10 ราย ● บริษัทส่งออก 3 ราย ● บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด 	<ul style="list-style-type: none"> ● การเพิ่มราคาภายใต้แบรนด์ข้าวคุณธรรมระหว่างปี 2549-2552 ได้ 15-30% จากราคาตลาดราคาประกัน ● การตอบรับจากผู้บริโภคในเรื่องแบรนด์ข้าวคุณธรรม ● ชุดความรู้การสร้างแบรนด์ ● นวัตกรรมพัฒนาระบบธุรกิจข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทยของกลุ่มชาวนาภายใต้โซ่อุปทาน ● ปฏิญญาชาวนาคุณธรรม ● ศูนย์เรียนรู้ข้าวคุณธรรม 16 ศูนย์ ● ชุดความรู้การแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ● ได้มีโอกาสถวายข้าวคุณธรรมแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปีละ 100 ตัน ภายใต้มูลนิธิธรรมะร่วมใจ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ ● ได้รับรางวัลนวัตกรรมของมก. ปี 2550 	<ul style="list-style-type: none"> ● ศูนย์เรียนรู้ข้าวคุณธรรมจะเป็นกลไกที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการปลูกข้าวของเครือข่ายชาวนาที่ได้น้อมนำเอาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้ามาดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีควรนำไปเป็นตัวอย่าง ● แบรนด์ข้าวคุณธรรม จะช่วยเชิดชูภาพลักษณ์ข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์ ● เยาวชน/คนในสังคมได้เชิดชูศักดิ์ศรีชาวนาไทยที่มีคุณธรรม

3. เครือข่ายคุณค่าผลไม้
จ.จันทบุรี



- สหกรณ์การเกษตร 2 แห่ง
- สมาชิก 73 คน
- ผู้ส่งออก 2 บริษัท
- บริษัท 18 บริษัท
- หน่วยงานรัฐ 6 หน่วยงาน
- ตัวแบบชาวสวนผลไม้คุณภาพ
- ตัวแบบการทำ GAP ด้วยจิตสำนึกของเกษตรกรสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
- การขยายผลตัวแบบชาวสวนผลไม้คุณภาพไปสู่เครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่อื่น
- ตัวแบบการทำธุรกิจผลไม้ของสหกรณ์ภายใต้โซ่อุปทานที่ลดต้นทุน เพิ่มมูลค่า
- เวทีเรียนรู้การบริหารจัดการธุรกิจผลไม้สหกรณ์สู่สากล
- ชูคความรู้การทำ GAP ด้วยจิตสำนึก
- การขยายผลการผลิตผลไม้คุณภาพผ่านเครือข่ายในพื้นที่อื่น
- การพัฒนาช่องทางการตลาดผลไม้สหกรณ์ภายใต้เครือข่ายคุณค่า
- การจัดทำฐานข้อมูลผลไม้สหกรณ์
- การสร้างทายาทเกษตรกรชาวสวนผลไม้

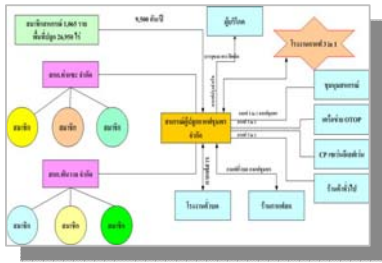
4. เครือข่ายคุณค่ายางพารา อ.ย่านตาขาว จ.ตรัง



- สหกรณ์การเกษตร 12 แห่ง
- กลุ่มเกษตรกร 1 แห่ง
- สมาชิก 4,000 คน
- เครือข่าย
- แผนธุรกิจเครือข่าย
- แผนใช้ทรัพยากรร่วมกัน
- แผนพัฒนาเทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ใหม่
- การเจรจาธุรกิจระหว่างสหกรณ์การเกษตรย่านตาขาวและ China CO-OP ประเทศจีนเรื่องธุรกิจยางคอมปาวน์
- ข้อตกลงเบงตงเพื่อการผนึกกำลังความร่วมมือระหว่างเครือข่าย สกค. ย่านตาขาว-กลุ่มเกษตรกรทำสวนธารน้ำทิพย์และสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ในการพัฒนา
- การพัฒนาธุรกิจยางพาราภายใต้ Co-ops to Co-ops ระหว่างไทย-จีน เพื่อรองรับนโยบายเปิดเสรีการค้า
- การพัฒนาฐานข้อมูลยางพาราของเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรไทย
- การพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปยางคอมปาวน์ระหว่างพันธมิตร สกค.ย่านตาขาว-กลุ่มธารน้ำทิพย์-

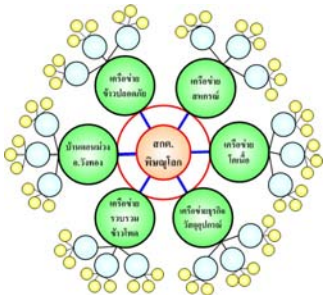
		<p>ระบบธุรกิจเชิงคุณค่า</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การจัดเวทีเรียนรู้และลดต้นทุนการผลิตแก่เกษตรกร ● การจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกรชาวสวนยางพารา ● การจัดทำตัวแบบสวนยางพาราเพื่อลดต้นทุนการผลิต 	<p>ผู้ประกอบการในมาเลเซีย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ระบบการค้ายางพาราที่เป็นธรรมกับเกษตรกร ● การลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคายางพารา
<p>5. เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์ จังหวัดพังงา</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 11 กลุ่ม ● หน่วยงานภาครัฐ 6 แห่ง ● ภาคเอกชน 1 แห่ง ● ภาคเอกชน 4 แห่ง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ทำให้ชุมชนรู้จักคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต และ ธรรมชาติ ที่มีความสำคัญต่อรายได้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ● ท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงระบบสาธารณสุข ระบบการคมนาคม การจัดให้มีแหล่งสินค้าการ ร้านค้าและพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ● มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีและพัฒนาต่อยอดในเชิงสร้างสรรค์ ● ได้สัญลักษณ์เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนจ.พังงา ● มีการจัดองค์กรในการบริหารเครือข่าย ● มีแผนทิศทางเครือข่ายวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ ● มีแผนธุรกิจภาคีเครือข่าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> ● การเพิ่มแนวทางการดำเนินงานเพื่อการสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้ให้บริการแก่ชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม แผนผังชุมชน ป้ายประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ● เพื่อเป็นแบบอย่างเครือข่ายผู้นำให้ชุมชนอื่นเอาเยี่ยงอย่างในการนำคุณค่าสหกรณ์สู่สังคม ● เสริมศักยภาพในการท่องเที่ยวชุมชนเชิงอนุรักษ์

6. เครือข่ายคุณค่ากาแฟชุมชนพร



- สหกรณ์ การเกษตร 3 สหกรณ์
- สมาชิก จำนวน 1,065 คน
- ฐานข้อมูลสมาชิกสหกรณ์ ผู้ปลูกกาแฟ
- ข้อมูลกาแฟ พันธุ์กาแฟ การดูแลกาแฟ
- ข้อมูลการใช้ปุ๋ย ปริมาณ การใช้ปุ๋ยของสมาชิก
- แรงงานในการเก็บเกี่ยว ผลผลิตกาแฟ
- แหล่งในการจำหน่าย
- ความร่วมมือของภาคี เครือข่ายกระจายสินค้า ในการจัดจำหน่ายกาแฟ 3 in 1 ผ่านบริษัทไปรษณีย์ไทย ทั้ง 719 แห่ง
- การสร้างระบบการผลิตและการตลาดรองรับการเปลี่ยนแปลงจากนโยบาย เปิดเสรีการค้าอาเซียนของสหกรณ์
- การส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตแก่เกษตรกรในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การณรงค์ให้คนไทยอุดหนุนกาแฟไทย

7. เครือข่ายคุณค่า จังหวัดพิษณุโลก



- สหกรณ์ การเกษตร 7 แห่ง
- กลุ่ม/องค์กร 24 แห่ง
- จำนวนสมาชิก 14,615 คน
- สหกรณ์ ที่มี ลักษณะ กิจกรรมแบบเดียวกัน ร่วมมือกันเป็นเครือข่าย
- เครือข่ายที่มีลักษณะ กิจกรรมต่างกันร่วมมือกัน เป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด
- ปุ๋ยแบรนด์ สกต. พิษณุโลก
- การตรวจสอบคุณภาพปุ๋ย โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ประสบการณ์
- องค์ความรู้ในการสร้าง เครือข่ายสหกรณ์
- กลยุทธ์การเปลี่ยนคู่แข่ง เป็นคู่ค้า
- การให้สมาชิก สามารถพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยมี สกต. พิษณุโลกเป็นแม่ข่าย
- มีหมู่บ้านต้นแบบ สำหรับลูกค้าและสมาชิกในการเรียนรู้ ที่จะพึ่งพาตนเอง ภายได้หลักแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง
- การพัฒนา กลุ่ม เครือข่ายให้มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น

<p>8. เครือข่ายกลุ่มธุรกิจสหกรณ์ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม</p> 	<ul style="list-style-type: none"> ● สหกรณ์พนักงาน โรงแรม 1 แห่ง ● โรงเรียนในอำเภอสามพราน 1 แห่ง ● กลุ่มผู้ผลิตผักอินทรีย์/ปลอดภัย 2 กลุ่ม ● เครือข่ายสหกรณ์การเกษตร 20 สหกรณ์ ● ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม สวนสามพราน 1 แห่ง 	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดเป็นตัวแบบกลุ่มธุรกิจสหกรณ์แนวใหม่ที่มีแกนนำเป็นผู้ประกอบการที่ตระหนักเห็นความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนมาผนึกกำลังกับกลุ่ม/สหกรณ์และชุมชนในการพัฒนาระบบธุรกิจสหกรณ์ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย/สิ่งแวดล้อม และแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจร่วมกันอย่างมืออาชีพให้เกิดประโยชน์ต่อภาคีและชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> ● การถอดบทเรียนสำหรับการดำเนินงานกลุ่มธุรกิจสหกรณ์ และขยายผลไปสู่การพัฒนาในขบวนการสหกรณ์ตามขั้นเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาการสหกรณ์ฉบับที่ 2 ภายใต้การกำกับดูแลของ กฟช.
---	--	---	--

5.2 การสร้างแบรนด์

การสร้างแบรนด์ถือเป็นกลยุทธ์การตลาดที่สำคัญที่สถาบันได้นำมาใช้ในเวทีเรียนรู้ภายใต้ชุดโครงการวิจัยที่ดำเนินการระหว่างปี 2548-2552 ผลลัพธ์การสร้างแบรนด์ที่ถือว่าประสบความสำเร็จได้แก่ แแบรนด์ข้าวคุณธรรม แแบรนด์ข้าวเกิดบุญ แแบรนด์กาแฟชุมพร ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (รายละเอียดอื่นศึกษาเพิ่มเติมจากรายงานวิจัย ชุดโครงการ “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” ,2552)

⇒ แแบรนด์ข้าวคุณธรรม

จุดมุ่งหมายเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาวนาคุณธรรมที่วางเงื่อนไขของชาวนาคุณธรรมต้องถือศีล อดบាយมุข 3 ประการ “ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน”

ภาพลักษณ์ของแบรนด์ข้าวคุณธรรมจะช่วยรณรงค์ให้ผู้บริโภคมีความผูกพันอยากอุดหนุนชาวนาคุณธรรม ซึ่งปัจจุบันข้อมูลเชิงประจักษ์ชี้ว่าแบรนด์ข้าวคุณธรรมสามารถช่วยแก้ปัญหาข้าวราคาตกต่ำได้อย่างเป็นรูปธรรม (ขายข้าวได้ราคาสูงกว่าราคาตลาด 30%)



⇒ แรนด์ข้าวเกิดบุญ



จุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของแรนด์ให้ผู้ซื้อ
รู้สึกถึงการได้รับบุญกุศลถึงการอุดหนุนชาวนารายเล็กที่ต้องการ
แก้ปัญหาการประกอบอาชีพผ่านเครือข่ายสหกรณ์การเกษตรเพื่อพัฒนา
ไปสู่ระบบการค้าที่เป็นธรรม

ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตร 16 แห่งใน 5 จังหวัด
ผนึกกำลังกันในการนำแรนด์เกิดบุญเพื่อปกป้องภาพลักษณ์และ
มาตรฐานข้าวหอมมะลิไทย ภายใต้นโยบายการเปิดการค้าเสรีอาเซียน ที่
มีการสวมสิทธิ์จากประเทศเพื่อนบ้าน ที่จะส่งผลกระทบต่อข้าวหอม
มะลิไทยในอนาคต

⇒ แรนด์กาแฟชุมพร

มีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะรณรงค์ให้คนไทยอุดหนุน
กาแฟไทยผ่านระบบธุรกิจสหกรณ์ เพื่อตั้งรับผลกระทบจากการเปิด
การค้าเสรีอาเซียน

ภาพลักษณ์ของแรนด์กาแฟชุมพรเป็นกาแฟแท้
พันธุ์โรบัสต้าของกลุ่มผู้ปลูกกาแฟชุมพร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ
ของประเทศ

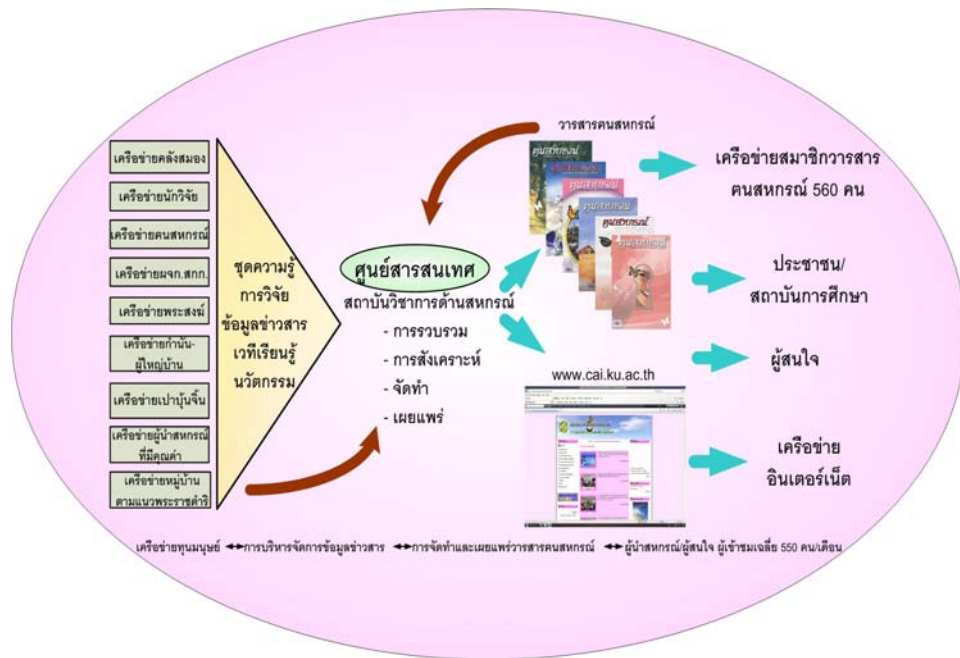


ผลงานวิจัยชี้ภายใต้ชุดโครงการฯ ให้เห็นเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า การสร้างแรนด์ช่วย
สร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าได้อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งจะช่วยสร้างเสริมภาพลักษณ์ของสินค้าสหกรณ์ให้ดู
โดดเด่นขึ้นด้วย ซึ่งปัจจุบันสถาบันได้นำชุดความรู้การสร้างแรนด์ขยายผลไปสู่การจัดทำ Brand
tracking เพื่อต่อยอดชุดความรู้การสร้างแรนด์และขยายผลในผลิตภัณฑ์อื่นๆ

5.3 การสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

ภายใต้แผนงานการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้นสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ได้จัดทำวารสารคน
สหกรณ์ ในรูปแบบของวารสารรายไตรมาส และเว็บไซต์ (<http://www.cai.ku.ac.th>) เพื่อเผยแพร่ชุด
ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์โดยมีกลุ่มเป้าหมายสำคัญ คือ ผู้นำและฝ่ายจัดการสหกรณ์ตลอดจนนักเรียน
นักศึกษาและประชาชนที่สนใจ ปัจจุบันมีสมาชิกวารสาร จำนวน 564 ราย และมีโครงการร่วมแบ่งปัน
สถานพื้น คนสหกรณ์ ที่สหกรณ์ใหญ่จะบริจาคเงินซื้อวารสารคนสหกรณ์แก่สหกรณ์ขนาดเล็กและ
ห้องสมุดประชาชน ซึ่งจะเป็นการขยายผลการสร้างเครือข่ายทางสังคมโดยใช้กลไกของวารสารคน

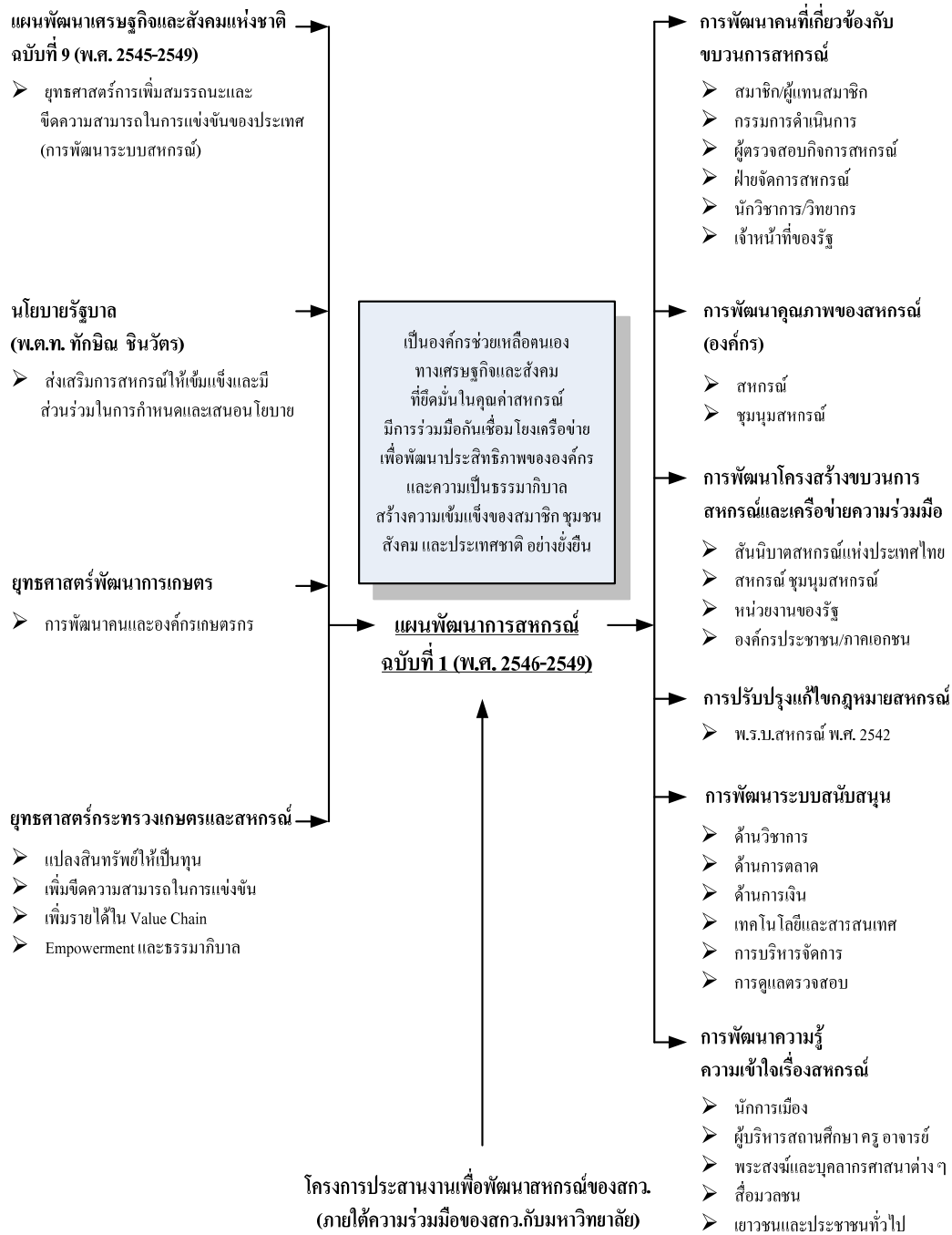
สหกรณ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และจะพัฒนาไปเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge base society) ในประชาคมสหกรณ์ต่อไปในอนาคต ซึ่งจะลดข้อจำกัดของสหกรณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (รูปที่ 5.1)



รูปที่ 5.1 เครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงด้วยกลไกของศูนย์สารสนเทศ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์

5.4 การนำชุดความรู้จากการวิจัยไปใช้เป็นนโยบาย

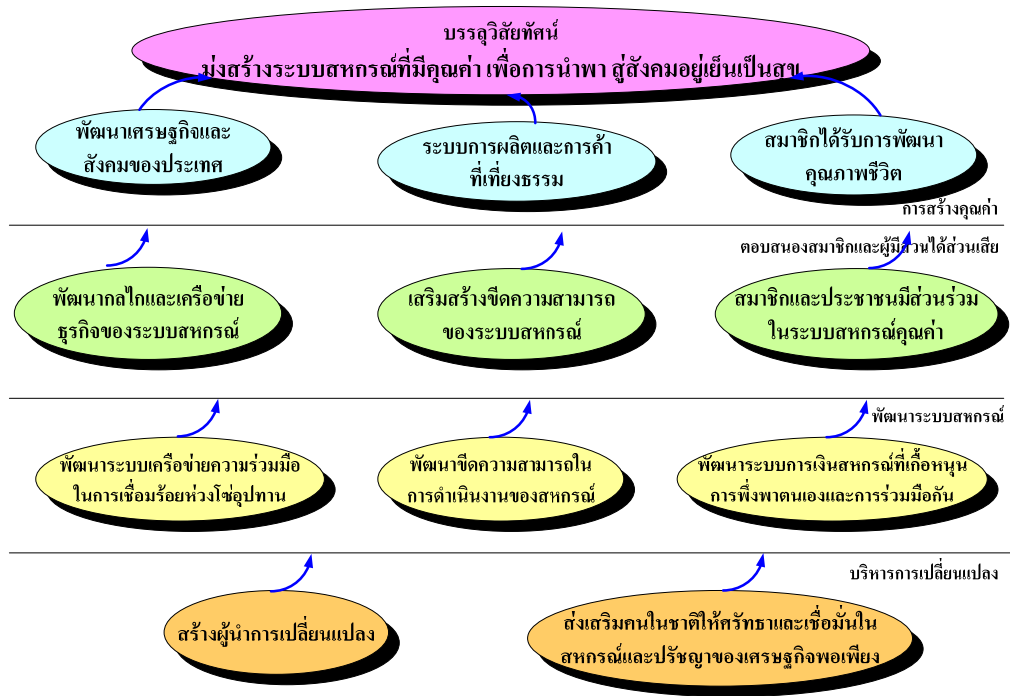
5.4.1 แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549)



รูปที่ 5.2 ความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์การพัฒนาการสหกรณ์ภายใต้แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549)

แหล่งที่มา : คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.), “แผนพัฒนาการสหกรณ์ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549)

5.4.2 .แผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)



รูปที่ 5.3 แผนที่ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาการสหกรณ์ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)

ภาคผนวกที่ 2

แบบประเมินความคิดเห็น

แบบประเมิน

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2553 ณ โรงแรมชลจันทร์ พัทยา รีสอร์ท จังหวัดชลบุรี

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

- 1) เพศ (.....) ชาย (.....) หญิง
- 2) ตำแหน่ง.....หน่วยงานต้นสังกัด.....จังหวัด.....

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ

ระดับของความคิดเห็น

มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

1. ก่อนเข้ารับการอบรม ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องฝึกอบรมเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2. หลังเข้ารับการอบรม ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องฝึกอบรมเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3. เนื้อหาหลักสูตรในภาพรวมมีความสอดคล้องกับความต้องการของท่านเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4. เอกสารเล่มหลักที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมเป็นประโยชน์กับท่านเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5. ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในหน้าที่การงานได้มากน้อยเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6. โดยภาพรวม ท่านพอใจกับโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ได้รับจากวิทยากรในแต่ละหัวข้อวิชา

7. ความจำเป็นของการวิจัยและพัฒนาและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดย ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
8. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : รูปแบบ กระบวนการและการนำไปใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์ โดย รศ.จุฑาทิพย์ กัทราวาท	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
9. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : จะริเริ่มและดำเนินการอย่างไร? โดย ทีมวิทยากร	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
10. การนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อยและอภิปราย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่และการจัดอบรม

ระดับของความคิดเห็น

มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

1.สถานที่อบรมเอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้ตามความคาดหวังของท่าน เพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
2.ความเหมาะสมห้องที่ใช้จัดอบรม	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
3.ความเหมาะสมของวัสดุอุปกรณ์ประกอบการอบรม	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
4.อาหารที่จัดไว้บริการมีความเหมาะสมเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
5.ความเหมาะสม ของเวลาในการเสวนา	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
6.ความเหมาะสมในการดำเนินการในภาพรวม	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
7.การให้บริการของเจ้าหน้าที่ระหว่างการอบรมมีความเหมาะสมเพียงใด	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

โปรดกรอกข้อมูลและส่งคืนเจ้าหน้าที่ แบบประเมินของท่านมีผลต่อการจัดเสวนาในครั้งต่อไป ขอขอบคุณ อย่างยิ่งสำหรับความร่วมมือ

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวกที่ 3

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

โครงการ การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกรมส่งเสริม

คำชี้แจง : แบบสอบถามมี 3 ตอน โปรดใส่เครื่องหมาย (✓) หรือเติมข้อความที่กำหนด

ตอนที่ 1 : สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ให้ท่านใส่เครื่องหมาย (✓) หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ครบทุกข้อ

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 21 - 30 ปี 31 - 40 ปี
 41 - 50 ปี 51 - 60 ปี
3. ตำแหน่งงานในปัจจุบัน
 นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
 อื่น ๆ ระบุ
4. ประสบการณ์ทำงานที่กรมส่งเสริมสหกรณ์
 1 - 5 ปี 6 - 10 ปี
 11 - 20 ปี มากกว่า 20 ปี
5. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการทำวิจัยมาก่อนหรือไม่
 ไม่เคย
 เคย รูปแบบการวิจัยที่เคยทำ
 การวิจัยทั่วไป
 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 : ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัยและงานส่งเสริมสหกรณ์

6. ประเด็นปัญหาด้านการส่งเสริมสหกรณ์ที่ท่านเผชิญที่สำคัญๆ มีอะไรบ้าง

.....

.....

7. ท่านสนใจอยากทำวิจัยหรือไม่ เรื่องอะไรบ้าง

- ไม่สนใจ ระบุเหตุผล
- สนใจ ระบุประเด็นการวิจัยที่สนใจอยากทำ
-
-
-

8. ท่านมีประสบการณ์ในการทำวิจัยด้านใดบ้าง และมีความเชี่ยวชาญระดับไหน

	ไม่เคยมี ประสบการณ์	มีประสบการณ์	มีประสบการณ์และ สามารถถ่ายทอดได้
<input type="checkbox"/> หัวหน้าทีมวิจัย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> นักวิจัย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> การเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> การเขียนรายงานวิจัย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
<input type="checkbox"/> การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เช่น การเป็น วิทยากรกระบวนการ การจัดสนทนากลุ่มเป้าหมาย	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

9. มาตรการอะไรบ้างที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ต้องดำเนินการเพื่อสนับสนุนให้นโยบายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์ต่องานส่งเสริมสหกรณ์

9.1

9.2

9.3

9.4

10. หลักสูตรฝึกอบรมอะไรบ้างที่ท่านต้องการให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินการ

10.1

10.2

ตอนที่ 3 : ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง: โปรดใส่เครื่องหมาย (✓) ลงหน้าระดับความคิดเห็นที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

ลำดับ ที่	ประเด็น	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ปาน กลาง	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วยอย่าง ยิ่ง
1.	นโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์เรื่องการสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยยกระดับการทำงานส่งเสริมสหกรณ์แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้เป็นอย่างดี					
2.	ท่านเป็นคนหนึ่งที่เห็นด้วยกับนโยบายและมีความสนใจอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัย					
3.	ประเด็นที่น่าเป็นห่วงประการหนึ่งก็คือ หากทุกคนให้ความสนใจจะทำวิจัยกันหมดแล้วใครจะทำงานประจำ					
4.	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาสหกรณ์					
5.	การทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการงบประมาณเฉพาะมิเช่นนั้น คงจะเป็นไปได้ยาก					
6.	ตามความเห็นของท่านต้องยอมรับว่า ยังไม่เคยเห็นงานวิจัยใดที่น่าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม					
7.	หากมีโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องการวิจัย ท่านยินดีที่จะเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ					
8.	การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม น่าจะเหมาะกับคนรุ่นใหม่มากกว่า					
9.	หากไม่วางระบบและกลไกในการปฏิบัติให้ดี นโยบายด้านการวิจัยนี้อาจส่งผลในทางลบต่อการดำเนินงานส่งเสริมสหกรณ์ในภาพรวมมากกว่าผลดี					
10.	คนที่มีความเหมาะสมกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น ต้องเป็นคนที่มุ่งมั่น ทุ่มเทและเปิดใจกว้างและต้องทำงานอย่างมีแบบแผน					

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของท่านจะเป็นประโยชน์สำหรับข้อเสนอเพื่อกำหนดเป็นแนวทาง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของกรมส่งเสริมสหกรณ์

ทีมงานสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์

ภาคผนวกที่ 4

รายชื่อผู้เข้ารับการอบรม

รายชื่อผู้อบรม

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”

ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2553

ณ โรงแรมชลจันทร์พญา รีสอร์ท จังหวัดชลบุรี

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	จังหวัด
1.	น.ส.กรรณา แต่งวิจิตร	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	นนทบุรี
2.	นายทวีศักดิ์ ชังให้ผล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พระนครศรีอยุธยา
3.	นางสุรีย์ จิรเจตนาภา	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สระบุรี
4.	นางปฐมพร สุทธนากร	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สระบุรี
5.	นายธนนิสร เนติธรรมกุล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ชัยนาท
6.	น.ส.ปาจริย์ กงแยม	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ลพบุรี
7.	นางสมศิริ จิตรไพศาลศรี	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สิงห์บุรี
8.	นางปราโมช ชูพินิจ	เจ้าพนักงานส่งเสริมสหกรณ์ชำนาญงาน	อ่างทอง
9.	นางฉัญญา ศรีชัย	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ฉะเชิงเทรา
10.	น.ส.ภัทรภร ศิริมงคล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	นครนายก
11.	นายสำเนา ประสาทร์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ปราจีนบุรี
12.	นางวุฒินันท์ ประยูรหงษ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สมุทรปราการ
13.	นายอาทร ชัยยันต์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สระแก้ว
14.	นางสาวสุมา หลีกภัย	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	จันทบุรี
15.	นายไพฑูรย์ ทองน้อย	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ระยอง
16.	นายมารุต พงษ์พิมาย	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ชลบุรี
17.	นางสาวศศิธร ยูชยทัต	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ชลบุรี

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	จังหวัด	
18.	นายวิจิต	สรรพคุณเคราะห์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ตราด
19.	นายสุรพล	เพชรนิล	ผอ. นิคมสหกรณ์ทองผาภูมิ	กาญจนบุรี
20.	นายวัชร	ช่วยประเสริฐ	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	นครปฐม
21.	นายพยุศักดิ์	สายวงศ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	ราชบุรี
22.	นายพิทักษ์	สุพรรณนวรธยา	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์	สุพรรณบุรี
23.	นายวงศ์ธารินทร์	พรมรักษ์	ผอ.กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์	ประจวบคีรีขันธ์
24.	นายเชวง	คิดกอุดมชัย	ผอ.กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์	เพชรบุรี
25.	นายชวลิต	จันทร์สวัสดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สมุทรสงคราม
26.	นางถนอมนวล	บุญเรือง	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สมุทรสงคราม
27.	นายณรงค์พล	พัฒนศรี	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์บ้านไร่	สมุทรสาคร
28.	นายนิรันดร์	ศรีวิไล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ชุมพร
29.	นางเรวดี	สุนทรนนท์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	นครศรีธรรมราช
30.	นายชวรัตน์	มณีโลกย์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พัทลุง
31.	น.ส.ปีลันทนา	สุวรรณมณี	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สงขลา
32.	นางปรีดา	ไชยศักดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สตูล
33.	นายฉ่ำฝื่อ	ล่าเต๊ะ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ปัตตานี
34.	นายกิตติ	พงศ์เลิศฤทธิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ยะลา
35.	นายสวัสดิ์	อ่อนประชู	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	นราธิวาส
36.	นางฉัชช	นามจันทร์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ระนอง
37.	น.ส.สาวดี	รักษ์ศิริ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พังงา
38.	น.ส.สมจิตต์	เข้าน้อง	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ภูเก็ต

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	จังหวัด
39.	นายสุพร เขียวสิน	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน	กระบี่
40.	นายพิพัฒน์ จิตณรงค์	นักวิชาการสหกรณ์	ตรัง
41.	นายพงศ์สันต์ ขำปู้	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	หนองคาย
42.	นางพรสถิตย์ กำไรทอง	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	หนองบัวลำภู
43.	นายวสันต์ สุขสมบัติ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	เลย
44.	นายสมคุณย์ สงสนันท์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	อุดรธานี
45.	นายนิคม เข้มปัญญา	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	นครพนม
46.	ว่าที่ร.ต.ชเนศ เชื่องกระโทก	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	มุกดาหาร
47.	นางยุพดี สารทอง	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สกลนคร
48.	นายขงยุทธ อุดมศักดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ขอนแก่น
49.	นางคารณี แยมศรีสุข	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	มหาสารคาม
50.	นายเชษฐา ไพศาล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ร้อยเอ็ด
51.	นายภูมินทร์ นารดสกุล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	กาฬสินธุ์
52.	นายนรุทธิ์ อุทรา	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	อำนาจเจริญ
53.	นายเสริมศักดิ์ อิ่มน้อย	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ศรีสะเกษ
54.	น.ส.จิราภรณ์ วงศ์พานิชย์	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ยโสธร
55.	นางสุพัฒ วิไลหอม	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	อุบลราชธานี
56.	นายชัยเดช เอ็นยอด	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สุรินทร์
57.	นายพนม สุขศิริ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	นครราชสีมา
58.	น.ส.สะอาดจิตร ประสงค์สิน	เจ้าพนักงานส่งเสริมสหกรณ์ชำนาญงาน	นครราชสีมา
59.	น.ส.มณีรัตน์ สิงหรา ณ อยุธยา	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	บุรีรัมย์

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	จังหวัด
60.	นายวรรณศักดิ์ ไม้จตุรัส	ผอ.กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์	ชัยภูมิ
61.	น.ส.พิมลวรรณ เลหา	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	เชียงใหม่
62.	น.ส.ภัณฑิลา จันทรินทร์	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	แม่ฮ่องสอน
63.	นายสมชาย ปุณยฤทัยพงศ์	ผอ.กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์	ลำปาง
64.	นายประเสริฐ บุนนาค	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ลำพูน
65.	นายสมเกียรติ ส่วนบุญ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	น่าน
66.	นายพิพัฒน์ สัญญา	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พะเยา
67.	น.ส.เฉลิมพร วงศ์จักร์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	เชียงราย
68.	นายชัยสิน เลิศราภิน	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	แพร่
69.	นายบรรจง ชัยขุนพล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ตาก
70.	น.ส.อภิรัตน์ จูเกษม	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พิษณุโลก
71.	น.ส.ชนัดดา กลมกลิ้ง	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	เพชรบูรณ์
72.	นายรุ่งเรือง เลขวรรณวิจิตร	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	สุโขทัย
73.	นายประคอง งามศิริศักดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	อุดรธานี
74.	นายรักเกียรติ พิฑูรวิทย์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	กำแพงเพชร
75.	นายกฤษดากร กิมสวัสดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	นครสวรรค์
76.	ว่าที่ ร.ต.อนุพันธ์ ฉัตรศรีพงษ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	พิจิตร
77.	นายนรสิทธิ์ สุดวิลัย	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	อุทัยธานี
78.	นางจินตนา พจนมนตรี	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	ส่วนกลาง
79.	นางอรวรรณ คงเมือง	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
80.	น.ส.วรมารด ดิลกอุดมชัย	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	จังหวัด
81.	นางจำลอง ยิ้มสรวล	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
82.	น.ส.สุดาวรรณ สันติวิบูลย์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
83.	นายกรกฎ ชยุดรรัตน์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
84.	นายสุรเดช ขุนจันทร์	นักวิชาการการเงินและบัญชีปฏิบัติการ	ส่วนกลาง
85.	น.ส.กรรณิการ โพธิประพวงพ็ทอง	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ส่วนกลาง
86.	นางสุนีย์ การดี	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
87.	นายสำราญ เชื้อสุจริต	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
88.	นางอรศิริ เจริญภักดี	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
89.	น.ส.พรพิมล เสถียรสุนทร	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
90.	น.ส.พัชกรณีย์ สุขงษา	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ส่วนกลาง
91.	น.ส.วิลาสินี วังทะพันธ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
92.	นางศรีรัตน์ จินตวร	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
93.	นายสุวิษ น้อยอ่อม	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการพิเศษ	ส่วนกลาง
94.	น.ส.สมพร เพิกสวน	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
95.	นายสมภพ ตติยาภรณ์	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง
96.	นายธีรยุทธ ลายสีดา	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ส่วนกลาง
97.	น.ส.ศรินทร์ทิพย์ นาคสวัสดิ์	นักวิชาการสหกรณ์ปฏิบัติการ	ส่วนกลาง
98.	น.ส.ปิยรัตน์ ฝ่ายอุประ	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ	ส่วนกลาง
99.	น.ส.จุไรรัตน์ ต้นสกุล	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ	ส่วนกลาง
100	นายโกณจนาท มายะการ	นักวิชาการสหกรณ์ชำนาญการ	ส่วนกลาง

ภาคผนวกที่ 5

ภาพกิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยกับวิทยากร

ภาพกิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยกับวิทยากร พร้อมจัดทำข้อเสนอโครงการ



กลุ่มที่ 1 โดย ผศ.ดร.อานนท์ ผกากรอง วิทยากรประจำกลุ่ม



กลุ่มที่ 2 โดย ดร.ชวิษ สุคสาคร วิทยากรประจำกลุ่ม



กลุ่มที่ 3 โดย ผศ.ดร.วัชรินทร์ สายสาระ วิทยากรประจำกลุ่ม



กลุ่มที่ 4 โดย ผศ.ณรงค์ศักดิ์ จักรกรณีย์ วิทยากรประจำกลุ่ม



ภาคผนวกที่ 6

ภาพกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ภาพกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ



บรรณาการช่วงลงทะเบียนตอนเช้า



คุณจิตรกร สามประดิษฐ์ รองอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์
เป็นประธานในพิธีเปิด โครงการอบรม



ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย รองผู้อำนวยการ สกว.
มาถ่ายทอดความรู้ในการวิจัยแบบ PAR



ผู้อบรมฟังการบรรยายอย่างตั้งใจ



รศ. จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผู้อำนวยการ สว.สค.
เล่าถึงประสบการณ์ในการทำการวิจัยแบบ PAR



ช่วงเวลาแห่งการซักถาม



บรรณาการในการ comment จากผู้ทรงคุณวุฒิ



การแนะนำวิธีการวิจัยแบบ PAR

ภาคผนวกที่ 7

ภาพกิจกรรมการประชุมประเมินผลร่วมกับทีมผู้เชี่ยวชาญและวิทยากร

ภาพกิจกรรมการประชุมร่วมกับทีมผู้เชี่ยวชาญและวิทยากรประจำกลุ่ม



ภาพประชุมหารือกระบวนการร่วมกับทีมวิทยากร

การประชุมประเมินผลร่วมกับทีมผู้เชี่ยวชาญและวิทยากร



ประชุมประเมินผลร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และทีมวิทยากร